T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZECİLİK ANABİLİM DALI
MÜZECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMSİL VE AİDİYET: TİRE KENT MÜZESİ

Özlem ÖZTOPCU

Danışman

Doç. Dr. Elif KESER-KAYAALP

İZMİR – 2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı	: Özlem ÖZTOPCU
Öğrenci No	: 2014801927
Tez Başlığı	: Temsil ve Aidiyet :Tire Kent Müzesi

Savunma Tarihi : 03/05/2018

Danışmanı : Doç.Dr. Elif KESER KAYAALP

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	**Üniversitesi**	**İmza**
Doç.Dr. Elif KESER KAYAALP	- Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Prof.Dr.Remzi YAĞCI	- Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Doç.Dr.Kadriye Tezcan AKMEHMET	- Yıldız Teknik Üniversitesi	.....

Özlem ÖZTOPCU tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği(✓) / oy çokluğu( ) ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Temsil ve Aidiyet: Tire Kent Müzesi" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksınız yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../2018

Özlem ÖZTOPCU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Temsil ve Aidiyet: Tire Kent Müzesi

Özlem ÖZTOPCU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Müzecilik Anabilim Dalı

Müzecilik Programı

Bu tez, müzeler bağlamında temsil ve aidiyet kavramlarını incelemektedir. Tezin amacı kimliklerin temsili ve kentsel tarihsel aidiyet hissinin oluşmasında ve sürdürülmesinde müzelerin ve özellikle kent müzelerinin etkisini araştırmaktır. Tezde müzenin batıda ve Türkiye'deki tarihsel evrimi araştırılmış, müzecilik alanında son yıllarda tartışmaların merkezi olmuş bazı kavramlar ilintili oldukları modern ve postmodern söylemler ile alandaki literatür bağlamında incelenmiştir. Bu kavramlar, yerel tarihçiler, müze müdürü ve müze çalışanları ile yapılan mülâkatlar ve müzede yapılan tespitlerle kentsel açıdan oldukça iyi bir potansiyel sunan Tire ve kent müzesi ile somutlaştırılmış, bu müzenin "kent müzesi" kimliğini geliştirmesi için yapılabilecek bazı önerilere yer verilmiştir.

Birinci bölüm, modernitenin yarattığı bir kurum olarak müze düşüncesini ele almaktadır. Ulusallaşma, küreselleşme, kentleşme gibi olguların postmodern düşünce ile birlikte yön değiştirmesi ile müzeler çeşitlenmiş; bu çeşitlilik içinde kent müzeleri ulus düşüncesinden topluluk düşüncesine, küreselleşmeden yerelleşmeye dönüşün birer sonucu ve simgesi olmuşlardır.

İkinci bölüm bir kent toplumu olan modern toplumlarda müzenin bellek yaratma ve aidiyet duygusunu oluşturma işlevlerine kent müzeleri özelinde yönelmektedir. Böylece kent müzelerine duyulan ihtiyaca, bir yere ait olmak duygusundan yola çıkarak yaklaşılmaktadır. Bir tarihyazım mekanı olarak müzenin, kent kimliğini ve belleğini muhafaza etme, tanımlama ve aktarabilme

gücüne ve toplumsal tarih yazımına ve sözlü tarihin önemine vurgu yapmaktadır.

Üçüncü bölümde, kavramsal çerçeve, yerel bir noktadan kent müzeciliği ekseninde somutlaştırılarak Tire Kent Müzesi örneğinde incelenmiştir. Tire Kent Müzesi yerel ve geleneksel olanı temsil etme ve yaşatma düşüncesinden yola çıkılarak kurulmuştur; ancak yapılan araştırmada, müzenin kültürel ve kentsel değişimlere odaklanmadığı ve bunun sonucu olarak da kent belleği oluşturma konusunda bir takım iyileştirmelere ihtiyaç duyduğu gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent Müzesi, Modernizm, Bellek, Aidiyet, Temsil.

ABSTRACT

Master's Thesis

Representation and Belonging: Tire City Museum

Özlem ÖZTOPCU

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Museology

Museology Program

This thesis deals with the concepts of identity and in the context of museums. The purpose of the thesis is to investigate the influence of the museums on the formation and sustainablity of the identities and the urban historical sense of belonging. The evolution of the museum in the west and in Turkey has been analysed some relevant concepts are discussed within the modern and postmodern discourses and the literature on the subject. These concepts have been materialised with the example of Tire museum, with in-depth interviews with the local historians, director of the museum and other people who work in the museum. The thesis offers some suggestions to improve this museum as a "city" musuem.

The first part focuses on the idea of muıseum as an institution of modernity. With the transformation of the concepts like nationalisation, globalisation and urbanisation, museums started to become diverse. In this diversification, city museums became the result and symbol of the transformation from the nation to the community and from global to the local.

The second part of thesis deals with memory building and creating the sense of belonging as functions of city museums in the modern urban societies. The role of city museums in becoming a citizen and the sustainability of the urban memory has been discussed. In addition to that, the power of museums as places of history writing and protectors of urban identity and memory has been mentioned.

The third part focuses on the Tire City Museum, as an example which materialises the concepts of identity, represantation and belonging that constitute the conceptual framework of the thesis. Tire City Museum was formed with the intention to present the local and the traditional; but this thesis shows that Tire city museum does not focus on the cultural and urban changes and therefore it needs improvement in the sense of the formation of an urban memory.

Key Words: City Museum, Modernism, Memory, Sense of Belonging, Representation.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYSAYFASI		ii
YEMİN METNİ		iii
ÖZET		iv
ABSTRACT		vi
İÇİNDEKİLER		viii
ŞEKİLLER LİSTESİ		ix
GİRİŞ		1

BİRİNCİ BÖLÜM
MÜZELERDE KİMLİĞİN TEMSİLİ

1.1	MÜZEYE KİMLİK TEMSİLİ ÜZERİNDEN TARİHSEL BİR BAKIŞ	5
	1.1.1 Müzenin Evrimi ve Modern Müzede Kimlik	12
	1.1.2 Postmodern Müzede Kimlik ve Kent Müzesinin Doğuşu	21
1.2	KÜYERELLEŞME VE MELEZ KİMLİKLER: YENİ MÜZECİLİK VE KENT MÜZELERİ	30

İKİNCİ BÖLÜM
KENT MÜZELERİNDE AİDİYET VE TOPLUMSAL BELLEK

2.1	YERSİZLİK VE KENT MÜZESİNE İHTİYAÇ	38
2.2	KENT MÜZESİ VE BELLEK İLİŞKİSİ	44
2.3	KENT MÜZESİNDE TOPLUMSAL TARİH YAZIMI: SÖZLÜ TARİHİN ÖNEMİ	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TİRE KENT MÜZESİ'NDE KİMLİK VE AİDİYET

3.1	TİRE KENT MÜZESİ'NE GENEL BİR BAKIŞ	57
3.2	KİMLİKLERİN TİRE KENT MÜZESİ'NDE TEMSİLİ	60

3.3 TİRE KENT MÜZESİ'NDE KENTSEL VE TOPLUMSAL AİDİYET 73

SONUÇ 79

KAYNAKÇA 84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Fotoğraf 1: Tire Kent Müzesi'nin dışarıdan görünümü s. 58

Fotoğraf 2: Tire Kent Müzesi'nin arka bahçesi s. 61

Fotoğraf 3: Tire Kent Müzesi Çarşı bölümü s. 62

Fotoğraf 4: Urgancı ve Yorgancı Ustalar bölümü s. 63

Fotoğraf 5: Berber ve Bakırcı Ustalar bölümü s. 64

Fotoğraf 6: Fuat Mensi Dileksiz bölümü s. 66

Fotoğraf 7: Müze çalışanları sergi hazırlığında s. 75

Fotoğraf 8: Semerci ve Sepetçi Ustalar bölümü s. 75

Fotoğraf 9: Nalıncı ve Hasırcı Ustalar bölümü s. 76

GİRİŞ

Bu tez, yerel yönetimlerce kurulan ve sayıları gittikçe artan kent müzelerine odaklanmaktadır. Bu müzelerden kaçının gerçek bir kent müzesi bakış açısı ile kenti, insanı ve çeşitliliği temsil ettiği tartışılması gereken bir konudur. Bu tezin amaçlarından biri de bu noktadan hareketle kent müzelerini ortaya çıkaran kavramsal köklere, tarihsel bağlara yönelik bir araştırma yapmak ve bir kent müzesinin neyi, nasıl temsil edebileceği üzerine önerilerde bulunmaktır. Temsil ve aidiyet konuları üzerinden müzeciliğe ve özel olarak kent müzeciliğine yönelik olan bu çalışmada kavramsal alt yapının, kent müzesi kavramını aydınlatabilmesi amacıyla, tezin ilk iki bölümü temsil ve aidiyet kavramlarının müze ile olan ilişkisine odaklanmaktadır. Bir tarihyazım mekânı olarak müze, kavramların kurgulandığı ve yeniden oluşturulduğu kurumlardır. Bundan yola çıkarak tezin bir diğer amacı kent müzelerinin kimlik temsili ve aidiyet hissinin oluşmasında ve sürdürülmesindeki rolünün incelenmesidir. Bunun için müzenin tarihsel bağlamı, özellikle modernite ile ilişkisi incelenmiştir. Son yıllarda literatürde önemli bir yer kaplayan küreselleşme, yerelleşme, küyerelleşme, yersiz-yurtsuzluk, aidiyet, temsil ve kimlik kavramları tartışılmış; mülâkatlar ve müze mekânında yapılan tespitlerle Tire bağlamında bir örneklem sunulmuştur.

Tezin birinci bölümü, özünde bir kurgu olan müzenin, kimlikleri temsil etme biçiminin, on dokuzuncu yüzyıldan günümüze nasıl değişip dönüştüğüne ve bunu sağlayan toplumsal ve kültürel koşullara odaklanmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl müzecilik açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Toplumsal, siyasi, bilimsel ve ekonomik gelişmelerin yoğunluğu ve etki alanı modern müzeciliğin doğmasını sağlamıştır. Böylece, müze düşüncesi bir mekâna dönüştürülmüş ve on dokuzuncu yüzyılın ulusallaşma düşüncesi ile siyasi bir nitelik kazanmıştır. Modernitenin ve ilişkili olarak evrenselleştirici ilkelerin kimlik üzerindeki etkileri, temsilin ve belleğin merkezi olan müzelerde açıkça kendini göstermiştir. Böylece, müzeler ve küratöryel çalışmalar hem kurum içi hem de kurum dışı eleştirilerin hedefinde olmuş; müzeciliğin kimlik arayışı ve müze diliyle kurgulanan kimlikler üzerine tartışmalar hiç bitmemiştir. Müze tanımının bu uzun yıllar içinde sık sık değişmesi ve bir öncekinin hep yetersiz bulunması, müzenin kimlik arayışı kadar dönemin şartlarına ve ihtiyaçlarına göre değişen yapıda olduğunun bir göstergesidir.

Avrupa'daki siyasi, kültürel, ekonomik, toplumsal ve bilimsel gelişmeler ile başlayan, süreç içerisinde dünyaya yayılan bir düşünce sistemi olarak modernizm, müzecilik çalışmalarının başlangıç noktası, zaman zaman çatışma noktası hatta ilerleyen zamanlarda temsil etmekten imtina dahi ettiği bir ideoloji olarak sık sık eleştirilecektir. Postmodernizmin toplum ve kültür hakkındaki görüşlerinin müzecilik politikalarına girmesiyle yerelliğe ve tektipleştiricilikten uzak bir kapsayıcılığa ciddi bir yöneliş olmuştur. Tarihsel üst anlatılardan kopuşun göstergesi olarak kişisel tarihe ve sıradan insanların gündelik yaşamına yöneliş kendini göstermiştir. Bu durum toplumsal tarihin temsiline duyulan ihtiyacı artırmış; bir tarih yazım mekânı olan kent müzelerinin doğmasına sebep olmuştur. Postmodernizmin müzecilik üzerindeki etkisi, modern bir mesele olan kimlik konusunun da seyrini değiştirmiştir. Böylece kültürel çeşitliliklerin görünürlüğü ve kabul edilebilirliği üzerine kapsayıcı söylemler müzelerde kendilerine yer bulmaya başlamıştır.

Kent, kimlik ve aidiyet gibi konular, müzecilik gibi tarihsel, kültürel ve politik bir alana eklemlenince, konu kaçınılmaz olarak küreselleşme ve yerelleşme ilişkisinden de geçmektedir. Küreselleşmenin etkileri modern kentlerdeki toplumsal ve kültürel ilişkiler içinde kendini daha çok açığa vurmaktadır. Lefebvre, toplumun bir bütün halinde kentleştiğinden, buradaki toplumsal ilişkilerin birbirleriyle karşılaştırılmadan kendi sınırları içerisinde incelenmesi gereken bir bütünlük sunduğundan; çünkü her kent ve her kent toplumunun birbirinden farklı olduğundan bahseder.[1] Küreselleşme de zaten bununla alakalı olarak her kültüre göre değişik biçimde ilerler; ancak hepsini etkiler.

Yoğun ve geniş bir iletişim ağının olduğu günümüz dünyasında küreselleşme, iletişim teknolojilerini hızlandırarak yeni teknolojik gelişmeleri sağladığı gibi, Batı kaynaklı ancak günümüzde evrimleşmiş bir modernizasyonun yayılımını tüm dünyada ve özellikle kentlerde hızlandırarak standartlaşmaya karşı bir eğilim de oluşturmaktadır.[2] Küreselleşmenin kültürel dinamikleri bilgiye ulaşmayı demokratikleştirerek toplumsal sivilleşmeye gönderme yapabildiği gibi, Batı kültürünü küresel bazda yayarak türdeşleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir

[1] Henri Lefebvre, **Kentsel Devrim**, 5. Baskı, çev. Selim Sezer, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015, (Kentsel), s. 7.

[2] Fredric Jameson, "Notes on Globalization as s Philosophical Issue", **The Cultures of Globalization**, (Ed. Fredric Jameson ve Masao Miyoshi), Duke Universtiy Yayınları, Durham ve Londra, 1998, s,55

toplum da yaratır.[3] Yani, kent ikonografilerini yok ederek kültürel çeşitliliği tehdit eden bir kavram olarak görülür; ancak aynı küreselleşme kültürel farklılıkları aynı kentte toplayabildiği için çeşitliliği de yaratmakta ve böylece kültürel çoğulculuk için etkileşim de sağlamaktadır.[4]

Müzecilik alanında yeni bir kavram olmayan evrensel olana erişme düşüncesi ise erken dönem müzelerinde evrensel müze ideali ile kendini gösterir.[5] Bu açıdan baktığımızda küreselleşmenin müzecilik alanında çok da eski olmayan bir kavram olduğu söylenebilir. Avantajları ve dezavantajları ile küreselleşme, kenti, kültürü ve toplumu etkilemekte, değiştirmektedir ve kent müzeleri de bu yoğun etkileşim ve çeşitlilik karşısında hem geleneksel olanı koruma ile kültürel mirası devam ettirme hem de müzenin temsil gücünü doğru bir şekilde yönlendirerek yer duygusunu ve yer aidiyetini yitirmiş toplum için bir uzlaşı mekânı oluşturma konusunda sorumluluk üstlenmektedir.

Ekonomik ve toplumsal bu ilişkiler ve üretim biçimleri modern ile geleneksel arasında sürekli bir gelgite maruz kalmaktadır. Kent toplumu ve kentsel dokudaki daimi bir süreç içerisinde tamamlanamama durumu, geçmişin hep bir şekilde var olması ancak aynı zamanda onunla bağları da kopartan süreçlerin birlikte yol alması, belleği koruma, tarihsel bağları muhafaza etme güdüleriyle birlikte kendisini dışa vurmaktadır.

Tezin ikinci bölümü, bununla bağlantılı olarak, kent üzerinden bellek, kimlik ve aidiyet kavramlarını okumaya ve bunu kent müzeleri bağlamında yorumlamaya yönelik olmuştur. Mekân, yer, kent kavramlarının bellek ve geçmiş ile ilişkisi birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Değişim ve dönüşüm hızının kavrama ve algılama güçlüğü yarattığı modern dünyada, kent de aynı değişimlerden geçmektedir. İnsan, gözlerini bir mekâna ve zamana açar. Nesnelerle çevrili bu mekân içerisinde, insan benliğini oluştururken, mekân da insan ile birlikte bir kimlik kazanarak yer olur. Deneyim, bellek ve hatıralar, insanın mekân ile ilişkisini, ben ile yer ilişkisine dönüştürür. Bu süreç içerisinde insan hem etkileyen hem de etkilenendir; çünkü

---

[3] Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, **Bir Küre Bin Bir Küreselleşme**, çev. Ayla Ortaç, Kitap Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13.
[4] Jameson s.56.
[5] Susan Ashley. "Museums and globalisation: Ideas on recognition, restitution, representation and reconfiguration", **London Debates**, SAS, Londra Üniversitesi, 2009, ss. 1-7.

karşılıklı olarak birbirlerini değiştirmiş, dönüştürmüş ve işaretlemişlerdir; benlik ile yer arasındaki ilişki oldukça yoğun ve etkileşimlidir.

İnsanların doğdukları, büyüdükleri, yaşamakta oldukları ya da var olmak istedikleri yerlerle ilgili derin ilişkileri vardır. Bu ilişki bireysel ve kültürel kimliğin ve güven duygusunun temel kaynağıdır.[6] Mekân ve kimlik arasındaki ilişkiye bellek de katılır. Cicero, bellek sanatını geliştirmenin, hatırlanmasını istediğimiz şeyleri bir mekâna yerleştirerek ve onunla özdeşleştirerek sağlanabileceğini söyler; böylece yer ve sahip olduğu düzen, belleğimizi içinde barındırır.[7] Hafıza mekânlarından bahseden Nora için de mekân ve bellek arasındaki ilişkinin ortaya koyduğu şey, süreklilik duygusun temelidir.[8] Süreksizlikler ve belirsizlikler ile karakterize edilen modern zamanlarda, mekâna duyulan aidiyet hissindeki azalma ve buna eşlik eden bellek yitimi konularına gösterilen ilginin de temeli içinde bulunduğumuzun zamanın müphem, belirsiz ve hızlı karakteri ile ilgidir. Kent müzeleri, mekân ile bağ kuran, geçmişe, bugüne, toplumsal bütünlüğe karşı yitirilen aidiyet duygusunu yeniden canlandırabilecek önemli yerel kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezin üçüncü bölümü Tire kentinin özgünlüğünün, kültürel zenginliğinin ve değerinin Tire Kent Müzesi'nde temsil edilip edilmediğinin incelenmesidir. Bu bölümde yerel tarihçiler, müze müdürü ve çalışanları ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde kentsel kültürel çeşitliliğin müzede yeterince sergilenip sergilenmediğini açığa çıkaracak soruların sorulduğu derinlemesine mülakat yöntemi ile Tire'nin kültürel zenginliğinin müzedeki yansımasının incelenmesi amaçlanmıştır. Tire'nin yakın geçmişi ve kentsel, toplumsal dokusundaki değişimlerin müzeden ziyaretçilere ne ölçüde aktarıldığı sorgulanmıştır. Kent müzeleri arasında ulusal sınırlar içerisinde başarılı bir örnek olarak gösterilen Tire Kent Müzesi'nin, geçmiş ile bugün arasında bağ kurma, kentsel aidiyet hissini yeniden yaratma ve bellek yitimine karşı bir duruş sergileme konusundaki etkisi tartışılmıştır. Böylece, ilk iki bölümde tartışılan kavramların Tire Kent Müzesi ile örneklendirilmesi yapılmış ve kavramsal alt yapı somut bir müze mekânı ve müze dili üzerinden analiz edilmiştir.

---

[6] Edward Relph, **Place and Placelessness**, Pion, Londra, 1976, s. 43.
[7] Paul Connerton, **Modernite Nasıl Unutturur**, 2. Baskı, çev. Kübra Kelebekoğlu, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, (Unutturur), s. 15.
[8] Pierre Nora, **Hafıza Mekânları**, çev. Mehmet Emin Özcan, Dost Kitabevi, 2006, s.17.

BİRİNCİ BÖLÜM
MÜZELERDE KİMLİĞİN TEMSİLİ

Bu bölümde müzenin kimlikleri kurgulama rolünden bahsedilecektir. Ulus devlet anlayışının ilk adımlarının atıldığı Fransız İhtilali ile birlikte, müze çalışmaları da ulusal kimliği oluşturmak ve onu bir tarihsel bağlama oturtmak konusunda oldukça işlevsel olmuştur. Bu bölümde on dokuzuncu yüzyıldan günümüze kimlik kavramı ve müzeyle ilişkisine odaklanılmakta ve konuyla ilişkili olarak müzeciliğin söylemini değiştiren modernizm ve postmodernizm iki temel konu olarak yer almaktadır. Kimliğe ilişkin olarak ortaya çıkan yerli, yabancı ve öteki kavramlarına odaklanılmıştır. Çünkü müze kimliği kurgularken ben, biz ve öteki olma halini bu kavramlar üzerinden tanımlamaktadır. Bunlara ek olarak küreselleşme, bir sonuç ve bir tepki olarak yerelleşme ve melezleşme konuları postmodernizm ve postmodern müzecilik ile birlikte görünür olmuştur. Bu bölüm, küresel etkiler ile ortaya çıkan ancak yerel bir müze olan kent müzelerine giden süreci anlayabilmek adına modern ve postmodern müzeden bahsetmekte ve müzenin kapsayıcı ve ayrımcı dili üzerinde durmaktadır.

1.1 MÜZEYE KİMLİK TEMSİLİ ÜZERİNDEN TARİHSEL BİR BAKIŞ

Tezin bu bölümü modernist müzenin kimlik ile ilişkisine odaklanmaktadır. Yerli, yabancı ve öteki kavramlarının siyasi bir nitelik kazandığı on dokuzuncu yüzyıl ile başlayan süreçte özellikle bir ulus oluşturma amacıyla kurgulanan kimlik kavramının müzedeki yansımaları incelendi.

Müze ve müze düşüncesi, modernitenin on dokuzuncu yüzyıldaki sonuçlarından ulus kurgulama düşüncesinin getirdiği siyasi işlevi ile tanımlanmamış olsaydı kişisel bir merak ile dünyayı, evreni ve doğayı anlama ve anlamlandırma çabasından oluşmuş olabilirdi. Ancak kimlik kavramının, siyasi ve toplumsal ideolojilerin başat çalışma alanı olarak sosyal bilimlere girmeye başlamasıyla birlikte bu durum değişti ve belleği koruma güdüsünün bir parçası olarak var olan müze düşüncesi yerini, modernite ile kurumsallaşmış bir mekân olarak müzeye bıraktı. Bundan böyle, koleksiyoner ile nesne arasındaki bağı oluşturan öznel

anlamlandırmalar yerini bilimsel bilgiler ışığında düzenlenerek yazılmış ansiklopedik etiketlere bıraktı. Nesne düzenlemesinde ise hiyerarşi, kronoloji, ansiklopedik bir tasnif ve sınıflandırma, modern müzenin yarattığı dilin önemli öğeleri olarak karşımıza çıkmaktaydı. Modern müze, rasyonel bilginin hakimiyetinde nesneler ve imgeleri arasındaki bağların bilimsel kurallara bağlandığı, böylece nesnenin öznel imgelerden koparak evrensel bir dilin unsuru olduğu mekân olmuştur.[9]

Evrenselcilik düşüncesinin şekillendirdiği bilgiye ulaşma ve onu kullanma biçimi sadece bilgiye yönelik bir tutum olmaktan öte, Doğan Özlem'in nitelendirdiği gibi aynı zamanda bir ruh halidir; bir tavırdır.[10] Kendisi, Karl Popper'den aktardığı gibi, evrensel doğruya ulaşma ve bunu yayma arzusunun totalitarizmin kaynağı olduğunu ve böylece toplumsal ve siyasi bir özellik kazandığını belirtir.[11] Modernitenin ve evrenselciliğin, nesne seçiminden mekân kullanımına, sınıflandırmadan tarihyazımına kadar müzenin her alanına yansıması, evrenselciliğin politik ve ideolojik zararlarını da beraberinde müze mekân taşımıştır.

Müzelerin kökenini oluşturan Nadire Kabineleri, insanın doğasıyla ilgilenirken, evreni anlamaya ve anlamlandırmaya yarayan nesneleri de bu düşünceden yola çıkarak toplamakta ve düzenlemekteydi. Bu durum, ilerleyen yıllarda nesneleri adlandırmaya ve tanımlamaya varan bir işlev de kazandı. Nesne odaklı olan on dokuzuncu yüzyıl öncesindeki müzeler, gelişim ve ilerleme gibi modernist fikirlerden beslenerek diğer canlıları ve nesneleri yok sayan, evreni sadece insanoğluna ait bir mekân olarak temsil etme üzerine odaklandı.[12] Kimlik kavramı ve politikalarından bir hayli uzakta olan bu temsil, evrensele ulaşma arzusunun bir yansıması olarak okunabilir. Ancak bu süreç, ulusalcılığın, yurttaş yaratmanın ve kimlik politikalarının önem kazanmasıyla müzeyi, kavramsal temellerini moderniteden alan ve onun bir kurumu olarak resmiyet kazanmış ideolojik bir mekân dönüştürdü.

---

[9] Ali Artun, **Sanat Müzeleri 1-Müze ve Modernlik-Tarih Sahneleri**, 3. Baskı, (Der. Ali Artun), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2014, (Müze 1), s. 140.
[10] Doğan Özlem, **Evrensellik Mitosu,** Notos Kitap, İstanbul, 2016, s. 99.
[11] Özlem, s. 99.
[12] Kevin Walsh, **The Representation of The Past: Museums and Heritage in the Post-Modern World**, Routledge, 2002, s. 18.

Modernitenin en belirgin özelliği kökten bir yenilik anlayışı getirmesinde yatmaktadır.[13] Bu, yenilik hali öylesine önemli bir noktadır ki, müzeciliğin doğması, gelişmesi, gerilemesi hatta yok olma noktasına kadar gelip yeniden canlanması hep bu özellikten kaynaklanmıştır. Tarihsel tüm bağlardan kurtulmak ve kökten bir yenilik yaratmak idealinden beslenen modernite ile birlikte müze, geleneksel olanı sonlandıran, geçmişin öldüğü ve anıldığı düşüncesinin somutlaştığı bir mekâna dönüştürür.

Müzenin modernite ile olan ideolojik ilişkisi, sürecin temel dönüm noktası olan on dokuzuncu yüzyılın siyasi, bilimsel, kültürel ve endüstriyel devrimleri ile paralellik gösterir. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ve sonrasında dünyaya yayılan ulusçuluk akımı, ulus-devlet anlayışını toplumsal alanda sağlamlaştırmak için müzeleri bir eğitim mekânı haline getirmiştir.[14] Geleneksel biçimde monarşi ile yönetilen topluluklar grubundan, modern devlet toplumuna geçiş süreci Şerif Mardin tarafından aynı zamanda farklı etnik toplulukların bir arada yaşadığı heterojen toplumsal yapıdan, ulus ve vatandaş kavramlarının odağında yapılanan homojen ulus devletine de geçiş olarak nitelenmektedir.[15] Zygmunt Bauman'ın verili olarak bulunmayan ve modern dünyada yaratılması gereken ulus düşüncesi, köklerinin kırılganlığı ve yapaylığı ile sürekli desteklenmeye, yeniden kurgulanmaya ihtiyaç duyar.[16] Bu düşünce ile bağlantılı olarak Benedict Anderson, bir ulus yaratmak için ihtiyaç duyulan üç şeyden birinin müze olduğunu belirtir.[17] Böylece müze, ulusun kökenlerini kadim uygarlıklara bağlama ve bunu görselleştirme konusunda bir araç olarak oldukça işlevsel bir özelliğe sahip olur. Modern söylemlerin esas meselelerinden olan siyasi ve toplumsal bağlamından ayrı düşünülemeyecek kimlik kavramı ve ulus inşası, müzeler ve müzecilik ile yakından ilişkilidir; birindeki değişim ve söylem farklılıkları diğerini doğrudan etkilemiştir. On dokuzuncu

---

[13] Georg Simmel, **Modern Kültürde Çatışma** (Modernitenin İlk Sosyoloğu, Sunuş David Frisby,), çev. Tanıl Bora, Nazire Kalaycı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 10.

[14] Karsten Schubert, **Küratörün Yumurtası: Müze Kavramının Fransız İhtilalinden Günümüze Kadar Olan Evrimi**, çev. Rana Smith, İstanbul Sanat Müzesi Vakfı, 2004, s. 17.

[15] Şerif Mardin, "Kimlik ve Söylemlerde Katmanlar", **Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili**, (Der. Gönül Pultar), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 63.

[16] Zygmunt Bauman, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, 6. Baskı, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016,, (Küreselleşme), ss. 19-26.

[17] Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Yayılması ve Kökenleri**, 2. Baskı, çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 199-206.

yüzyılın sonlarında, 1882 yılında Ernst Renan, ulus fikrini yaratmak için ihtiyaç duyulanın kahramanlık hikayeleri ve şanlı bir geçmiş anlatısının sürekliliği olduğunu belirtmesi de modern müzelerdeki tarih yazımının amacını ve yöntemini belirlemektedir.[18]

On dokuzuncu yüzyılda değişen siyasi koşullar, sekülerizmi ön plana çıkarmaya başlamıştır. Yüzyıllarca toplumsal ve siyasi düzenin en önemli kanaat önderi olan dinin toplum üzerindeki etkisinin azalmaya başlaması, geleneksel olanı yitirme korkusunu canlandırmıştır. Bunun sonucu olarak, geçmişi ve belleği koruma güdüsü, modern müzenin doğmasını sağlayan etkenlerden de biri olmuştur. Siyasi devrimlerin sonucu olarak ulus devlet anlayışının yerleştirilmesi amacıyla müzenin ilk dönemlerinde dahi eğitim işleviyle kullanılmasının erken örneği Paris'te, Louvre Müzesi'nde görülür.[19] Aslen kraliyet sarayı olarak inşa edilen yapı, Fransız İhtilali'nden çok kısa bir süre sonra müzeye dönüştürülmüş ve ulusallık, modernlik, demokrasi adına kraliyetten kalma ihtişamın yok edilerek halka yönelik bir sergileme yapılması amaçlanmıştır.[20] Böylece, müzenin doğayı ve evreni anlama çabasının bir aracı olmasının yanında, aynı zamanda müzenin siyasi bir nitelik kazanarak eğitim sisteminin dolaysız bir öğesi olduğu da anlaşılmaktadır. Eş zamanlı olarak bilimsel gelişmeler ve bilgiye ulaşma yollarındaki değişimler, nesnelerin toplandığı ve sınıflandırıldığı bir alan olarak müze koleksiyonlarındaki düzenlemeleri etkileyerek, modernist bir tarih yazımı oluşturmuş ve bunu "batı ve diğerleri" ayrımı üzerinden yapmıştır. Bu durum sonraki dönemlerde müzenin dışlayıcılığı ve ayrıştırıcılığı konusunda çokça eleştirilere sebep olmuştur.

On dokuzuncu yüzyıl endüstrileşmesinin müze üzerinde de etkisi olmuştur. Makineleşmenin ve seri üretimin hız kazanması ile emeğin değeri azalmıştır. Hayatın ölçüsünün insandan kopuşu, müzedeki nesnelerin insan emeğinin simgeleri olduğunu ön plana çıkarmış ve nesnelerin biricikliğine olan ilgiyi artırmıştır.[21] Diğer bir boyutu ise sanayi toplumlarında ihtiyaç duyulan insan gücünün hareketliliği kendine özgü bir küreselleşme yaratmış ve kent yapılarını değiştirmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci

---

[18] Ernst Renan, **"Was Ist Eine Nation?"**, 04.05.2017, http://www.dir-info.de/dokumente/def_nation_renan.html,

[19] Schubert, s. 18.

[20] Artun, s. 106.

[21] Walter Benjamin, **Teknik Olarak Yeniden Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı**, çev. Gökhan Sarı, Zeplin Kitap, 2015, s. 13.

yarısında sıkça dile getirilecek ve eleştirilecek olan bu durum müzecilikte yaşanacak kırılma noktasının en önemli sebebi olacaktır.

On dokuzuncu yüzyıl Batı müzeleri için oldukça verimli geçmiş; müzeler ulusal kimlik yaratmak ve Avrupa emperyalizminin farklı toplumların eserleriyle koleksiyonlarını genişletmek adına oldukça büyümüşlerdir. Sanatın seçkinlere ait kutsal tapınağı ve demokratik eğitimin faydalı bir aracı olarak görülen müzelerin bir diğer fonksiyonu da halkı disipline etmektir.[22] Zamana ve coğrafyaya olduğu kadar dönemin politik eğilimlerinin propaganda yöntemine göre de bir nebze farklılaşabilen on dokuzuncu yüzyılın müzesi, sonuçta genellenebilecek bir tanıma sahiptir; çünkü özünde müzenin bu dönemdeki işlevi aynı tarz reformların sürdürülebilirliği üzerine kuruludur.[23] Bunları sekülerleşme, ulusallaşma ve rasyonel bilginin ışığında evreni anlama çabası olarak açıklayabiliriz.

On dokuzuncu yüzyıldaki siyasi, ekonomik, kültürel kırılma noktaları hızlı bir yayılım göstermiş; ancak kaynağından çıktığı gibi kalmayarak etkileşime girdiği her farklı kültürün kendilerine özgü modernizmler oluşturmasını sağlamıştır. Asıl noktanın modernite ile birlikte ortaya çıkan kimlik ve ulus kavramları olduğu düşünüldüğünde; ne Batı'nın ne de Doğu'nun karakteristik özelliklerini tek başına yansıtan Osmanlı Devleti'nde modernizm, bir tür batılılaşma hareketi şeklinde yaşanmıştır. Ekonomi alanında başlayan ve İngiltere'nin başını çektiği dünya pazarına girebilmenin devlet için gerekli olduğu düşüncesinden yola çıkarak 1824 yılında II. Mahmud zamanında yerli tüccarlara yönelik korumacı tutum kaldırılmış ve bir anlamda liberalleşme yaşanmış; teknolojik olarak Batı'ya nispeten geri kalan Osmanlı içerisinde üretim ilişkileri değişmeye başlayarak, bir çok geleneksel el sanatı da yok olmaya mahkum kalmıştır.[24] Ayrıca geleneksel bir toplum, yani din toplumu olan Osmanlı Devleti'nde de kimlikler öncelikle din üzerinden tanımlanıyor ve gayrimüslim cemaat için liberal ticaretin dengesizliği, onların lehine işliyordu.[25] Tarihteki her ekonomik kırılma noktasının ve değişimin başını çektiği toplumsal ve kültürel dönüşümler dalgası 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile resmi olarak

[22] Elian Hooper-Greenhill. "The Museum In The Disciplinary Society", **Museum Studies in Material Culture**. (Ed. Susan M. Pearce), Smithsonian Institutes Press, 1989, ss. 24-29.
[23] Tony Bennett, **The Birth of the Museum: History, Theory, Politics**, Routledge, 1995, ss. 89-102.
[24] Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 33.
[25] Ahmad, s. 34.

kayıtlara geçti. Modernitenin hukuku, aklı ve bireyi üstün tutarak geleneksel olanı reddi sürecinin başlangıç noktası olarak okunabilecek bu olay, aynı zamanda dini cemaatlere (özellikle gayrimüslimlere) tanınan ayrıcalıkları da zayıflatarak eşitlik üzerinden bir söylem de yarattı ve 1856 Islahat Fermanı ile bu eşitlik vurgusu güçlendirildi. Ancak Feroz Ahmad'ın belirttiği gibi bu eşitlik meselesi Osmanlı ve Osmanlı ile ilişki içerisindeki ülkelerce farklı olarak algılandı ve her ne kadar Osmanlıcılık düşüncesini yaymak ve pekiştirmek amacıyla da olsa, atılan adımlar özellikle laik eğitim kurumlarının kurulması, ulusalcılığa yönelim olmasını sağladı.[26] Modernleşme sürecinin aynı zamanda ulusallaşma sürecinden ayrı düşünülemeyeceğinin ve birinin varlığının diğerini de gerektirdiğinin bir göstergesi olarak gayrimüslimler arasında yayılmaya başlanan ulusalcılık ve laiklik, Müslüman cemaat için paralel şekilde gerçekleşmedi. İslam'ın evrensel bir din olarak varlığı, gayrimüslimlerinki gibi ulusal kimlik ile nitelenen ibadethanelere sahip olunmayışı aynı Osmanlı toplumunda dahi farklı uluslara yönelik modernizmden kaynaklanan farklı kırılma noktaları yaşanmasını sağladı. Osmanlı'da II. Meşrutiyet ile başlayan ve yönetim ile ordu kadrolarına yönelik gerçekleştirilen siyasi modernleşme hareketi, aynı zamanda vatandaş kavramına da geçiş sürecidir ve imparatorluğun parçalanmasının önüne geçmek adına yaratılmak istenen vatandaşlar topluluğu, siyasi modernleşme için bir ön koşul olarak görülmekte ve cemaat/tebaa kavramlarının, yeni bir siyasi-toplumsal-hukuksal kimlik olarak vatandaş kavramına dönüş ile sağlanmaktadır.[27]

Devletin vatandaşlara yönelik yeni bir kimlik oluşturma girişimleri, işin özü itibariyle yapay ve kurgusal bir kavramı, aynı zamanda çeşitli sembolik mekânlar, olaylar, anılar ile destekleyerek, kırılganlığının önüne geçerek gerçekleştirebilir. Bu durum Batı'da öncelikle halka açık müzeler ile gerçekleşmiştir. Osmanlı'da ise öncelik sekülerliği ön plana çıkan kimi bayram ve eğlencelerle sağlanmaya çalışılmıştır. Füsun Üstel'in "icat" olarak yorumladığı bu bayramlar, topluluğun yeni kimliklere yönelik aidiyet hissini geliştirmek adına yaratılmış; cemaat/tebaa topluluklarından vatandaş kimliğine geçiş çabası bu dönemin modernleşme ve kimlik kurgulama projeleri arasındaki en dikkat çekici konu olarak eğitim ile ordu

[26] Ahmad, s.37

[27] Füsun Üstel, **"Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İletişim Yayıncılık, 2004, s. 25-29.

düzenlemelerine de yoğun biçimde yansımıştır.[28] Ancak müze, cumhuriyetin erken dönemine kadar ulusal eğitimin temel bir parçası olarak kullanılmayacaktır.

Yirmini yüzyıl ile birlikte tekrar Avrupa'ya döndüğümüzde, müze; "bilimsel metotlarla analiz edilen ve sergilenen, akademisyen ve bilim adamına ilginç görünen nesnelerden ve antik eserlerden oluşan bir koleksiyon" olarak tanımlanmaktaydı.[29] 1904 tarihli bu müze tanımında "bilimsel metotlarla analiz edilen" nitelemesi müzenin nesnelliği üzerine tartışmaların doğmasına sebep olmuş, yine aynı tanımdaki "akademisyen ve bilim adamlarınca ilginç görülen nesneler" nitelemesi de müzenin kime hizmet ettiği tartışmalarını başlatmıştır.[30] Bu tartışmanın devamı müzenin bir süredir sırf seçkinlere ait olarak görülmesiyle de birleşmiş ve müzenin ortaya çıkışındaki halka açık olması durumunun değiştiği vurgulanmıştır. Uzun yıllar kabul görecek bu tanımlama yaklaşık altmış yıl sonra müzenin kimliği konusundaki tartışmalarda irdelenmiş ve müzedeki postmodern kırılmanın dayanaklarından biri olmuştur. Müzenin odak noktasını nesnelere dayandıran, nesneleri müze denen seçkiler mekânına dahil etme yöntemini rasyonel batılı bilgi ışığında yapan, hitap ettiği kitlenin akademisyen ve bilim adamlarından oluştuğunu anlatan bu tanımda bir diğer önemli nokta ise nesneleri değerli kılanın onun tarihsel bağlamı olduğu söylemidir. Bu geleneksel yaklaşımdaki nesne-tarih-değer ilişkisi, modernitenin kırılma ve dönüşüm geçirmesi olarak tanımlayabileceğimiz postmodern dönemde değişmiştir. Nesneye değerini veren, bundan böyle, nesnenin tarihselliğini geçerek onu kültürel anlamda var eden koşullar oluşmaya başlamıştır.[31]

Ulus ve onun yarattığı soyut bir kavram olarak modern ulus-devlet çeşitli kurumların örgütlenmesi ile oluşturulmuştur ve varlığını devam ettirmek için de bu kurumlara ihtiyaç duyar.[32] Preziosi'nin "değişimin yönetimi ve farklılığın denetimi için bir araç"[33] olarak gördüğü müze, yirmini yüzyıl ile birlikte değişen siyasi, kültürel, ekonomik süreçlere uyum sağlamaya çalışmış ve bu adaptasyon süreci en çok müzenin kimlik yaratması konusundaki tartışmalarda kendini göstermiştir.

---

[28] Üstel s.29-31

[29] David Murray, **Museums, Their History and Their Use, Vol. 1: With a Bibliography and List of Museums in the United Kingdom**, Pober Yayıncılık, Staten Island, 1904, s. 40'tan aktaran Schubert s. 56

[30] Schubert, s.56

[31] Stuart Hall ve Saharat Maharaj, **Modernity and Difference**, Institute of International Visual Arts, Londra, 2001, s. 41.

[32] Artun, s.160.

[33] Donald Preziosi, **The Art of Art History**, Oxford University Yayınları, 2009, s. 7

1.1.1 Müzenin Evrimi ve Modern Müzede Kimlik

Kimlik, bir bireyi, topluluğu ya da kenti diğerlerinden ayıran tüm özellikleridir. Çoğul bir kimliğe karşılık gelen toplumsal kimlik, bireysel kimliğin bir takım özelliklerinin kişi tarafından ötelenmesi ya da öne çıkarılması sürecine siyasi ortamın da etki etmesiyle oluşur.[34] Böylece kimlik kavramı ile birlikte kimlik sorunu da ortaya çıkmıştır. Bozkurt Güvenç, modern dünyada var olan kimlik sorununun özünde din, devlet ve bilim arasındaki egemenlik çatışmasının, yurttaşlar üzerinde oluşturduğu baskının yer aldığını belirtir.[35] Öte yandan modernleşmenin, yani en yalın anlamıyla kökten bir değişim sürecinin, hızı da bu sorunu oluşturmakta ve derinleştirmektedir. Modernleşmenin batılılaşma, Avrupalılaşma gibi kavramlarla zaman zaman eş tutulması da kimlik meselesini politikleştiren ve hatta modernleşmeyi anlama ve tahlil etmeyi bir takım ön yargılarla kısır döngüye dönüştürmektedir.[36]

Kimlik belirlenir, tespit edilir ve bu iki eylem üzerinden oluşturulan tamlamalarla birlikte kullanılır. Belirlemek ve tespit etmek eylemleri ise insanın ve doğal olarak kimliğin de toplumsal ve kültürel normlar üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Bu haliyle kimlik, kendimiz de dahil olmak üzere diğerlerini anlamak, tanımlamak, sınıflandırmak, özdeşleştirmek, bağdaştırmak, ayırmak için kullandığımız ve modernite ile birlikte toplumsal bir mesele haline gelmiş bir kavramdır.[37] Modernitenin ve kurumsallaştırdığı tüm ögelerin yarattığı köklü değişiklikler doğrudan benlik ve kimlik ile ilişkilidir çünkü modernitenin ilkeleri dışlama, farklılıklar üzerinden tanımlama ve marjinalleştirmeyi üretir.[38] Bu durumda bir anlamlandırma süreci vardır. Anlamlandırılma yoluyla toplumsal olarak içselleştirilen kimlik, anlam kavramının öznelliği ve değişkenliği sebebiyle

---

[34] Bhikhu Parekh, "Kimliğin Mantığı",çev. Suat Aksoy, **Kimlik Politikaları Tanınma Özdeşlik ve Farklılık**, (Ed. Fırat Mollaer), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2014, s. 53.

[35] Bozkurt Güvenç, "Kültürel Kimliğe Genel Bakış", **Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili**, (Der. Gönül Pultar), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 31.

[36] Hakan Kaynar, **Projesiz Modernleşme Cumhuriyet İstanbul'undan Gündelik Fragmanlar**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2012, ss.19-21.

[37] Richard Jenkins, **Bir Kavramın Anatomisi Sosyal Kimlik**, çev. Gül Bostancı, Everest Yayınları, İstanbul, 2016, ss.19-21; Anthony Giddens, **Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum**, çev. Ümit Tatlıcan, Say Yayınları, 2014, İstanbul, (Geç Modern), s. 102

[38] Giddens, Geç Modern, ss.11-13.

sabitlikten uzaktır. Kim olarak hissettiğimiz ve diğerleri tarafından kim olarak algılandığımız noktasında ise "ortaklık ve tarih" konuya dahil olmaktadır.[39]

Geleneksel toplumlarda, insanlara verilen ve insanlar tarafından benimsenen roller önceden belirlenmiştir. İstikrarlı bir toplumsal düzen için sürdürülen bu sistemde bireyler arasındaki anlaşmazlıkları azaltıcı, normal davranışın ne olduğu konusunda şüphe bırakmayan örfler adetler, dini kurallar bulunur.[40] Modernitenin getirisi, belirsizliği ve gelenekseli yok saymasıyla tanımlanan toplumsal düzende de istikrar genellemeler, ulusallaştırmalar üzerinden kendine yola açarken, toplumsal huzuru devam ettirmeye çalışmaktaydı ancak böylesi bir istikrar Caunce'nin sözleriyle büyük bir eşitsizliği muhafaza etme ve baskıyı açığa çıkartma ya da örtme anlamına da gelmekteydi.[41] Özellikle kimlik konusuyla ilgili olarak, Freud'un modernite ile ilişkilendirdiği uygarlık anlayışını güzellik, temizlik ve düzen ile eşleştirmesi bu noktada önemlidir.[42] Buradaki temizlik ve düzen bireysel ve fiziksel anlamıyla da kullanılmakta ancak ondan ziyade toplumsal hiyerarşideki anlamıyla ön plana çıkmaktadır. Düzen, güven duygusunu verir; çünkü bir kez kurulduktan sonra bizi öngörülü kılar. Bu düzeni bozacak herhangi bir şey ise temizliğin yitirilmesini yani kirlenmeyi ortaya çıkarır. Düzeni sağlamak için bunu bozan şartları temizlemek ise kaçınılmaz olmuştur. Toplumsal ilişki içerisinde de modernitenin ya da uygarlığın bu ilkeleri karşımıza çıkar; ancak buradaki düzen, temizlik ve güzellik anlayışları aynı zamanda yabancıyı, dışlamayı, ötelemeyi de yaratan ilkelerdir. Freud bu bağlamda zaten bir şeyleri kazanırken karşılığında bir şeyleri de kaybettiğimizi söylemektedir. Modern küreselleşmenin dünyayı küçültmesi yani bir erime potası oluşturması düzenlenmesi ve temizlenmesi gereken kültürleri de yaratmaktadır. Yani küreselleştikçe bir anlamda parçalara ayrılan toplum, toplumsal düzeni korumak için yaratılan kurallar ve bu kuralların dayatılması, her toplumun farklı açılardan kendi yabancılarını yaratmasına sebep olmuştur. Modern toplumlardaki yabancı kavramının alanını gittikçe genişleterek süreklilik arz etmesi, toplumsal güvensizliği ve bunalımları da beraberinde getirmektedir. Bauman, her düzenin kendi

---

[39] Jenkins, s. 17.

[40] Stephen Caunce, **Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi,** çev. Alper Yalçınkaya ve Bilmez Bülent Can, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, s.79

[41] Caunce s.79.

[42] Sigmund Freud. **Uygarlığın Huzursuzluğu**, çev. Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 26.

düzensizlikleri olduğunu söyleyerek modernitenin getirisi olarak düzen kurma takıntısının toplumsal temelde bölücü bir yanı olduğunu ve her yeni şeyi yabancı olarak işaretleyip ötekileştirdiğinden bahsederek sürekli bir değişim içinde olan modern dünyanın kent toplumunda farklı olana karşı yabancı korkusunun yayılarak derinden yaşandığını ve bunun gündelik hayata oldukça nüfuz ettiğini belirtir.[43]

Modernitenin buyurduğu düzen anlayışı ve bu düzenin yarattığı düzensizlik ile ötekileştirme/yabancılaştırma kamusal alandaki insan ilişkilerini etkilemiştir. Sennett bu durumu "yabancıların birbirleriyle konuşma hakkının olmadığı, herkesin arkasına gizlenebileceği bir kalkana sahip olma ve yalnız kalma hakkının kamusal bir hak olduğu nosyonu" olarak tarif etmektedir.[44] Kapitalizm, sekülerleşme, sanayileşme ve küreselleşme gibi olgular ile birlikte insan ilişkilerinin kamusal boyutu da köklü değişiklikler geçirmiş ve özellikle benlik kavramı on dokuzuncu yüzyıl insanın gündelik yaşamında kamusal alanın varlığını yadsımayı, geri çekilmeyi, sınır çizmeyi yaratmıştır.

Kimlik, hareket ve hız, süreklilik arz eden bir özeleştiri ve durmanın imkansızlığı ile tasvir edilen modernite, bireyleri bir nevi göçebe kılmış; Bauman'ın deyimiyle paryalardan türediler yaratmıştır. Kökleri ile bağlarını koparma durumunda kalmış olan türediler ya da modernitenin göçmenleri, mekânda olan ancak oraya da ait olmayan insanlar olarak yeniliğe, daha da yeni olana ulaşma düşüncesi içinde, kimliklerini yaratma peşinde oldular.[45] Geleneksel toplumlarda var olan iş bölümüne dayalı doğuştan verili kimliklerin de sorgulanması sonucu türeyen yeni kimliklerin özünde yatan sebep, Stuart Hall'un da dediği gibi modernitenin geçmişten temel bir kopuşu buyurmasıdır.[46] Bu da seküler, ulusal bir kimlik yaratma ile baş göstermiştir.

Kimlik ve benlik üzerine çalışmalar modernitenin oluşumuna katkıda bulunduğu gibi, modernite de kimlik meselesini daha görünür kılarak çoğul kimlikler oluşumunda etkili olmuştur. Aynı zamanda ötekileştirme, yabancılaştırma, asimile etme gibi politikalar ile toplumsal homojenliği sağlamaya çalışmıştır. Ancak

---

[43] Zygmunt Bauman. **Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları,** çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, , İstanbul, 2013, (Hoşnutsuzluklar) ss. 22-23.
[44] Richard Sennett. **Kamusal İnsanın Çöküşü**, 5. Baskı, çev. Abdullah Yılmaz ve Serpil Budak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 45- 46.
[45] Bauman, Hoşnutsuzluklar, ss.105-122.
[46] Hall ve Maharaj, s. 39.

modernlik, müphem, belirsiz ve farklı olanı ötelemeye ve yok etmeye çalıştıkça onu yeniden oluşturmuştur çünkü ulus kurgulama ve toplumsal, kültürel bir düzen kurma gibi yapay görüşler Bauman'ın da belirttiği gibi asimetriktir ve kendi ikililiğini yaratır.[47] Ben-öteki, biz-onlar ayrımının olmadığı bir kültür zaten hiç yoktur.[48] Modernist müzede, kimlik kurgulama sürecinde biz ve onlar, benzerlikler ve farklılıklar, ulusalcılık ve ulusaşırıcılık gibi toplumu karşıt kavramlar üzerinden tanımlayan bir dil yaratılarak, kültürel çeşitlilik aza indirgenmeye çalışılmıştır.

Aynı zamanlarda Batı'nın doğusunda, Osmanlı Devleti'nde hem siyasi hem de toplumsal alanda ciddi değişmeler yaşanmaktadır. Sınırların gittikçe küçülmesi, ekonomik zorluklar ve bunların topluma yansıması gibi durumlar ile birlikte batılılaşma girişimleri de başlamış ancak müzecilik çalışmaları gündem konusu olmamıştır. Oysaki Avrupalı birçok arkeolog Osmanlı Devleti sınırları içerisinde arkeolojik kazı yapıyor ve British Museum ile Louvre buradan gönderilen eserlerle oldukça büyüyor; ülkeden kaçırılan eserler de bir sorun teşkil etmeden İngiltere ve Fransa Krallarına hediye olarak sunuluyordu.[49]

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, İstanbul'da bir arkeoloji müzesinin, Avrupa'daki örneklerine kavramsal değil ama biçimsel olarak benzer şekilde kütüphanesi ve akademisi ile birlikte kurulmasına karar verildi. Müzeciliğin kurumsallaşması ise eski eserlerin korunması ve batılılaşma çabalarının göstergesi olarak başlaması müzenin eğitsel, kültürel, toplumsal temel işlevlerinin göz ardı edilip, sadece batıya öykünme ve Avrupa müzelerini kopyalama olarak algılanması sonucunu doğurdu.[50] Tanzimat Dönemi'ndeki (1839-1876) modernleşme hareketleri batılılaşma ile aynı anlama geliyordu çünkü Osmanlı hem dışarıda Avrupa'nın genişleme politikasının hem de içeride ulusçuluk akımının yarattığı bölünme ile karşı karşıya kalmıştı. Bu açıdan bakıldığında müzenin ulus kimliği yaratma sürecindeki rolü, Osmanlı tarafından kabul edilemezdi. Müzenin hem eğitim hem de siyasi

---

[47] Zygmunt Bauman, **Modernlik ve Müphemlik**, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003, (Müphem), ss. 16-19.

[48] Craig Calhoun, "Kimlik ve Tanınma Politikası", çev. Fatma Büşra Helvacıoğlu ve Özlem İlyas, **Kimlik Politikaları Özdeşlik, Tanınma ve Farklılık**, 2. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016, s. 133.

[49] Selçuk Mülayim. "Kronolojik Notlarıyla 19.yy Osmanlı Müzeciliği", **Osmanlı Araştırmaları XXXIV: Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatırla Sayısı-II**, İstanbul, 2009, ss. 175-185.

[50] Hale Özkasım ve Semra Ögel. "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", **İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi**/b cilt:2, sayı:1, 2005, ss. 96-102.

propaganda amacıyla kullanılmasının tezahürü olan ulus kökenli kimlik yaratma işlevi erken Cumhuriyet dönemine kadar yok sayıldı ancak uluslararası prestij açısından Osmanlı'nın temsil edilmesi gerekiyor ve Batı'ya yakınlaşma girişimi olarak müzecilik çalışmaları gerekli görülüyordu.[51]

Müze kavramı Osmanlı Devleti'nde Avrupa'nın tam aksine hiçbir anlam ifade etmiyor, arkeolojik eserler de önemli bulunmuyordu.[52] Bir sergiye benzeyen tek etkinlik bir müze yapısı içerisinde sergilenmesi hiç düşünülmeyen; ancak her yıl Ramazan ayının 15. günü Topkapı Sarayı'nda ziyaretçilere açılan Hırka-ı Saadet ziyaretleridir.[53] Bir din toplumu olarak Osmanlı Devleti'nde değerli olan litürjik nesnelerdi. Avrupa'da yükselen ulus-devlet anlayışı, ulusal kimlik yaratma idealleri, sekülerleşme ve geleneksel din temelli toplumdan ayrışma adına müzecilik çok etkili kullanılmıştı; fakat bunların hiç biri Osmanlı Devleti'nde yaşanmıyor ve dolayısıyla müzeye de ihtiyaç duyulmuyordu. Huyysen'in, dinden bağımsız olmayan geleneksel toplumların müzeye de ihtiyacı olmadığı[54] görüşü burada somutlaşıyordu. Verimli bir tarihi eser alanı olan Osmanlı topraklarında müzecilik eski eserleri koruma alanı olarak görülüyordu ancak burada da ortak bir metodoloji belirlenmemişti. Eski eserleri korumak önemliydi fakat "eski"nin kime göre ve nasıl belirleneceği, hangi eskinin korunması gerektiği gibi süreci yavaşlatan ve sonuca bağlanmayan tartışmalara eşlik eden ve bireysel bakış açılarına göre şekillenen uygulamalar vardı.[55] Modernitenin bir sonucu olarak öne çıkan müzecilik ve eski eserlere olan ilgi ve alaka konusunda Osmanlı'da görülen bu çok sesli ve katmanlı bakış açıları aynı zamanda Osmanlı modernleşmesinin izlediği yol konusunda da bir fikir vermektedir. Osmanlı modernleşmesi, Batı modernleşmesini ortaya çıkaran sebepler, modernitenin ilkeleri, işleyişleri ve kalıpları üzerinden irdelendiğinde yanlış

---

[51] Ayşe H. Köksal. Museum as a Transnational Space for national Identities:A Case Study on the Turkish Experience. **The Museum is Open**, (Ed. Benedicte Savoy, Andreas Meyer ve Lars Blunck), De Gruyter, 2014. s. 233.

[52] Wendy M. K. Shaw, **Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi,** 2. Baskı, çev. Esin Soğancılar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 41.

[53] Shaw, s. 42.

[54] Andreas Huyssen, **Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek**, çev. Kemal Atakay, İstanbul, Metis Yayınları, 1999, ss. 27-30.

[55] Mülayim, s. 176

çıkarımlara sebep olacak kesin çizgili ve sürekli ilerleyişi var sayan bir süreç olarak okunamamaktadır.[56]

Osmanlı Devleti'nde müzecilik batılılaşma hareketlerinin bir aracı olarak kullanılmıştır. Müzeciliğe olan bu yaklaşım, müze ve toplum ilişkisinde günümüzde de kurulmakta zorlanan bağların sebeplerinden birini yaratıyordu.[57] Fakat müze ile toplum arasındaki ilişkide süregelen bu kopukluk yalnızca Türkiye ile sınırlı kalmamaktadır. Wendy Shaw dünyanın genelinde görülen bu ilgisizliği, ya da doğal bir şekilde değil de çaba ile kurulmaya mecbur bu ilgiyi, müzenin eğlenceli bir eğitim mekânı olarak değil de bir ödev olarak algılanmasından kaynaklandığını belirtir.[58] Bu kısmen doğrudur; çünkü müzeler devlet ideolojisinin görselleştirildiği yerlerdir. Tarihyazımdan, nesneleri adlandırma biçiminde yatan ötekileştirmeye kadar, mekân kullanımının ve sınıflandırma biçimlerinin nesnelerin tarihsel bağlamından kopmuş vaziyetleri ve sadece kronolojik bir zamanın anlamsız ölüleri yapan, Adorno'nun ifade ettiği anlamda "müzelik"[59] olmasına kadar sükunetin, kasvetin, zorunlulukların mekânı hissini uyandıran müze, geçmiş kavramının sahip olduğu öznel algı ile birlikte düşünüldüğünde belki de doğal olarak gelebileceği bir noktada bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ve ulusal kimlik yaratma çabalarının hızla ve önemle devam ettiği dönemde Louvre'un ilk yıllarına atfedilen bu görevlerin benzerini Ankara Etnografya Müzesi üstlenir. 1930 yılında ziyarete açılan müze, ilk iş olarak beş yıl önce kapatılan tekke, zaviye ve türbelerdeki eşyaları koleksiyonuna katmıştır.[60] Din temelli toplumdan uzaklaşma, modern bir ulus oluşturma ve sekülerleşmenin simgesi olarak okunabilecek bu politika ile tekke, zaviye ve türbelerin rasyonelliğe ve bilimselliğe dayanan müzede geçmişe ait, salt etnik unsuru yansıtan birer anı olarak kalması amacı güdülmüştür.

Cumhuriyet yıllarında müze, imparatorluktan ulus-devlete geçiş sürecinin önemli bir elemanıydı. Modernite ile olan bağları, ulusal kimlik yaratmadaki işlevi,

---

[56] Reşat Kasaba, "Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 25-28.
[57] Özkasım ve Ögel, s. 103
[58] Shaw, s. 14-15.
[59] Theodor W. Adorno, "Vallery, Proust ve Müze", çev. Tanıl Bora, **Sanat Müzeleri 2: Müze ve Eleştirel Düşünce – Tarih Sahneleri**, (Der. Ali Artun), 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 185-203
[60] Ali Artun, **Mümkün Olmayan Müze**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 56.

geçmiş ile bugün arasındaki ayrımı belirgin şekilde yaratan görselleştirme gücü ile Cumhuriyet Dönemi'nin oluşturmak istediği ideal ulusal devlet yapısını destekliyordu.[61]

Türkiye'de cumhuriyetin kurulmasıyla ilk işlerden biri arkeoloji ve müzeciliğe yönelmek oldu. On dokuzuncu yüzyılın Avrupa müzelerine benzer ödevleri olan Hitit Müzesi, şimdiki Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ile Etnografya Müzesi ulusal ve laik bir tarihyazım mekânı kurgulayarak, bir yurttaş yaratma konusunda modern, merkezci ideolojiden beslendi. Türk Tarih Tezi'nden yola çıkarak temsil biçimini belirleyen, ulusun kökenleri kadim uygarlıklara bağlayan bir görselleştirme kurgulandı. Müzenin tektip (ulusal), laik (dinden bağımsız), modern (batılı) bir söylem yarattığı bu iki müze evrimsel ve ilerlemeci bir tarih anlayışını görselleştirdi. Elbette gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkelerde tarihe, ulusalcılığa ve tarih yazımına yüklenen anlamlar ve çıkarılan sonuçlar birbirine pek benzemez.

Modernleşmenin batılılaşmayla eş değer görüldüğü ülkelerin uluslarındaki tarih anlayışı manipülasyona ve propagandaya daha açıktır. Müzenin ulus yaratma ideali tabandan benimsenen bir şekilde değil de tepeden inme, merkezci devletin bir emri şeklinde algılanabilmektedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkeler için arkeoloji üzerinden tarih yazımı yapmak kültürel çeşitliliği yok sayan ve onları asimile etmeye çalışan bir yol izler. Ayrıca yöreye özgü buluntuları ait olduğu mekân, kültür ve yörenin insanlarıyla anlam kazanan bağlamından koparılarak, evrensel ilerlemeci bir tarih yazımının nesnesi haline getirip, yerelliği en aza indirgemek, küreselleşen dünyada insan-nesne-bellek ve kimlik ilişkisini zedelemektedir. Yerelliği ve özgünlüğü bu şekilde, batı merkezli, evrensellik ideali içerisinde eriterek, yerel olanı evrensele, sadece onun küçük bir parçası gibi eklemleyerek müzede görselleştirme, kendi ötekilerini yaratma konusunda eşsiz politikalar sunan merkezci ulus devletlerin ya da sömürgeci devletlerin istediği ideolojik ortamı yaratmak için gerekliydi.[62] Doğu-Batı karşıtlığı üzerinden yaratılan

---

[61] Corrine Kratz, Ivan Karp, "Introduction: Museum Frictions. Public Cultures/Global Transformations", **Museum Frictions. Public Cultures/Global Transformations,** Duke University Yayınları, Londra, 2006, ss 3-7.

[62] Michael Rowlands, **Social Construction of the Past: Representation as Power,** (Ed. George C. Bond ve Angela Gilliam), Routledge Yayınları, Londra-New York, 1997, ss.129-141.

dil için de oldukça uygun şartları sağlayan müzede coğrafyaya bağlı bir tarih yazımı gerçekleştirmede kimlik konusunu ön plana alan ikilem açıkça görülür. Bunlardan birincisi, batı uygarlığının temelini, gelişmiş doğu uygarlıklarına bağlayan bir temsil dili yaratarak; ikincisi ise günümüzün doğulu toplumlarını, geçmişin doğulu uygarlıkları ile bağdaştırmayan temsillere yer vererek gerçekleştirilir.[63] Oryantalist bir tarih yazımı olarak adlandırılan ve özellikle ulusal müzelerde açıkça okuyabildiğimiz bu dil, müzenin, tarihin, toplumların ve kültürlerin yapı söküme uğramayarak bireyselleşmesi, postmodern etkilerle yerelliğe olan dönüşün artması ile değişmeye başlamıştır.

Avrupa modernitesi ile benzer olması amaçlanan Kemalist modernleşme hareketi, kökten bir yenilik düsturuyla yeni bir toplum yaratma amacında olan radikal bir deneyim olarak toplumdaki fikir ayrılıklarının da özünü oluşturmuştur ve bu açıdan bakıldığında Anadolu topraklarında yaşayan toplumu kapsayıcı olmak adına bir ulus kimliği altında buluşturmak, bir yandan da onu ayrımcı kılmıştır.[64] Neyzi'nin "Kuşaklar boyunca geleceğe yönelmiş olan Türkiye toplumu, yirmi birinci yüzyılda kendi tarihini yeniden keşfetmektedir."[65] cümlesi, batı kökenli küresel bir modernlik dalgasının yarattığı çeşit çeşit modernizmlerden, devamında yine batı kökenli postmodernizm ile birlikte yeniden keşfedilen yerelliğe dönüşün özeti olarak okunabilir.

Türkiye'de modernleşme çalışmalarına baktığımızda ise, ulus-devleti ve beraberinde merkezci devlet anlayışını ön plana alan resmi ideoloji, kültürel kimliği koruma konusunda yeterli ve etkili önlemler almayı öncelik haline getirmemiştir.[66] Keyder ayrıca, Türkiye'de modernleşmeden öte modernleştirme yaşandığından bahseder ki, bu özümsenmemiş modernitenin yarattığı baskının en önemli sebeplerinden biridir. Elbette modernleşmenin batılılaşma şeklinde yaşanmasının yarattığı sıkıntılar, modernite ile kurumsallaşmış çeşitli mekânların, olguların ya da politikaların da yeterince benimsenmemesine yol açmıştır. Ulusal tarih yazımının

---

[63] Aslı Gür, "Üç Boyutlu Öyküler: Türkiyeli Ziyaretçilerin Gözünden Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Temsil Ettiği Ulusal Kimlik", **Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası,** (Der. Esra Özyürek), İletişim Yayınları, s. 216.

[64] Leyla Neyzi, **Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik**, çev. Hande Özkan, İletişim Yayınları, 2005, (Ben Kimim?), s. 8.

[65] Neyzi, Ben Kimim?, s. 9

[66] Çağlar Keyder, **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, Metis Yayınları, İstanbul, 1993, (Kalkınmacılık) s.112.

görselleştiği, geleneksel ile olan kopuşun simgesi olarak, kutsal seküler bir mekân olan müze buna iyi bir örnektir. Aynı şekilde ben-öteki ayrımının hem tanımlanmasını hem de gittikçe derinleşmesini sağlayan bu süreç, bireysel, toplumsal ve kentsel kimlikte değişimler ve dönüşümlere sebep olmuştur.[67]

Osmanlı batılılaşmasının özellikleri düşünüldüğünde, sadece Batı'yı yakalamak amacıyla kurumlarda gözlemlenen ve halkın yaşamında köklü değişiklikler yapmayan bir durum söz konusudur. Bu süreç ile başlatabileceğimiz modernleşme, Cumhuriyet ile birlikte yeni olanın üstünlüğü ve kabul edilebilirliğine evrilmiş ve eski olana üstün gelmiştir.[68]

Yirminci yüzyılın başlarındaki disiplinli, tasnif edici ve tektipleştirici katı modernizm, aynı zamanda toplumbilimcilerin analizlerini de kısıtlamış, müzecilik alanında bu, kimliklerin temsilini ideal yurttaş yaratmak için gerekli olan tutum, davranış ve düşünüş biçimlerinin benimsetilmeye çalışıldığı bir mekân yaratmıştır. Böylece kimlikler ya görünmez olmuş ya değiştirilmiş ve asimile edilmiş ya da yabancılaştırılmıştır ki yabancılaştırma durumu karşıtlıklar üzerinden yaratılan ulus söylemini güçlendirici bir kimlik sunduğu için çoğu zaman gereklilik de olmuştur.[69]Aynı zamanda evrensel değerlerin, küresel ve emperyal değerlere dönüştürüldüğü bu katı modernizm, halk ile yönetim arasındaki tansiyonu dengeleyebilecek çeşitli kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duymuştur. Bunlar içinde müzecilik yine önemli bir kurum olarak karşımıza çıkar. Foucault'nun da heterotopik bir mekân olarak adlandırdığı müze, tarihin ve ona ait olan her şeyin sürekli biriktirildiği ve siyasetin, hem propaganda hem de karşıt propaganda yapabilmek amacıyla kullanımına uygun, devlet baskısının farklı ve kapalı bir yönden uygulanabildiği mekânlardır.[70]

---

[67] Erbatur Çavuşoğlu, **Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 53.
[68] Erik Zürcher, **Turkey: A Modern History**, , I.B Tauris Yayınları, Londra, 1993, ss.181-182.
[69] Bauman, Müphem, ss.11, 27.
[70] Michel Foucault, "Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias", çev. Jay Miskowiec, Architecture /Mouvement/ Continuité, Ekim sayısı, 1984, ss. 1-9.

1.1.2 Postmodern Müzede Kimlik ve Kent Müzesinin Doğuşu

Modernite deneyimleri, modernitenin değerlendirilmesi ve sorgulanması ile kimlik, bellek ve öznellik arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik eğilimler ve çalışmalar artmaya başlamıştır. 1970'lere gelindiğinde müze tanımı[71] güncellenmiş; insana ve çevresine sahip çıkan, koruyan, araştıran, iletişim içinde olan ve sergileyen, topluma ve toplumsal gelişime hizmet eden, halka açık, eğitici, öğretici ve eğlendirici kalıcı kurumlar olarak tanımlanmıştır. Modernite müzeyi nasıl oluşturmuş ve ulusal müzeleri etkilemişse, postmodernizm de farklı bir pencereden aynı derecede etkili olmuş; hatta müzelere devrimci bir nitelik kazandırmıştır. Müzecilik ise bu postmodern eğilimlerin temelde yerelliğe dönüş düşüncesinden beslenmiştir ve batılı bilimsel bilginin ayrıcalıklı yerini reddederek, bilgiye ulaşmanın çoğulluğunu onaylamıştır.[72] Küreselleşmenin oldukça derinden ve geniş bir çerçevede etkilerinin olması da toplumda geçmişe yönelik ilginin artmasını sağlamıştır. Geçmiş ile bağ kurma ihtiyacı, insan hareketliliğinin hızlandığı, süreksizlik, belirsizlik ve anlamlandırma kaybı ile kendini gösteren gündelik yaşam pratiklerinde köksüz olma haline duyulan hoşnutsuzluk ile de açıklanabilir. Huyssen, geçmişe yönelik bu yoğun ilgiyi süreklilik haline duyulan ihtiyaç olarak yorumlamıştır.[73]

Hall'ın dönemeç olarak nitelendirdiği, modernizmin devamındaki süreç, esas olarak 1960'larda görülmeye başlanan bir takım değişiklikler ile kendini hissettirmiştir. Avrupa'nın gittikçe düzelen ekonomik yapısı, ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişimi ile doğan turizm endüstrisi ve kültürel, siyasi bir dönüm noktasına işaret eden 1968 olayları dönemin toplumsal, siyasi, kültürel ve ekonomik yapısında önemli değişiklikler yaratmıştır. Müze ve müzecilik çalışmaları da bu değişimden etkilenmiş, o güne kadar sorgulanmadan kabul edilen nitelikleri modernite ve modernizmin eleştirilmesiyle birlikte irdelenmeye başlanmıştır.

Oldukça değişken ve hassas konulardan kimlik ve temsil, 1970'lerde kavramsal çerçevesi belirlenmeye başlanmış yeni müzeciliğin üzerinde durduğu en

---

[71] ICOM Statutes, adopted by the 11st General Assembly (Copenhagen, Danemark, 14 June 1974 http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html erişim tarihi:10.12.16

[72] Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları,** 6. Baskı, çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, (Modernlik), s.10

[73] Huyysen, ss. 29-32.

önemli noktalar olmuştur. 1980'lere gelindiğinde etkisini Avrupa müzeciliğinde oldukça genişleten yeni müzecilik anlayışı, özellikle 1984 yılında Fransız kuramcıların etkisiyle uluslararası bir yayılım göstermeye de başlamıştır.[74] Müzenin toplumsal rolü ve disiplinler arası özelliğine vurgu yapan bu anlayış yerel gelişimi ön plana alarak nesne odaklı müzecilik anlayışını tamamen değiştirme yolunda önemli bir basamak olmuştur. Konuya yerelliğin dahil olmasıyla, müzeciliğin kurumsallaştığı on dokuzuncu yüzyıldan bu yana sahip olduğu siyasi işlev yoğunluğunu korumaya devam etmiş; ancak bunu ulus kurgulama ve homojen bir toplum yaratma idealinden uzaklaşarak, tam tersine, kültürel çeşitliliğin temsiline odaklanarak dönüştürmüştür.

Chambers'in belirttiği gibi temsil, "hem başkasının adına konuşmak hem de başkasına vekalet etmek" demektir.[75] Bu durum, temsilin mekânı olarak müzelere aracılık vasfı katar. 1980'lerden günümüze gittikçe önem kazanan müze-toplum iletişiminde, müzenin kapsayıcı temsil politikalarına yönelmesi oldukça etkili olmuştur.

İki dünya savaşı ve sonrasında toplumdan oldukça uzaklaşan ve elitist olarak görülen müzenin sorgulanan ilk özelliği kimi temsil ettiğidir. Müzeye erişim, müzenin nesnelliği, küratöryel çalışmalarının kim tarafından neye dayanarak belirlendiği gibi müzecilik üzerine daha önce yapılmamış tartışmaların devamı yeni bir müzecilik vizyonunun oluşmasını sağladı. 1970'lerden sonra bu yeni müzecilik ve toplum ilişkisinde tartışmalar oldukça şeffaf olmak gerektiği üzerinden ilerliyordu. Küratöryel çalışmalar da dahil tüm müze işlemleri toplumla paylaşılıyor ve bu taviz verilmez bir hal alıyordu. Müzenin kendi yapısını, gücünü ve sınırlarını tanıyarak bilinçli şekilde oluşturduğu yeni kimliği, müzenin geçmişteki otoritesinin azalmasını, demokratik ve şeffaf özelliğinin ise ön plana çıkmasını sağladı.[76] Böylece müzecilik çalışmalarındaki temsil konusu önem kazanmaya başladı. Erken örneklerini 1960'ların başına tarihleyebileceğimiz, sonrasında da hızlı büyüyen çevrecilik, kadın hareketleri, ırkçılık karşıtı gösteriler müzenin temsil alanını da

---

[74] André Desvallées ve François Mairesse, **Key Concepts of Museology**, Armand Colin Yayınları, Malakoff, 2010, s.55

[75] Iain Chambers, **Göç, Kültür, Kimlik**. Çev. İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s.41

[76] Schubert s.57

genişletmiştir.[77] Kendisini sadece etnik köken ve/ya din üzerinden tanımlamaktan uzaklaşmaya başlamış insanların, yeni kimlik tanımları oldukça katmanlı olmuş ve çeşitlenmiştir. Böylece bireysel ve toplumsal kimliğin temsili ile ilgili zorluklar ve yeni endişeler de doğmuştur. Sonuçta tıpkı müze gibi, modernitenin sonucu olarak ortaya çıkan kimlik, onun ilkelerinden ayrı oluşmamıştır ve kimliği tanımlama süreci de aynı kaynaktan, özellikle ikili karşıtlıklardan beslenmiştir. Bu, özellikle modernitenin düzen kurgulama ödevinin, sınıflandırma, tasnif etme ve istatistik ile beslenen ideolojisinin bir sonucudur. Zaten modernitenin farklılığa karşı olan tutumunun yarattığı tektipleşme, çağdaş dünyada kimliği koruma konusunda endişelerin doğmasına da sebep olmuştur.[78] Farklılıkların ve yerelliğe dönüşün yeniden yorumlanarak canlanmasına sebep olan postmodern yönelim, bu endişeleri odak noktasına almıştır.

Müzelerin iletişimi ön plana alarak ziyaretçileri odak noktası haline getirmesinde, özellikle 1980'ler ve 1990'larda içinde bulundukları maddi sıkıntılar da önemli rol oynamıştır. Devlet desteğinin kesildiği ya da çok azaldığı bu dönemlerde müze, sürdürülebilirliği için ziyaretçi çekmek ve böylece özel kurumlardan destek alabilecek nitelikte olduğunu kanıtlamak durumunda kalmıştır.[79]

Müzenin düşünsel çerçevesindeki değişimler elbette ki sadece postmodernizmin kültürel etkileriyle sınırlandırılamaz. Ulaşım olanaklarının gelişmesinin ve kültür turizimi kavramının doğarak hızlı bir yayılım göstermesi de müzeleri oldukça etkilemiştir. Ulusal, emperyal ya da kolonyal söylemlerin hüküm sürdüğü müzeler ilgi çekici olmaktan çıkmıştır. Müze ziyaretçilerinin çoğunlukla kent veya ülke dışından gelen turistler/gezginler olduğu için, müze ziyaretinde bulmayı istedikleri şey de her yerde bulabilecekleri kültürel nesnelerden öte yöreye/kente ait özgünlük ve yerellikti.[80]

Sonuç olarak çeşitli politik, ekonomik, kültürel, düşünsel ve toplumsal etmenler birleşerek ve en önemlisi de modernitenin toplumsal yaşamda yok ettiği bağları yeniden kurmak adına müzenin vizyonu değişime uğramıştır. 1980'ler tarih anlayışının sosyal ve kültürel bağlamda araştırma ve tartışma yöntemlerinde eskisine

---

[77] Schubert, s. 57.
[78] Jean-François Bayart, **Kimlik Yanılsaması**, çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul, 1999, s. 22.
[79] Schubert, s. 68.
[80] Schubert, s. 77.

nazaran daha zengin yeni yönelimlerin ortaya çıktığı ve müzecilik tarihi araştırmalarına duyulan ilginin arttığı bir zaman olmuştur.[81] Yirminci yüzyılın sonlarında müzeciliğin kapsayıcılığı ve sosyalleşmesi adına bir dizi tartışmalar olmuş ve müzenin toplumsal yapının çeşitliliğini temsil edebilen bir kurum olarak var olması gerektiği kabul edilmiştir: Müze seçkinlerin mekânı olmaktan tamamen çıkıp herkese eşit biçimde açık olmayı kültürlere ve toplumun farklı kesimlerinin değerlerine eşit biçimde davranmayı benimsemeliydi.[82] Temsilde de bir kültürü diğerinden üstün tutmamak, kapsayıcı müzecilik adına en önemli noktadır. Bu durum postmodernitenin yerel ve geleneksel olan ile kopan bağları yeniden kurma eğilimi ile birleşince özellikle Batı kültürü dışındaki ülkelerde yerel müzelerin kurulmasını ve toplumsal uzlaşım mekânı olarak işlev görmesini sağlamıştır. Bu ülkeler özellikle moderniteyi Batı'dan yansıdığı biçimiyle ve batılılaşma çabaları amacıyla yaşamış (Türkiye, Brezilya, Sri Lanka gibi); böylece müze sadece batıdan gelen ve eğitsel kültürel işlevlerinin yok sayıldığı bir kurum olarak algılanmıştır. Öyleki modernizmin geleneksel ile kurulan bağı zayıflatması ve kökten bir yenilik sunması toplumun genelinde olumsuz bir intiba dahi uyandırmaktadır. Ancak küçük kentlerdeki yerel müzeler, çoğunlukla sergilerinde günlük yaşamın temsiline yer vererek ve güncel meseleler üzerine eğilen yüz yüze iletişim ve etkileşime dayanan özellikleri ile bir çok insanın dikkatini çekmeyi başarmıştır.[83]

Müze, özellikle kent ve toplumsal tarih müzeleri, anlatının mekânı olarak doğrudan, yaşayan iki şeye, insana ve kente yönelirler. Toplumsal tarihin de elbette burada canlı olarak kabul edilmesi gerekir. Tek bir doğru hikayenin bulunmadığı toplumsal tarih anlatıları binlerce farklı olasılık üzerinden her daim farklı bir açıdan anlatılabilir, yeniden yorumlanabilir. Tek bir toplum dahi, tarihi, kültürel mirası ve kimlikleri açısından çoğuldur; çünkü kamusal ya da özel, resmi ya da sivil, toplumun içinden ya da dışından etki edilerek üretilmiş olsun toplumun içerdiği çeşitli ve çoğul kimlikler sayesinde şekillenmiş bir geçmişleri ve bugüne yansıyan etkileri vardır.[84]

---

[81] Susan A. Crane **Museums and Memory**, Stanford University Press, Stanford, 2000, ss. 1-9.
[82] Bennett, s.90
[83] Myrian Sepulveda dos Santos, "Museums and Memory: The Enchanted Modernity", **Journal of Cultural Research**. Cilt:7, Sayı:1, 2003, ss. 26-28.
[84] G.J. Ashworth, Brian Graham ve J.E Tunbridge, **Pluralising Pasts: Heritage, Identitiy and Place in Multicultural Societies**, Pluto Press, Londra, 2007, ss. 2-3.

Yirminci yüzyılın karakteristiği ise kimlik politikalarını siyasi zemine çekmiştir. Bir toplumun farklı kültürlerden oluştuğu ve tüm bu farklılıkların bir arada yaşayabileceği görüşünü tanıyan politikalar, çokkültürcülük kavramını 1990'lı yıllara gelindiğinde görünür kılmıştır.[85]

Tarih, kent, insan gibi yaşayan üç olgunun buluşma noktası olan müzede temsil meselesi ve türdeş olmayan bir toplumda kültürel mirasın, tarihin ve bugünün yorumlanarak sergilenmesi oldukça zorlu ve hassas bir konudur. Bir toplumun bugününü oluşturan ekonomik, siyasi ve kültürel kaynaklar ve dayanaklar olarak tarihin kullanımı kimlik ve bellek gibi kavramların da konuya dahil olmasıyla bir tavır haline dönüşmektedir; ki bu tavır barındırdığı öznellik sebebiyle oldukça görecelidir. Bu görecelik kasıtlı ya da değil, ötekileştirmeyi de beraberinde getiren bir dizi tutuma yol açar ve ötekilerini anlama bu noktada bir sorun haline gelir. Bu noktada şu soru doğuyor: Bizi biz ve diğerlerini de ötekiler yapan şey kültür ya da toplum mudur? Foucault'nun, öznelerin ve kimliklerin içinde yaşadıkları koşullar tarafından etiketlenerek oluşturulduğu görüşünü yorumlayan Brian Fay, bir topluluğa ya da gruba ait olan kişinin, bu aidiyet üzerinden tanımlanması için öncelikle o topluluğun ortaya çıkması gerektiğini söyler.[86] Farklı topluluklar her zaman vardı; ancak kimlik politikalarının toplumsal ve bireysel yaşamda siyasi bir unsur olarak önem kazanmaya başlamasının tarihi çok eski değildir. Kimlik politikalarıyla ilişkili olarak bireysel ve toplumsal temsil, modernite ile birlikte, on dokuzuncu yüzyıl ortalarında Paris ve Londra'da ortaya çıkmış ve diğer batı ülkelerine de buradan yayılmıştır.[87] Modern devletlerde özellikle ulusalcılığın etkisiyle kültürel çeşitlilik yelpazesi daraltılmıştır ancak küreselleşmenin etkisiyle artan insan hareketliliği farklı etnik, dinsel ve ırksal gruptan insanları bir araya getirmiş, zaman ilerledikçe de bu gruplar çeşitlenmiştir.

Müzede nesneleri seçme, sınıflandırma, düzenleme; kimini ön plana alıp kimini geri plana atarak oluşturulan anlatım ve görselleştirme dili, esasında bir kurgu olduğu için bir yönüyle hep eksik ve kaçınılmaz olarak da yanlıdır. Seçme ve tasnif etme işleminin olduğu her iş gibi öznel olan müze dilinde, ulusal kimlik oluşturma ve

---

[85] Charles Taylor ve Amy Gutmann. **Çokkültürcülük: Tanınma Politikası**. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 11-13.
[86] Brian Fay, **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü bir Yaklaşım**, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.76.
[87] Sennett., s. 45.

yurttaş yaratma eylemleri ile "biz" bilincinin belleklerde derin bir iz bırakması amaçlanır ve buna ulaşabilmek ancak "biz"i yaratan "ötekiler" ile mümkün kılınabilir.

Yabancıyı, yerliyi, ötekiyi yani toplumsal ilişkiler üzerinden oluşan bu tipleştirme biçimlerinin her biri, bir diğerini yaratmakta ve birinden biri olmadığı takdirde de kendisi de tanımlanamamaktadır. Öncelikle başlangıç noktası olarak göz önünde tutmamız gereken nesneler, anılar, olgular üzerinden kurguladığımız müze dilini en az iki taraftan araştırarak incelememiz gerektiğidir. Levent Ünsaldı yabancı-öteki-yerli tanımlamanın birbiriyle olan ilişkisini şöyle açıklamıştır:

"Ötekinin veya yerlinin tanımının, temas halinde bulunulan 'diğeri' üzerinden oldukça karmaşık biçimler alabileceği ve mevcut karşılıklı ilişkilerin mahiyeti ve gelişimini takip eden kimliksel bileşenlerin içinin her defasında farklı doldurulabileceği kesişim ve iç-içe girme alanlarında (örneğin, Türk-Kürt-Arap-Zaza-Şafi-Sünni-Alevi, vb.) çok parçalı ve girifit yapı bekler bizi."[88]

Denilebilir ki, ben kimim, biz kimiz gibi kimliği tanımlamaya yönelik sorular, öteki ve yabancı olan ile ilişki kurmadan cevaplanamaz; hatta bu soruları sormak akla dahi gelmez. Böylece yerli olmadan yabancı, yabancı olmadan öteki veya tam tersi tanımlanamayacağı için müzede kimliklerin nasıl temsil edileceğini kurgularken (küratöryel bir çalışmada nesnel olmanın olanaksızlığını da akılda tutarak) tüm bu farklı görünen ancak sadece birbiriyle var olan tanımlamaların kapsadığı insanları/kabileleri/toplulukların görüşlerinin de incelenmesi söz konusu olmalıdır.

Temsilin ahlakından bahseden Howard S. Becker, yanlış temsilin özellikle tarihsel değişimlerin yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıkan yeni yönelimler söz konusu olduğunda daha çok hissedildiğini söyler.[89] Tamamen ya da kısmen, bilinçli ya da değil dışarıda bırakılmış olan, şayet dahil edilmiş olsaydı, olayın ya da olgunun

[88] Levent Ünsaldı, **Yabancı-Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik**, (Der. Levetn Ünsaldı), Heretik Yayıncılık, Ankara, 2016, ss. 9-10.
[89] Howard S. Becker, **Toplumu Anlatmak**, çev. Mesut Hazır, Şerife Geniş, Ebru Arıcan, Heretik Yayıncılık, Ankara, 2016, s.180.

yorumlanma biçimi ve bu temsile şahit olanların ahlaki, toplumsal, kültürel, tarihi değerlendirmeleri de değişecekti.[90]

Topluma dair temsillerin üretildiği bir mekân olarak müze, aynı zamanda temsilleri üretenler ile onu izleyenlerin/tüketenlerin yorumlama yaptığı da bir mekândır. Bilgiyi seçen, yorumlayan, arzu edilen çıkarıma varılması için nesnelerle bir tarih yazımı gerçekleştiren müze bir çeşit inşa mekanizması gibi çalışmakta. Konu bir yurttaş yaratma, homojen tek tipleşmiş bir toplum kurgulamaya gelince çok kültürlü toplumlarda kimliğin temsili daha da zor olmaktadır.

1960'larda yayılma göstermeye başlayan yeni muhalefet hareketlerinin, dünyaya dair yeni bir algılama ve kavrama çabası yarattığı toplumsal ve kültürel ortam, Türkiye'de farklı bir siyasi ortam koşulunda yaşanmıştır. 1980'li yıllar Türkiye için bir kırılma noktası oldu. Türkiye, Reşat Kasaba'nın da belirttiği üzere "sürekli ertelenen bir gelecek uğruna fedakarlığa katlanmak yerine, tarihini, geçmiş kurumları, inançları, kimlik ve kültürünü sorgulamaya koyuldu."[91] Bu süreç müzelerdeki temsilin değişimine de doğrudan yansıdı ve Türkiye'ye özgü bir postmodernizmin ve postmodern temsilin yolunu açtı. Modernizmin olmazsa olmazları olan laiklik ve ulusal birlik düşünceleri bu dönemde zayıflamaya, hatta parçalanmaya başladı ve yine postmodernizmi anti modernizm olarak yanlış bir şekilde algılatabilecek bir nokta olan geleneğe dönüş düsturu, nostaljik olarak algılanan romantik bir geçmiş özlemine doğru yöneldi. Türkiye'de yerelliğe dönüş olgusu, modernleşmeyi eleştirenlerce oldukça benimsenmiş ve yapay bir yeni oryantalizm hatta anti modernizm şeklinde algılanır olmuştur.[92]

Müzede, tarihsel üst anlatıların ve katı sınırlarla tanımlanmış ideolojilerin nesnesi olarak temsil edilen birey ve toplum, modernist temsili dönüştürmek ve değiştirmek adına, modernitenin sorgulayıcılığını benimsemiş şekilde yeni temsil edilme biçimlerine sahip çıkmış ve nesne değil de özne olarak var olabilecekleri mekânlara ihtiyaç duymuştur. Böylece, müzedeki nesne odaklı ve resmi tarih yazımının görselleştiği anlayış, yerini özne odaklı toplumsal ve bireysel tarihin temsil edildiği anlayışa bırakmıştır. Modernitenin kendi özünde bulunan

[90] Becker, s.180
[91] Kasaba, s. 22.
[92] Deniz Kandiyoti, "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, s. 116.

sorgulayıcılık, modernist kimlik temsilinin yarattığı toplumsal huzursuzluğun ve yetersiz temsilin üstesinden gelebilmek ve hatta bununla uzlaşıp barışabilmek adına postmodern müzeyi yaratmıştır.

Keyder'in, "devletin tepeden inmeci modernleştirmeciliği ile toplumsal ve kendiliğinden modernleşme süreci"[93] olarak tanımladığı iki farklı durum arasındaki en önemli ayrım ve bu ayrımın yansımaları Türkiye'deki müzecilik pratiklerinde kendini göstermiştir. Kent müzesi ve toplumsal tarih müzesi gibi postmodern etkilerin yapısöküme uğrattığı ulus, kent, tarih gibi olgulardan oldukça beslenen müzeler gün geçtikçe sayıca artmaktadır. Birer bellek mekânı, kimlik alanı olarak öne çıkan bu tip müzeler modernleştirilmeye karşı tepki olarak "kendine özgü modernleşme" sürecinin de temsilcisi olmaktadırlar. Bundan böyle, tarihsel üst anlatıların, ulus kurgulamanın, merkezci devletin otoriter ve didaktik ideolojisinin yansıması olan ulusal müzelere yönelik ilgi ve alaka; bireysel tarihi, modernitenin yok ettiği yerelliği ve özgün kimlikleri, kent tarihini ve toplumsal hafızayı odak noktası alarak, resmi tarihin görmezden geldiği tüm alanları temsil etme düsturuyla yola çıkan kent ve tarih müzelerine kaymaya başlamıştır.

Türkiye'de de özellikle 1980'li yıllar ile başlayan süreç toplumsal huzursuzluk, değişim ve hareketlilik ile nitelenmektedir. Keyder, 'Modern' kökünden türetilmiş bütün sözcükler içinde Türkiye'nin deneyimine en uygun düşeni, 'modernleştirmektir'[94] diyerek, özümsenememiş bir takım değerlere gönderme yapar.

I. Meşrutiyet ile başlayan, Cumhuriyet dönemi ile devam eden modernleşme ya da batılılaşma hareketi ve yarattığı kimlikler, 1980'lere gelindiğinde daha farklı bir kültürel ortam içerisinde dönüşümlerine devam etmişlerdir. 1980 öncesini genelleyerek aynı başlık altında toplamak doğru olmasa da, 1980'leri nispeten ayrı tutarak, bir kırılma noktası olarak okuyabiliriz. Nurdan Gürbilek, 1980'lerin en önemli ayırt ediciliğinin tüm bu karşıtlıkları bir araya getirmesinde yattığını söyleyerek karşıtlıkların her alanda yoğun biçimde yaşandığını belirtir ve 1980'lerin Türkiye'sinin en az iki farklı iktidar söyleminin ve bununla bağlantılı olarak çeşitli

---

[93] Çağlar Keyder, "1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, (Ulusal Kimlik), s. 41.

[94] Keyder, Ulusal Kimlik, s.44.

kültür politikalarının varlığına sahne olduğunu söyler. [95] Küreselleşmenin hızla yayıldığı bu dönemlerde, yerel olana dönüş de artık bir politik söylem olarak da kendini göstermektedir. Yerel olanın kapsadığı her şey kültürel çoğulluktan, kentleşmeye, sanattan siyasete ve en önemlisi gündelik yaşamı derinden etkilemiştir.

Kimlik, aidiyet gibi kavramların yerel olan üzerinden tanımlanmaya başlamıştır. Kendi karşıtlığı olan küreselleşme ile birlikte yükselişe geçen yerelliğin, melez kimlikleri yarattığı görüşü genel olarak kabul edilen bir görüş olmuştur. Kimliklerin çeşitlenmesinden öte, kimliklerin zaten var olan çeşitliliğin sesini yükseltmesi her türlü baskı ve yasaklarla birlikte ve onlara rağmen gerçekleşmiştir. Cinsel, etnik ve dini kimliklerin özel olarak vurgulandığı 80'lerde kültürel özerklik talepleri de yoğunluk kazanmış ama aynı zamanda tüm bu coşku ve çokseslilik yağmalanmaya, bastırılmaya da çalışılmıştır.[96] Modernitenin özellikle ulusalcılık ve merkezcilik söylemlerinin kültürel ve toplumsal hayatta çöküşe geçtiği; siyasi olarak şiddetin ve terörün yükselişte olduğu bu dönemlerde, modernitenin özellikle bireyselleşme isteği gündelik yaşamda kendini gösterir olmuştur. Kimlik politikaları, aidiyet duygusu, ekonomik ilişkilerdeki değişimler, merkezci anlayışın gücündeki azalma, kentleşme, tarihin kurgulanmasındaki ideolojik söylemlerin yani üst anlatıların itibarsızlaşmasıyla bireysel ve aile tarihi ile kentsel tarihe olan ilginin hızla değişen bir dünyada sığınma ve kaçış olarak görülmesi olarak sıralanabilecek birbirini etkileyen çeşitli unsurlar, bir müze çeşidi olarak kent müzelerinin doğmasına sebep olmuştur. Kent müzesi ne arkeoloji müzesi gibi bir bilim dalı ne de resim-heykel müzesi gibi bir sanat dalı üzerinden var olmuştur. Kent müzesi, hızla kaybedilmekte olan yer duygusu, kimliği, aidiyetine gönderme yapan, ulusal tarihten öte yerel tarihe yöneldiği anlaşılan "kent" kelimesi ile adlandırılır. Böylece kent müzesi, kentte yer alan müzeden öte, kenti anlatan müze olarak modernist söylemlerin ulusal ve homojen kimlik tasavvurlarından kopuşun da bir simgesi gibi görünür. Fransa'da yeni müzecilik hareketinin kuramsallaşması da tam olarak bunu tasvir etmektedir. Müzenin kapsayıcı ve toplumsal konularla ilgilenen kamusal bir alan olduğu görüşü vurgulanarak, iktidarın ideolojik aygıtı olmaktan uzaklaştığı düşünülmektedir. Böylece, postmodern yönelimlerin müzecilikteki tezahürünün tipik örneği kent müzesi olmuştur.

---

[95] Nurdan Gürbilek, **Vitrinde Yaşamak**, 8. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 8-9.
[96] Gürbilek, ss. 10-13.

1.2. KÜYERELLEŞME VE MELEZ KİMLİKLER: YENİ MÜZECİLİK VE KENT MÜZELERİ

Küreselleşme, 1960'larda iktisadi bilimlerde kullanılmaya başlanan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlar tarafından ise genelde gündelik hayatın ayrıntılarında yer aldığı düşünülmüş; özellikle temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik alanlardaki değişimlerle algılanır olmuştur. Ancak ekonomik bir kavram olarak ortaya çıkan küreselleşme, çok kısa bir sürede yaşamın geneline hakim olarak kültürel ve toplumsal etkileriyle kendini göstermiştir.

On dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sında ulus-devlet anlayışının getirdiği politik ve toplumsal değişimler, sanayi devrimi ve askeri güç olma isteği yirminci yüzyılda emperyalizm ve evrenselleştirici eğilimlerin küreselleşmeye dönüşümü olarak kendini göstermiştir. Küçülen dünya tanımını yaratan küreselleşme ile iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızlı gelişimi ve bu sebep ile oluşan bölgesel ve siyasi sınırsızlık, kültürel bilgi aktarımını muazzam ölçülere çıkarmıştır.

Çeşitli sebeplerle yer ve iş değiştirmek zorunda kalan insanların kent, zaman ve toplum ile kurdukları bağlar da derinlikten yoksun, değişken ve hassas olmaktadır. Yani, hızla büyük bir kent olma yolunda ilerleyen dünyada, nüfus hareketliliği belirli bir yer ile kurulan bağları zayıflatarak, mekâna duyulan aidiyet hissinde de eksilmeye sebep olmaktadır. Bu durum mekân, zaman, hız arasındaki sınırları aşındırarak toplumsal yapıda dışlanma ve dışlama durumunu pekiştirmektedir.

Zaman ve mekân algısının küreselleşmeyle değişmesi düşüncelerin, akımların ve değer yargılarının insan bilincinde aldığı önemi, önceliği ve yargıları da etkilemiş, küreselleştirmiştir. Böylece hem bireysel hem de toplumsal olarak belirli bazı duyarlılıklar gelişip yayılmaya başlamıştır. Yerellik olgusu, yükselen bir değer olarak görünür olmuştur. İnsan hakları, ekoloji ve çevre, azınlıkların kültürel hakları, yerelleşme gibi konular, küreselleşmeye karşı bir cevap ve duruş olarak öne çıkmıştır.

Küreselleşmenin mekân ve zaman algısında yarattığı yok-yersizlik ve köksüzlük homojen ve heterojen toplumsal yapı ile doğrudan ilgilidir. Bununla ilgili olarak Prevelakis, küreselleşmenin jeopolitik özelliklerinin kentlerde ve doğrudan da

kültürlerde tektipleştirici etkileri olduğunu söyler.[97] Bunun üzerine eklemlenen baskın kültürün açıkça okunduğu yemek, müzik, sanat gibi alanlarda da kendini göstermesi kültürün küreselleştiği ancak yerel öğelerden beslendiğini de göstermektedir. Öte yandan küreselleşmenin toplumsal temeldeki etkileri insanlık tarihi boyunca kültürel etkileşimin geliştirici bir sebebi olarak da var oldu; fakat kapitalizm ve endüstrileşme ile birlikte etkileme alanını genişlettikçe özgünlüğe ve kültürel çeşitliliğe karşı bir tehdit olarak olumsuz bir anlam da kazandı.

Müzede küreselleşme, on dokuzuncu yüzyılın sömürgeci arkeolojik eser toplama politikaları ile kendini açığa vurur; daha önce olmadığı kadar Batı'nın siyasal hedefleri doğrultusunda yayılma gösterir.[98] Erken dönem müzelerindeki kozmolojik düzenden esinlenerek oluşturulan ve dünyayı buna benzer mükemmel bir düzende evrensellik ilkesi içerisinde sergileme ideali geçen yüzyıllar boyunca bir takım değişikliklere uğrasa da düşüncelerin ve imgelerin düzenlenerek küresel temelde yayılmasını sağlayan müzeciliğin bu rolü tam olarak değişmedi. *The International Council of Museums* (Milletlerarası Müzeler Konseyi), müzeciliğin işlevlerini kültürel küreselleşmenin etkilerine karşıt bir duruş olarak, hızlı ve küresel kültürel değişime karşı kültürel kimliği ve bilinci koruma, güçlendirme ve eğitim potansiyelini toplumsal gelişim adına kullanma olarak ifade etmiştir. Yani müzecilik, küreselleşmenin toplumsal ve kültürel etkilerinin süreç içerisinde yarattığı sonuçlara karşı özgünlüğü ve kültürel kimliği korumanın da peşindedir.

Modernitenin küresel etkisi kendisini bir yandan da toplumsal hayatın geleneksel ilişkileri üzerinde kurduğu yayılmacı ve evrenselleştirici dinamikleri üzerinden de gösterir.[99] Modernitenin doğduğu ve doğal olarak benimsendiği ülkelerde bu daha az hissedilirken, moderniteyi batılılaşma ile bir tutarak, batıya öykünme biçiminde harici bir oluşum ve üstten gelen bir buyrukla yaşayan toplumlarda görülen etkisi daha fazladır. Bu durum toplumsal bir ihtiyaçtan kaynaklanmakta ve aynı zamanda da küreselleşme ve modernitenin yarattığı düşünülen türdeşliğe karşı özgünlüğü koruma isteğini de göstermektedir.

---

[97] Georges Prévelakis. "City Museums and the Geopolitics of Globalization". **City Museums and City Development**. (Der. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darryl McIntyre), Altamira Press, Lanham, 2008, s. 21.
[98] Anderson, s.198
[99] Giddens, **Geç Modern**, s.37.

Müzecilik ile ilişkili olarak küreselleşme, uluslararası temas kurma, toplumlar arasında işbirliğini özendirme ve etkileşimler sonucu bir takım küresel etkilerin oluşmasını sağlar.[100] Küreselleşmenin yerelliği yok etme ya da onu bir endüstri ürünü haline getirme tehdidi karşısında müzelere olan ilginin artması; müzelere ulaşma, katılma ve müze-ziyaretçi işbirliği, özellikle 1980'lerden beri gündeme gelmekte ve son yıllarda da müzeciliğin en çok üzerinde durduğu konu olmaktadır.

Ortak bir benlik imgesi ve ortak bir sembolik anlamlandırma ile oluşan kültürün, sınırlı bir alanı olarak yerel kavramı, evrensel olarak hızla genişlemektedir.[101] Kültür mozaiği ya da kültürel çeşitliliğe gönderme yapan yerel kavramı, aynı zamanda yerel alan olarak da coğrafi bir sınırlandırma ile kendini gösterir. Böylece yerellik, günümüzün politik ve toplumsal anlamda en zorlu konularından biri olan kültürel kimlik kavramını ise geçmişe oranla görünür kılmaktadır.[102]

Yerelleşme ile küreselleşmenin birbirine karşıt oldukları, bu iki kavramı birlikte duyduğumuzda zihnimizde canlanan kısmen doğru kısmen ise yanıltıcı bir düşüncedir. Küreselleşmenin yerelliği tamamen yok ettiği düşüncesinin dayanakları yeteri kadar güçlü değildir. Zira küreselleşme geleneksel yerelliği silikleştirirken yeni bir yerellik de ortaya çıkarmaktadır ve aynı zamanda da küreselleşmenin etkileri derinleştikçe yerele verilen değer artmaktadır. Bu düşünce bir yandan da doğrudur; kültürün küreselleşmesi, bir takım fikirlerin yükselişi ve yerelliğin de düşüşe geçiren bir süreç olarak elbette ki yorumlanabilir.[103] Bundan farklı olarak aynı süreç küçük anlatıların, büyük söylemler üzerinde etkili olmasıyla fikirlerin ve kültürlerin yayılmasını da sağlar.[104] Yerelliğin bu denli üzerinde durulan ve tartışılan bir konu olmasında küreselleşme sürecinin bir takım özellikleri etkili olmuştu. Küreselleşmenin büyük ve gösterişli olanın daha iyi olduğu[105] düşüncesini taşıyan

---

[100] Hildegard K. Vieregg, "The interrelationship between museology and globalisation: Case studies on historical prototypes and a future subject", **International Journal of Heritage Studies**, Vol. 5, Sayı 1, 1999, s. 23.

[101] Terry Eagleton, **Kültür Yorumları**, 3. Baskı, çev. Özge Çelik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 49.

[102] Bernice Murphy, "Museums, Globalisation and Cultural Diversity", **International Journal of Heritage Studies**, Vol. 5, Sayı 1, 1999, ss. 44-51.

[103] Linda Young, "Globalisation, culture and museums: a review of theory", **International Journal of Heritage Studies,** Vol. 5, Sayı 1, 1999, s. 11.

[104] Young s.10.

[105] Roland Robertson'ın küreselleşmeye yönelik "Bigger is better." olarak ifade ettiği düşünce, Roland Robertson, "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity", **Global**

özelliği, yerelliği ve bununla bağlantılı olarak toplumsal tarihi uzunca bir süre göz ardı etmişti. Bu sürecin devamında ise küreselleşme ile bağlantılı yeni bir yerellik inşa edilmiştir. Glokalizasyon ya da Türkçe kullanımıyla küyerelleşme, küreselleşmenin yerelliği ve/ya etnik ulusalcılığı geçersiz kılmaya çalıştığı sürece, yerellik tarafından müdahale edilerek bu iki kavramın işbirliği sayesinde yeni bir toplumsal ve kültürel yapının ortaya çıkmasıdır. Küresel ve yerel olanın bir arada bulunabileceğini gösteren bir süreç olarak küyerelleşme, yerelliğin küresel üzerindeki baskısı ya da evrenselleştiricinin ve ayrıştırıcının eş zamanlı olarak bir arada bulunması olarak yorumlanabilir.[106]

Küyerelleşme ifadesinin yerelliğe dönüş, özellikle batı dışındaki ülkelerde ön plana çıkan modernitenin batılılaşma adı altında küresel yayılma göstermesinden duyulan rahatsızlığa karşı yerelliğin ya da bölgesine göre muhafazakarlığın yükselişi, turist çekme amaçlı otantik olandan beslenerek özgünlük sunma gibi olgularla ilişkili olduğu söylenebilir. Küyerelleşme beraberinde melez kültürleri de getirir. Burada kültürlerin yine bir sınıflandırması ve böylece medeniyetlerin statülerini belirleme düşüncesi vardır. Bireysel kimliğin ve kültürel çeşitliliğin küreselleşmenin ekonomiyi ve kazancı göz önünde tutan ilerleme süreci tarafından değiştirilmesi söz konusudur; böylece, yeni iletişim metotları ve ulaşım seçenekleri ile gelişen turizm sektörü de kültürel kimliğin özgünlüğünü koruma mücadelesini zora sokmaktadır.[107] Bunun diğer bir boyutu farklı kültürleri tanıma olanağının artmasıdır. Ancak tanıma ve ilişki kurma aynı zamanda etkileme ve etkileşime de yol açar. Bu durumda farklı kültürlerin birbirini tanıma ve yakınlaşma durumu kaçınılmaz olarak etkileşim ve sonuç olarak melezleşme demektir. Bu kavram binlerce yıldır var olan kültürel etkileşimden ayrılır; çünkü var oldukları toplumsal koşullar köklü biçimde farklıdır.

Melezleşme, kimlik politikalarının görünür kılındığı, kimlik siyaseti üzerinden devlet oluşturma fikrinin ortaya çıktığı modern dünyaya özgü bağlamından koparılmadan ele alınması gerekir. Melezleşme, küreselleşmenin coğrafya ve toplum ayırt etmeden etkili olduğu günümüzde kültürlerarası iletişimin artmasına ek olarak, kültür ve yer arasındaki bağın çözülmesiyle ortaya çıkan yeni ve karışık bir kültür

---

Modernities (Ed. Mike Featherstone, Scott Lash ve Roland Robertson), Sage Publications, Londra, 1997, s.26.

[106] Robertson, s. 29.

[107] Vieregg, s. 22

üretimi sürecidir.[108] Salman Ruşdi'nin sözleri ve övgüleriyle "katışıklılığı, birbirine karışmayı, insanların yeni ve beklenmeyen biçimlerde birleşmelerinin getirdiği dönüşümü, kültürleri, düşünceleri, siyaseti, filmleri, şarkıları över, katışıksız olanın mutlaklığından çekinir."[109] Böylece melezleşme, günümüzün kitlesel göçlerinin, ulaşım ve iletişim olanaklarının yarattığı yeni kültürün temsil ettiği değişim sürecidir. Fakat ne küreselleşme ne de melezleşmenin kültür üzerinde yarattığı, kimilerine göre umut dolu getiriler, kimilerine göre ise karamsar götürüler akılcı ve tam manasıyla gerçekçi değildir. Çünkü melezlik kavramı tek yönden bakılıp değerlendirilecek bir süreç değildir. Birbirine zıt düşünceleri aynı anda barındıran bir kavram olarak melezleşmeye çok boyutlu bir yaklaşım gereklidir. Yerellik, küreselleşme, melezlik, küyerelleşme gibi kültürü ve toplumu ilgilendiren kavramların müzelerde, müzecilik uygulamalarında ve söylemlerinde köklü değişiklikler yaratması kaçınılmazdır.

Müze düşüncesinin özü kültür üzerine yoğunlaşmaktaydı. Bireysel müzemiz olan belleğimizden kolektif belleğe, kültürü korumak sürdürmek, diğerlerine göstermek, hatta olmayan bir kültürü yaratma isteği de dahil olmak üzere kullandığımız mekân müzeydi. Müzenin yarattığı mikro kozmos, ulusların, toplumların, kültürlerin karakterlerini oluşturan, onlara özgünlüklerini veren tüm anlamlandırılmış şeylerin sergileneceği, korunacağı, ileriki kuşaklara aktarılacağı bir evrendi. İskenderiye Kütüphanesi'nden başlayan evrensel müze hayali, modernitenin on dokuzuncu yüzyıldaki etkileri, ulusalcılığın yükselmesi ve kapitalist sanayileşme ile birlikte evrensellikten küreselliğe doğru kaydı. Küreselleşme, kökleri moderniteye dayanan Batı müzelerinin kurumsallaşmasından beri, müzecilikteki temel meselelerden biri olmuştur.[110] Böylece, müzeler kapitalizmin ve sömürgeciliğin küresel etkilerine bağlı olarak gelişimin ve ilerlemenin görselleştiği büyük anlatıların da mekânı olmuştur. Sergileme uygulamaları da buna uygun olarak nesnelerin ve bilgilerin düzenlenmesinde hiyerarşiden ve üst anlatılardan oluşan bir dil yaratmıştır. Batı'nın gelişimine paralel ilerlemeyen diğer coğrafyalara ait kültürler ise ötelenmiştir. Müzeler tarih boyunca diğerleri ile olan ilişkileri üzerinden tanımlanarak antropolojik bir tasnifin mekânı olmuş görünmektedirler; egzotik ve

---

[108] Tomlinson, s. 206

[109] Salman Ruşdi'nin Şeytan Ayetleri romanına gelen eleştirilere cevaben kaleme aldığı denemesinden aktaran Tomlinson, s. 207.

[110] Martin Prösler. "Museums and Globalization", **Theorizing Museums**, (Der. Sharon Macdonald ve Gordon Fyfe), Oxford, 1996, s. 27

otantik nitelemeleriyle yabancılıkları vurgulanan toplumlar, coğrafi anlamda müzeden ve var oldukları topraklardan soyutlanmışlardır.[111]

Küreselleşmenin müzeciliğe olan etkisi, hem ulusal hem de yerel müzelerde etkisini göstermekte ve müzeleri toplumsal, kültürel rolleri ve öncelikleri konusunda yeniden düşünmeye sevk etmektedir. Küreselleşmenin getirdiği sınırsızlaşma ve kültürel bölünme ise müzelerdeki köklü ulusal uygulamaları yerel ölçeğe çekmektedir. Bu durumun kimlikleri güçlendiren bir etkisinin de olduğu aşikardır.[112] Ancak yerel kültür kavramının kültürel çeşitliliğe gönderme yaparken aynı zamanda onu odak noktası haline de getirmesi de bir takım sıkıntılar yaratmaktadır. Müzede yüksek kültürün temsilinden yerel kültürün temsiline doğru yaşanan bu süreç içerisinde kültürel çeşitliliği oldukça ön plana çıkarmak aynı zamanda ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. Bunu dışında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta yerele gereğinden fazla odaklanmanın sanatsal niteliği göz ardı etmeye kadar varan sakıncalar yaratabilmesidir.[113] Özellikle müzelerin koleksiyon oluşturma politikalarında yerel olanın birinci sırada yer alması ve diğer nesnelerin bununla bağlantılı olarak seçilmesi, bu kez de ulusal olanın değil de yerelin hegemonyasında bir müzeografik anlatım oluşturur. Oysaki toplumun estetik algısını geliştirme ve yaratıcılığın en üst seviyesi olan sanat eserlerini sergileme rolü de müzeciliğin işlevi olarak yer almaktadır. Ancak coğrafi olarak sınırlandırılmış bir yerel alana gereğinden fazla odaklanmak odağı ve kendine özgü bir yeri olmayan sanatsal sorumluluğu ikincil yapabilmektedir.[114]

Küreselleşmenin yereli ön plana çıkarmasıyla birlikte küyerelleşme, müzecilik çalışmalarını tanımlarken özellikle temsil konusunda yerele ait özgünlüğü ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkar. Bu durumda müzeler hem yerel hem de evrensel düzeyde kültürü yorumlama ve yeni temsil biçimleri üretme konusunda yeni yollar aramaktadır.[115] "Evrensel düzeyde kültürü yorumlama", küreselleşmenin türemiş olduğu bir fikre, evrenselleşmeye gönderme yapıyor görünmektedir. O halde küreselleşmenin yarattığı kültürel yayılma karşısında müzeye atfedilen özgünlüğü

[111] Ashley, s. 3.
[112] Monica Lacarrieu, "Küreselleşme Çerçevesinde Yerel İmgelerin ve Kültürel Kimliklerin Oluşumu", **Ulusal Kültürlerin Sonu Mu? Çeşitlilik Sınavında Kültür Politikaları**, (Der. Lluis Bonet ve Emmanuel Negrier), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 26.
[113] Lacarrieu, s.35; Jean Michel Lucas, s. 142.
[114] Lacarrieu s. 36.
[115] Young, s. 11.

koruma işlevi müzenin evrensel düzeyde kültür yorumlama göreviyle çeliştiği olarak yorumlanabilir bir karmaşa çıkarıyor. Burada evrenselciliğin yeni bir bağlama oturtulması gerekir. Bu bağlam, evrensel değerleri, bilgiye ulaşmanın çoğulluğunu kabul ederek, çoğulculuğu göz ardı etmeden, yani toplumsal, kültürel, tarihsel oluşumların çeşitliliğini tanıyarak ve ötekileştirmeyerek ancak sınırları da belirsizleştirip aidiyeti yok etmeyerek yaratılacak bir kapsayıcı ve toplumsal müzecilik modelidir.

Kültürel kimlik kavramının toplumsal ve politik anlamda ne kadar güçlü olabileceğini biliyoruz, yarattığı aidiyet hissi toplumlar adına en büyük başarıları sağlamak için bir motivasyon olabildiği gibi, bir toplum için oldukça yıkıcı olayların oluşmasındaki sebep de olabilir.[116] Müzecilik ile yakından ilgili kültürel aidiyet, temsil ve yerellik kavramları, bunların silikleştiği bir döneme şahitlik etmemiz sebebiyle çok daha hassas çalışılması gereken konulardır. Bu noktada disiplinler arası işbirliğinin önemi büyük; çünkü gelişen ve yenilikçi müzecilik, mekânsal ve kültürel anlamda yok olan bağların yeniden kurulması sürecinde sorumlulukları olan bir alan olarak kendini tanımlamaktadır.

Melezleşme kavramının müzecilikte yarattığı dönüşümlere dönecek olursak; toplumsal, kültürel, politik ve kentsel boyutlardaki anlamıyla yersiz yurtsuz kavramı ile yakından ilişkili olan melezlik günümüz toplumunun yer değiştirme dinamiklerine de gönderme yapar. Küreselleşmenin sebep olduğu, dünya nüfusundaki hareketlilik ve devinim insanların köklerinden bağımsız yerlerde yaşamlarını sürdürmelerini gerekli kılmakta ve uluslar ötesi bir toplum yaratmaktadır.[117] Göçmenler, mülteciler, misafir işçiler gibi doğdukları yerlere geri dönme ihtimalleri zayıf olan topluluklarda ise bu durum kendi yerel geleneklerini, tutumlarını, değerlerini yani kültürlerini sürdürme isteği uyandırmaktadır.

Müzeler artık kültürel çeşitlilik üzerine yeni ve kapsayıcı söylemlerin geliştirilmesi gereken mekânlar olmuştur. Toplumun ve kültürün ciddi değişimler geçirdiği günümüzün çabuk etkilenip aniden değişebilen şartlarında toplumsal ilişkiler üzerinde artan bir baskı söz konusudur. Öyleki ulus, devlet, bölge, ırk, entisite, din veya sınıf gibi siyasi, toplumsal ve kültürel yapılar arasındaki

[116] Murphy, s. 45.
[117] Young, s. 10.

gerginlikler, toplum ve ulus gibi kavramların sınırlarının belirsizleşmesi ve silinmeye başlamasıyla çok daha fazla tartışmaya açık konular haline gelmektedirler.

Her ne kadar ulusal ya da yerel sınırlar tarafından belirlenen bir çerçevesi olmasa da küresel kültür, özgünlüğün ve kültürün etnik karakterinin yok olmasına sebep olmaktadır. Bu durumda küreselleşmenin tehdit ettiği tüm kimlikler (kent kimliği, etnik kimlik, yerel kimlik gibi) korunma ve temsil edilme adına müzelere girmekte ve müzecilik çalışmalarının ve uygulamalarının da seyrini değiştirmektedir. Aynı zamanda geçmiş, tarihsel miras endüstrisinin sürdürülebilirliği adına tüketilebilir, nostaljik ve romantik bir algı kazanmaktadır.[118] Böylece kültürel değerler metalaşmakta ve eş zamanlı olarak eşya, ürün, tüketim nesnesi hatta hammadde olarak kullanılmaktadır.[119] Bir kent müzesinin kültürel miras ve çevreye ait değerleri, kültürel ve etnik farklılıklara saygı ile geliştirebilecek bir araç olarak kabul eden bir bakış açısıyla yoluna devam edebilmesi öncelik olmalıdır.[120] Kent müzeleri toplumla müze ilişkisini odak alarak, kent tarihi ve zaman içinde geçirdiği dönüşümler, müze ile kentsel çevre arasındaki etkileşim gibi kent toplumu ve kent üzerine politikalar üretmektedirler. Bu müzeler, kent toplumunun dünü, bugünü ve yarını arasında kurulmuş ve kurulacak olan bağları temsil etme, bunu yaparken sosyal sorumluluğunun bilincinde olarak kentsel gelişimde de söz sahibi olma amacını güderler.

---

[118] David Harvey, **Postmodernliğin Durumu**, 7. Basım, çev. Sungur Savran, Metis Yayınları, 2014, s. 138.

[119] Arjun Appadurai, "Introduction: Commodities and The Politics of Value", **The Social Life of Things - Commodities in Cultural Perspective**, (Ed. Arjun Appadurai), Cambridge University Press, New York, 1986, ss. 4-26.

[120] Max Hebditch, "Londra Kent Müzesi, **Kent Toplum, Müze Deneyimler – Katkılar**, Ed. Burçak Madran, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 39.

İKİNCİ BÖLÜM
KENT MÜZELERİNDE AİDİYET VE TOPLUMSAL BELLEK

Tezin ikinci bölümünde, "yer" ile kurulan aidiyet duygusu kent ve müze ilişkisi içerisinde incelenmiştir. Hızlı değişimlerin en yoğun hissedildiği mekânlar olarak kentler ve kente karşı duyulan aidiyet hissi de bir anlamda saldırıya uğramaktadır. Amin Maalouf'un dediği gibi insanlar ve toplumlar kendilerini en fazla saldırıya uğrayan aidiyetleri ile tanımlamaya eğilimlidirler.[121] Hızlı değişim yerleri unutturmakta ve modern toplumun kültürel ve kentsel belleği aşınmaktadır. Connerton'ın ifade ettiği gibi insanüstü hız, gittikçe büyüyen kentleşme, emek süreciyle bağı zayıflayan tüketicilik ve nasıl, kimin ürettiğini bilmediğimiz, Benjamin'in deyimiyle *aura*sını kaybetmiş nesneler bellek yitimine sebep olmaktadır.[122] Bunlar içinde kentsel dokunun hızla değişmesi ile birlikte yaşanan kısa ve geçici işler, sürekli maruz kaldığımız imge yoğunluğu, toplumsal bellek yitimi ile birlikte kişisel belleğimizi de olumsuz etkilemektedir.[123]

Bir müze çeşidi olarak kent müzelerinin adlandırılması bir mekân yani kent üzerinden yapılır. Tezin bu bölümü kent müzelerinin kent ile kurdukları ilişkiye, bu ilişkinin yarattığı aidiyet duygusuna ve belleğe odaklanmaktadır.

2.1 YERSİZLİK VE KENT MÜZESİNE İHTİYAÇ

Mekânın anlamlandırılarak işaretlenmesi, onu belirli sınırlarla çerçeveler ve onu bir "yer"e dönüştürür. Bu anlamlandırma işleminin temelinde ise bireysel ve toplumsal belleğin tavır ve davranışlarımızı etkilemesi yer alır. Bu yer, başka yer, bizim yerimiz, onların yeri adlandırmalarının yapılması da doğrudan yer kavramının kimlik oluşturmadaki etkisini göstermektedir. Nuri Bilgin, yer ve kimlik arasındaki ilişkinin ayırt edici olduğundan bahsederek, benim yerim kavramının, başka yerler kavramına karşıt olarak oluşturulduğunu söyler.[124] Belleğin kimliği oluşturduğu, kimliğin ise mekân ile birlikte kurgulandığı bu katmanlı ve iç içe geçmiş ilişkiler ağı

[121] Amin Maalouf, **Ölümcül Kimlikler**, 44. Baskı, çev. Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 27.
[122] Benjamin, ss. 18-19.
[123] Connerton, (Unutturur), s. 110.
[124] Nuri Bilgin, **Tarih ve Kolektif Bellek**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 8.

kimlik ile bağlantılı temsil, bellek ve mekân ile bağlantılı aidiyet konularını birbirinden ayrılmaz şekilde çalışılmasını gerektirir.

Yer, insanların temasta bulundukları, ilişki kurdukları, işaretledikleri ve böylece anlamlandırdıkları her yerdir ve sadece coğrafi ve fiziksel terminolojiyle açıklanamayacak kadar geniş bir kavramdır. Tim Cresswell, yer kavramının tanımlamanın hem basit hem de karmaşık olduğunu söyler. Karmaşıktır çünkü herkes içeriğinin farkında olarak ya da olmayarak bu kavramı sıklıkla kullanmaktadır. Basittir çünkü ev metaforuyla özdeşleşmiştir.[125] Anlamlı mekânlar olarak tarif edilen yer, bir alanı ve hacmi olan mekâna kıyasla daha somuttur ve bu iki kavram arasında kimi noktalarda birleşen kimi noktalarda ise ayrışan bir ikilik söz konusudur.[126] Yer kavramı günlük dilde birbirinden farklı anlamlarda kullanılır. Hegel'in "aşina olunan bilinmez" olarak ifade ettiği durum, yer kavramının daha derin anlamları üzerine düşünmenin göz ardı edilmesine yol açar.[127] Çoğul anlamlar barındıran ve öznesi insan olan her bilim alanında, belirli sınırlar içinde tanımlanması zor olan bu iki kavram içinde mekânın, yere kıyasla daha geometrik ve soyut olduğunu söyleyebiliriz. Yer ise insanların deneyimleri ve istekleri doğrultusunda somutlaşır. Bu somutlama sadece bir alanın sınırlandırılması ile değil; ona anlam yükleyen insanların bakış açıları ile şekillenir. Böylece yerin bir tarihi ve anlamı olur.[128]

1970'lerde başlayan ve kent bilimciler, mimarlar ve psikologlar tarafından çalışılan yer kavramında temel mesele estetik algı ve fiziksel çevre üzerine yoğunlaşmaktaydı. Yerin doğal çevresi ve yapılı çevresi üzerinden kentlerin kimliği açıklanmaya çalışılıyordu. Relph, ruhu olan yerlerle bütünleşme duygusunun birey için temel bir ihtiyaç ve gelecekte de kimliğini kaybetmemiş güçlü bir çevre için gerekli görerek yer kimliği ve dolayısıyla kentsel kimlik tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır.[129] İnsan ve dolayısıyla toplum, ben/biz, diğerleri ve çevre üçgeninde oluşturduğu çok boyutlu yer kavramı ile yerin ayırt edici özelliğini, yere biçtiği

---

[125] Ezgi Tuncer Gürkaş, ve Ömür Barkul, "Yer Üzerine Kavramsal bir Okuma Denemesi", **Sigma 4**, 2012, ss. 1-11.
[126] Tim Creswell, **Place a Short Introduction**, Blackwell Publishing, Oxford, 2004, ss. 8, 10.
[127] Özlem Berber, "Yok-Yer, Yersizleşme ve Yersizyurtsuzluk Kavramları Üzerine bir Sorgulama", **İdeal Kent (Kent Araştırmaları Dergisi)**, Sayı 3, 2011, ss. 142-157.
[128] Yı-Fu Tuan, "Space and Place: Humanistic Perspective", **Philosophy in Geography**, (Ed. S. Gale ve G. Olsson), 1979, s. 387.
[129] Relph, s. 148.

değeri, yerin sürekliliğini ve yerin dönüşümünü kendince anlamlandırarak yerin ruhunu oluşturur.[130]

Yere aidiyet duygusunun yoksunluğunu modern toplumların barındırdığı dinamiklerle açıklayan Yi Fu Tuan, kök salma ve merkezlenmişlik kavramlarından bahsederken insanların yer ile olan ilişkilerinde bu kavramların farkında olarak ya da olmayarak önemli rol oynadıklarını söyler.[131] Burada dikkat çeken nokta, modern toplumlarda eksikliği hissedilen köksalma ve merkezlenmişlik durumlarının, yer ile kurulan ilişkileri zorlaştırdığı ve sığlaştırdığıdır. Tuan, bunu dünyanın geri kalanına karşı var olan ilgisizlik ve geçen zamana karşı herhangi bir duyarlılık hissedilmemesiyle açıklar.[132] Touraine de Tuan'ın belirttiği bu duyarsızlığı modernitenin ruhuna bağlar.[133] Modernitenin yer, mekân ve kent kavramında yarattığı değişiklikler özellikle sanayileşme, ulus devletlerin bir veya birkaç kenti merkeze alan politikaları ve küreselleşme ile gittikçe daha da görünür olmuştur.

Modernitenin sonuçları kent kavramında ve kentsel dokuda ciddi değişikliklere sebep olmuştur. Yerelliğin göz ardı edilmesi bunlardan biridir. Oysaki John Agnew'un da belirttiği gibi bir yeri anlamlı kılan yer duygusu, yerellik ve ona özgü konumdur.[134] Özetle yerin anlamı, yerin ruhu, yere aşinalık, yerin yarattığı deneyimi, tarihini, yaşayanların ona kattığı anlamı ve insanlarda yarattığı algıyı kapsar. Tüm bunlardan dolayı da yerin sahip olduğu anlam, bir kültürün en önemli belirleyicisidir.[135]

Çoklu kişiliklerle çoklu ortamlarda var olan günümüzün bireylerinin belirli bir coğrafi konuma duydukları aidiyet duygusu gittikçe yok olmaktadır. İnsanların hem sanal hem de gerçek anlamda küresel ve özellikle hızlı bir hareketlilik içerisinde bulunduğu, kentlerin gittikçe birbirine benzediği günümüzde modernizmin ve endüstrileşmenin yersizliği yaratması ve bunun beraberinde yer duygusunu eksiltmesi, özgünlüğünü yitirmekte olan/yitirmiş fiziksel çevre, insanların yer ile

---

[130] Per Gustafson, "Meanings of Place: Everyday Experience and Theoretical Conceptualizations", **Journal of Environmental Psychology**, sayı:21, 2001, s. 5; Clare L. Twigger-Ross ve David L. Uzzell, "Place and Identity Processess", **Journal of Environmental Psychology,** sayı:16, 1996, s. 206.

[131] Tuan, ss. 45-47.

[132] Tuan, s. 48.

[133] Alain Touraine, **Modernliğin Eleştirisi**, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 287.

[134] Creswell, s. 7.

[135] Lawrance Durrell. **Spirit of Place,** London, 1969, s.156

kurduğu aidiyet hissini de yok ederek hem ortak hem de bireysel hafızamızı parçalamakta, ilişkileri koparark tükenmeye yol açmaktadır.[136] Böylece, bellek ve kimlik ile yakından ilişkili olan yer duygusunun yitimi, gittikçe derinleşen bir buhrana dönüşmekte ve aynı zamanda yersizlik duygusunun yarattığı bıkkınlık hali tespit edilmektedir.[137]

Medeniyetlerin, kültürlerin, dünya görüşlerinin ya da değerler çatışmasının yarattığı anlaşmazlıklar günden güne derinleşirken, hızla küreselleşen dünyada ötekileştirilen kültürlerin nasıl hayatta kalacağı üzerine daha yoğun tartışmalar olmaktadır.[138] insanlar göç etmekten öte sürekli yer değiştirmekteler ve bu devinimde insanın yer ile kurduğu ilişki daha kısa süreli ve daha yüzeysel kalmaktadır. İnsanın anlamlı bir yer olarak kent ile kurduğu ilişki bir yolculuğun uzun güzergâhındaki duraklar ile kurduğu ilişkiye benzer ölçüde yaşanmaktadır. Böylesi bir ilişki içerisinde güzergâhları aynı zamanda ve aynı kentte kesişen insanlar bir topluluğu, sonrasında bir toplumu oluşturmaktadır.[139] Oluşan bu toplum içindeki insanlar bölünmüş kişiliklerden oluşan yeni kimlikleri ile ortaya çıkmaktadır.[140] Böylece yere atfedilen anlam, yerin özgünlüğü ve ruhu, yeniden yorumlanmak hatta yeniden inşa edilmek durumunda kalarak kültürel izleri ve farklılıkları daha çok dışa vurarak yerel kavramının yeniden tanımlanmasını sağlamıştır.[141] Kentlerin değişen ekonomik yapısı kentin karakterini de değiştirmekte ve bu insan, toplum ve kent arasındaki bağları geçen yüzyıllara oranla farklılaştırmaktadır.

Kentlerin gittikçe birbirine daha çok benzeyerek gelenekselliğe dayalı özgünlüğünü yitirmesinde, yapılı çevresinin yıkılmasından değiştirilen sokak isimlerine kadar kentin siluetini okunmaz hale getiren ve manzaraya olan hâkimiyetin yitirilmesine kadar kültürel bellek yitimini yaratan çeşitli sebepler vardır.[142] Daha farksız, daha sıradan, ilginçliğini ve otantikliğini kaybeden homojen kentler arasında tek işlevli bölgeler oluşturulurken aynı zamanda kente özgü yerel

---

[136] Relph, s. 140; Gustafson, s. 7.
[137] Robert R. Archibald, **The New Town Square:Museums and Communities in Transition**. Walnut Creek, AltaMira Yayınları, 2004, s. 11.
[138] Jack Lohman, "City Museums: Do We Have a Role in Shaping The Global Community?", **Museum International**, Vol. 58, No. 3, Blackwell Yayınları, 2006, ss. 15-20.
[139] İlhan Tekeli, **Göç ve Ötesi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s. 154.
[140] Nermin Abadan-Unat. **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, İstanbul, s. 7.
[141] Appadurai, s. 18.
[142] Connerton, Unutturur, s. 101.

bağlar da yok olur. Bu düzen içerisinde kentler de modernleşmenin ve küreselleşmenin girdabında tek düze bir biçime dönüşüyorlar. Oysaki bir kentin kimliğini oluşturan, özgünlüğün belirgin şekilde kamusal alanda okunmasıdır; ancak kamusal alanlar da anlamını yitirerek, insanların daha hızlı hareket etmesini sağlayacak tasarımı ön plana alıyorlar. Böylece insanların anlamlı ve ruhu olan yerlere gereksinimi göz ardı ediliyor ve yer duygusu aidiyeti değil, yabancılaşmayı ve bölünmüşlüğü öne çıkarıyor.

Yabancılaşmanın yarattığı sonuçlar ve aynı zamanda onu yaratan sebeplerin yakın geçmişi, tarih ve özellikle kent tarihi araştırmalarında geçmişe oranla daha eleştirel bir bakış açısıyla, günümüze ışık tutmak ve suç, iç göç, hem yapılı hem de doğal çevrenin tahribatı ve yok olması gibi hassas konularla daha yoğun mücadele etmek bir yöntem olarak kullanılıyor.[143] Kent-kentli-kültür arasındaki bağlar, dönemin düşünsel ve siyasi ortamı ile şekillendikçe, modernite geleneğinde bulunan ideal kent, tipik kentli, olması gereken kent kültürü kavramları da değişip çoğullaşmaktadır.[144] Kültür endüstrisinin doğması, özgünlüklerini yitiren kentleri çekici hale getirmek için olduğu kadar ekonomik açıdan kâr sağlayan bir alan olarak da kentlerde yerini sağlamlaştırmıştır. Teknolojik gelişmelerin ve ulaşım olanaklarının artması, hız kazanması ve küreselleşmede önemli bir basamak olması gündelik yaşamı etkilemiş, farklı kültürleri tanıma olanaklarının bu sayede hızlanması ve bilgiye ulaşmanın demokratikleşmesi kültür endüstrisinde hem rekabetin doğmasına neden olmuş hem de farklı temsil biçimlerine duyulan ihtiyacı artırmıştır. Kültürün metalaşmasına sebep olan tüketim kültürü, endüstrinin önemli parçası haline getirmiştir.

Merkezcilik anlayışı sebebiyle birkaç büyük kent dışında gelişme imkanı bulamayan diğer kentlerde ise durum gelişmeye başlamış ve bir markalaşma süreci içerisinde rekabet ortamı oluşmuştur. Genelde yerel yönetimlerce desteklenen kent müzeleri ise kentlerin özgünlük ve kimlik arayışları içerisinde önemli bir rol oynayarak bu süreçte kentin temsilini ulusal ve uluslararası piyasa ortamına katarak markalaşmaya çalışmaktadırlar. Bu çaba, 1970'lerde ortaya çıkan boş zaman kültürü

---

[143] Ian Jones, "Cities and Museums about Them", **City Museums and City Development.** (Der. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darryl McIntyre), Altamira Press, 2008, Lanham, s. 5.

[144] Melek Göregenli, **Çevre Psikolojisi İnsan Mekan İlişkileri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 172.

ve turizm endüstrisi sebebiyle kentlerin çekiciliğini arttırma amacı ve aynı zamanda kent ve kentli için bir iş sahası oluşturma isteği kent müzelerinin var olmasının ekonomik temeldeki sebepleridir.[145] Bununla bağlantılı olarak merkezcilikten çevreselciliğe dönüşen ulusal düzeydeki kent politikalarının etkisiyle kent müzelerinin büyük kentlerden öte, orta ölçekteki kentlerde yoğunlaştığını görürüz.

Müze aynı zamanda kentsel peyzaj içerisinde bulunduğu mahalledeki parçalanmayı önleyebilecek ekonomik ve turistik getirilere de sahip olabilir. Bir kent müzesi kentsel gelişim ve değişimde güçlü bir araç da olabilir.[146] Yerel yönetimlerin bu gerçeği fark edecek bir bakış açısına sahip olmaları, heyecan duymaları ve işbirliği içinde yerel halkla dayanışma içinde olmaları kent müzelerinin sayılarının gün geçtikçe artmasında etken olmuştur. Kent müzelerinin turistik ve dolayısıyla ekonomik getirileri, küreselleşen ve geleneksel karakterlerinden uzaklaşan kentler içerisinde görece küçük kentleri yerelliği korumanın değerli olduğunu hatırlatması ve marka haline getirme çalışmasının bir parçası olması açısından da önemlidir. Ancak bu bir risk taşıyor. Müzeler ve özelinde kent müzeleri markalaştırma çalışmaları ve sırf kent imajı yaratma adına bir araç olarak düşünülmemelidir; çünkü bu durum kenti ve kent tarihini tüketim nesnesi haline getirmenin ve sömürünün önünü açar. Zaten uzunca bir süredir var olan, geçmişin idealleştirilerek ve nostaljik bir nesne yapılarak tüketilmesi tam bu noktada kaçınılması gereken bir durumdur. Ayrıca ucuz turizm amaçlı ve ticari amaçlı bir yerellik sunmak bir şekilde ötekileştirmenin ve yapay otantik bir kültür yaratmanın da önünü açabilir.[147]

Ticaretin, insan hareketliliğinin küresel dünyada gittikçe artması, bilgi ve imge paylaşımının sürekliliği ve hızlılığı kültürel küreselleşmenin derin bir biçimde kültürleri etkileyerek yaygınlaşmasına neden olmuştur.[148] Bu süreç birbirinden farklı çeşitli kurumların ortaya çıkmasını, bazılarının ise daha görünür olmasını sağlamış; böylece kar amacı gütmeyen kurumlar (sivil toplum örgütleri, sendikalar, topluluk kolektifleri gibi) sayıca çoğalmıştır. Dünyayı farklı algılama ve yorumlama biçimleri

---

[145] Schubert, s. 65.

[146] Geofrey Edwards ve Marie Louise Bourbeau "Defining a Research Agenda for City Museums in a Peripheralizing World", **City Museums and City Development**. (Der. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darryl McIntyre), Altamira Press, 2008, Lanham,, s. 144.

[147] Pérousse, Jean-François. "Kentsel Bellek ve Kent Müzeleri: İstanbul Şehir Gözlem Merkezi Deneyimi", **Kentler ve Kent Müzeleri**, Kent Müzeleri Uluslararası Sempozyumu 21-22 Nisan 2006, (Ed. Orhan Silier), Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya, 2008, s. 109.

[148] Prösler, s. 21.

olan binlerce kurum ve kuruluş içerisinde en yaygın olanlardan ve en hızlı büyüyenlerden biri de müzelerdir. 1990 yılında 35.000 olan müze sayısı, 2014 itibariyle 55.000'i bulmuştur.[149] Böylesine bir teknoloji ve bilgi çağında müze içindeki nesnelere çevrimiçi olarak dahi erişebilecekken müzelerin çoğalması ilginç görünmekle birlikte siyasi, ekonomik istikrarsızlıklara, insanların yer değiştirme hareketliliğinin yoğunluğu da eklenince eksikliği hissedilen aidiyet duygusuna ve yeni durumlara uyum gösterme sürecine olan ihtiyaç artmaktadır. Uzun süren etnik sadeleştirme, göç ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni durumlar kentlerdeki kültürel çeşitliliği öncekinden farklı bir şekilde yeniden oluşturmaktadır.[150] Geleneksel toplumsal yapıya sahip kent tarihinde yüzyıllardır var olan çeşitli etnik unsurların bir arada yaşadığı şehirlerde uygulanan etnik sadeleştirme, onları dünyanın her yerinden gelen ancak kentle tarihi bir bağlantısı olmayan farklı toplulukların yaşadığı bir yer haline getirmektedir.

2.2. KENT MÜZESİ VE BELLEK İLİŞKİSİ

Bugün kültürel iletişim ve etkileşim birçok yoldan sağlanıyor; ancak tarihin daha önce deneyimlemediği bir acele ve yoğunluk söz konusu. Bakıyoruz, kısmen görüyoruz ancak gözlemleyemiyoruz. Değişimin çok hızlı olması bize anımsama ve tepki verebilmek için yeterli zamanı tanımıyor. Algıladığımızı sindirmek ve bir tepkide bulunmak için gereken geniş zaman, hızla değişen sistemde oldukça dar zamanlara dönüşüyor. Modern toplumların geçmişe ve özellikle anımsamaya yönelik takıntısı olduğundan bahseden Huyssen de bu durumu yukarıda bahsedildiği gibi zamanın geçişine ve hızın kesintisiz devamına bağlarken bir yandan da anımsamayı hızla giden zamanı yavaşlatma girişimi olarak açıklar.[151] Varoluşsal bir eylem olarak anımsama da tıpkı aidiyet hissine duyulan ihtiyaç gibi, kimlikli mekânlarda yaşayabilmeye duyulan ihtiyaç gibi, başlı başına bir ihtiyaçtır.

Bellek ve işlevleri olan hatırlama ve unutma, zaman algısının ürünleridir. Toplumbilimlerde yaşanan bir dönüşüm, zaman kavramını geçen iki yüzyıl boyunca olduğundan tamamen farklı bir biçimde ele almaya başladı. Zamanın nötr, objektif ve

[149] "What is ICOM and what are ICOM's missions?" 04.05.2016 http://icom.museum/resources/frequently-asked-questions/
[150] Prévelakis, s. 21.
[151] Huyssen, s. 14.

nesnel özelliği evrendeki hareketlerin karşılaştırılmasına ve eşzamanlılıklarına izin veren bir araç olarak ele alınırdı; ancak zamanın bu fiziksel kullanımının ötesinde farklı anlamları vardır ve işte tam da bu zaman algısının özellikle tarihsel zaman algısının toplumbilimlerde yeniden keşfedilerek çalışılan bir alan olmasının geçmişi yenidir.[152] Tarihsel zaman algısı hakkında yapılan yeni çalışmalar gösteriyor ki zaman nesnel, objektif ve ayrıcalıklı bir ortak payda olarak doğrusal bir çizgide değil, yerele özgü ve ona bağlı çok katmanlı bir biçimde var oluyor.[153]

Anımsamak ve unutmak ve bunların ettirgen halleri, toplumsal, bireysel ve siyasi bellek ve tarih yazımı ile ilişkili olarak birden belirivermiş gibi görünen; ancak farkında olarak ya da değil, hep bir yerleşik güdüye bağlı şekilde oluşan ve oluşturulan durumlardır. Kökten bir yeniliğin, zihin tarafından makul görülerek benimsenmesinin imkansız olduğunu belirten Connerton, yeniliği önceki deneyimler ile ilişkilendirerek kabul edilebilir ölçüye getirdiğimizi söyler.[154]

Tarihte, radikal bir dönüm noktasını işaret eden, modernitenin siyasileştiği on dokuzuncu yüzyıl, yeni bir düzenin doğduğu zamanlardı. Geleneksel olanın insan ve toplumla kurduğu ve sorgulama düşüncesini akla dahi getirmeyen aşinalık hali, yok olmaya mecbur kılınmış ancak bunun yerine konacak olan yeni düzenin kabulü için geçmişin kurumlarından ve ilişkilerinden de yararlanılmak zorunda kalınmıştır. Bu, bilinçli olarak hesaplanıp uygulanması gereken bir yöntemden çok, süregelen bir ihtiyaç sebebiyle gerçekleşmiştir. Din ile ve dolayısıyla geleneksel olarak görülen ile ilişkileri zayıflayan toplumlarda kutsal ve dünyevi mekânların yer değiştirmesi, bilimin ve sanatın muhafaza edildiği yer olan müzelere de bir nevi kutsallık atfedilmesi gibi bir durum oluşmuştu. Böylece, geleneksel ve eski düzenin yerine, yeni ve mükemmel bir düzen getirme çabası, başlı başına bir sorun olarak doğrudan toplumsal yaşamı, belleği ve tarih yazımını ilgilendiren bir mesele halini almıştır. Bellek ve kimlik kavramları yeniden yorumlanmış ve bu yorumlamalar çalışma alanlarını da genişleterek konuları daha görünür kılmıştır.

---

[152] John Urry. "How Societies Remember The Past?", **Theorising Museum – Representing Identity and Diversity in a Changing World**, (ed. Sharon Macdonald ve Gordon Fyfe), Wiley-Blackwell Press, New York, 1998, s. 47.
[153] Urry, s. 48.
[154] Paul Connerton, **Toplumlar Nasıl Anımsar,** 2. Baskı, çev. Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 16-18.

Pierre Nora, Hafıza Mekânları'nda bellek, tarih ve mekân kavramlarının birbirleriyle iç içe geçmiş ilişkilerinden bahsetmiş ve hafıza mekânlarını, tarihin tarihini ve mekânların üretim ve işleyiş süreçlerini anlatan yerler olarak tanımlamış; hafıza mekânlarını anıtlar ve ulusal arşivler gibi somut örneklerden din, ırk gibi soyut örneklere kadar genişleyen bir alanda incelemiştir.[155] Müzeler de bir hafıza mekânıdır. Resmi ya da değil, tarihin ve hikâyelerin kurgulandığı, görselleştirildiği yerler olan müzelerde kimlik ve geçmiş arasında kurulan ilişki doğrudan bellek ile sağlanır. Kimlik konusunda öne sürülen görüşler birbirinden ayrı düşünülemeyecek şekilde bellek ile ilgilidir. Bireysel ve toplumsal olarak anımsama ve unutma süreçleri olan bellek, geçmiş ile bugün arasında köprü kuran, kimliğimiz ile yakından ilişkili bir kavramdır.[156] Buradaki en önemli nokta belleğin aktarılma sürecindeki yorumlamadır. Bireysel ya da toplumsal olsun belleğimizdeki bilgi dönemin toplumsal şartlarıyla ilişkilendirilmiş şekilde anımsanarak aktarılmaktadır. Bununla ilgili olarak, geçmişi hatırlama biçimimizden unutma şeklimize, her türlü eğitim, iletişim araçları, nesneler, mekânlar, olaylar gibi yakınımızda ya da uzağımızda, bir şekilde ilişkili olduğumuz her şey bellek sürecini etkiler. Genelde umulmadık bir anda çağrışım yoluyla oluşan anımsama, gerçeğin ve geçmişin değiştirilmiş, yorumlanmış bir temsilidir.[157] Bellek ve geçmiş, doğrudan tarihi çağrıştırsa da, kimliğimiz üzerinde yarattıkları etki birbirlerinden farklıdır.

Nora'ya göre, toplumsal anlamda önemli buluşma yerleri olarak hafıza mekânları, psikolojik, etnografik, siyasi, edebi birçok boyuta sahip ancak hepsini kapsayan tarihyazımsal boyutu ile ön plana çıkan yerlerdir.[158] Bu açıdan düşünüldüğünde müzeler adı geçen tüm boyutları bünyesinde barındıran, tarihin görselleştiği yerlerdir. Tarihten öte, geçmiş kavramının daha sık vurgulandığı yerel müzelerde, esas anlatı geçmiş ile olan ilişki üzerine yoğunlaşır. Yerelliğe olan vurgunun gittikçe daha hissedilir hale gelmesi ile birlikte, tarih kavramı da ulusal olanın anlatımından öte yerel olana yönelmektedir.

---

[155] Nora, s. 9.
[156] Leyla Neyzi, **Nasıl Hatırlıyoruz?** - Türkiye'de Bellek Çalışmaları, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 3. ; Bilgin, s. 5.; Leyla Neyzi, **İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak**-Birey, Bellek, Aidiyet, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 2-15.
[157] Huyssen, ss. 25-32.
[158] Nora, s. 10.

Hızlı bir modernleşme sürecine paralel olarak yaşanan değişimlerin ve yeniliklerin sonucu olarak geçmişi anlatmaya ve hatırlatmaya yönelik girişimler dikkatleri daha çok çekmeye başlamıştır. Değişimlerin hızı ve ezici gücü karşısında belleği yaşatmaya yönelik eylemler sivil alandaki etkinliklerle de karşılık bulmaktadır. Bu durum büyük değişimler karşısında geçmişi anlamaya ve algılamaya yönelik yeterli zamanı yaşayamamanın sonucunda ve Şeni'nin bahsettiği gibi geçmiş ile hesaplaşması bitmemiş ve onunla başa çıkamayan toplumlarda izlenmektedir.[159] Aynı zamanda bu, tarihsel bilgiye ulaşmanın çoğul yollarına da işaret eder. Sivil toplumca, yerel yönetimlerce kamusal alanlarda sürdürülen bellek çalışmaları ulusal belleğin ve ulusal tarih yazımının parçalandığının bir göstergesidir.

Toplumların geçmişi ile geleceği arasında yer alan, bugünlerini etkileyen, şekillendiren ve böylece onların kimliklerinin kurucusu olan toplumsal bellek, grup ve mekân aidiyetinin oluşmasını sağlar.[160] Geçmiş ile ilişkinin sergilendiği, kimi tarihsel durumların unutturularak kiminin de ön plana çıkarıldığı, böylece bir bellek manipülasyonu yaratılan müzeler hatırlama kültürünün esas mekânlarıdır. Bir kent müzesi kavramı evrensel olsa da, geçmiş ile ilişkiyi inceleme ve aktarma biçimi oldukça yereldir. Nesneler ile oluşturulan müze dilinde toplumların unutma ve hatırlama süreçlerini etkileyenin ne olduğu ve bu süreçlerin nasıl işlediği soruları bireysel bellekten öte toplumsal belleğe ağırlık vermeyi gerekli kılmaktadır.

Ulusal bir bellek oluşturma amacında olan müzelerden, özellikle son 20 yılda toplulukların belleğine yönelen kent müzeleri doğrudan kolektif hafıza ve onun mekân ile olan ilişkisine yönelir. Kolektif hafızanın varlığı konusundaki tartışmalara büyük ölçüde son verilmesini sağlayan ve bu terimi literatüre kazandıran Maurice Halbwachs, hafızaların yeniden inşa edilmesini sağlayanın kolektif anılar olduğundan ve sınıf aidiyetinden bahsederek, toplumdan değil grupların toplumundan bahseder. [161] Aidiyetin kimlik ve bellek ile ayrı düşünülemeyecek doğası onu hem bireysel ama daha çok toplumsal bir olgu haline getirir. Zaten Halbwachs, bireysel hatırlamayı sağlayan itkiyi diğer insanların buna sebep

---

[159] Nora Şeni, "Geçmiş ve Tarih", **Radikal,** 15.04.2016, http://www.radikal.com.tr/radikal2/gecmis-ve-tarih-1164886/

[160] Bilgin, s.7

[161] Maurice Halbwachs, **Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri**, çev. Büşra Uçar, Heretik Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 13.

olmasıyla açıklar.[162] Böylece hatırlama süreci ve elbette unutma süreci sürekli bir devinim halinde toplum içinde gerçekleşir.

Buna göre hafıza, iletişimsel bir nitelik kazanır. Diğerlerinin nasıl hatırladığı ve nasıl hatırlattığı bireyi etkilediği sürece, birey de toplumu etkilemektedir. Böylece hatırlama bireyin toplumda çeşitli sosyal gruplar ve mekânlarla kurduğu ilişkiler ile belirlenir. Bu durumda hatırlama tarihsel gerçekliğin katıksız varlığı ile değil, onun yorumlanarak öyküselleştirilmiş haliyle var olması, yorumlanması şeklinde olur. Toplumsal bellek hem anımsatma hem de unutturma süreçleriyle oldukça özneldir ve hafıza mekânlarındaki hatırlatma ve unutturma araçları da bu anlamda öznel olur. Bu mekânlar aynı zamanda grup aidiyetinin de birer sembolüdür ve somut bir kimliktir.[163] Kimliklerin inşası için belleğe, geçmişe başvurmak ve nesneler, metinler, anıtlar gibi çeşitli simgesel araçlarla aidiyeti sağlamak kolektif kimliğin oluşmasının özünü oluşturan sebeptir.[164]

Bireysel ve ortak kültürel bellek köklerini salabilmek için sabit bir yere ihtiyaç duyar. Tarihin üst anlatılarının göz ardı ettiği insanları, mekânsal yani kentsel bağlamıyla ortak bir bellekte resimlemeye çalışan kent müzeleri kaybolan aidiyet hissini, kentin kaybolmakta olan özgünlüğüne engel olmaya çalışarak yeniden var etmeye çalışmaktadır. Unutkanlığın altında yatan sebep insanı bağlamından, yerelliğin ve özgünlüğün sağladığı yer aidiyetinden koparan süreç, aynı zamanda müzeleri de var eden süreçtir.

Kültürel bellek yitiminin oldukça hızlandığının açıkça fark edilmesi ile bellek ve kimlik arasındaki yoğun ilişki de görünür olmuştur. Ayrıca tektipleştirici ve ayrıştırıcı siyasi politikalar, kentsel ve ekonomik küresel değişimlerin bireysel ve toplumsal bellek üzerindeki etkileriyle birleşince, geçmişi algılama, anlamlandırma ve hissetme üzerinde eksiklikler yaşanmış; geçmişin bu tamamlanamamış hali, bugünü etkilemeye ve değiştirmeye devam etmiştir. Geçmiş ile olan ilişkinin eksik ve sorunlu olması, geçmişin bugünün şartları içerisinde sürekli yeniden yaratılmasına sebep olmaktadır. Böylece geçmiş, Halbwachs'ın belirttiği gibi bugünü ve geleceği

---

[162] Halbwachs s. 17.

[163] Jan Assmann, **Kültürel Bellek – Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik**, çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 43.

[164] Mithat Sancar, **Geçmişle Hesaplaşma – Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne**, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 44.

belirleyen ve düzenleyen bir nitelik kazanır.[165] Kültürel hafıza geçmişi olduğu gibi almaz. Sadece belirli olaylara, tarihlere ve anlara yönelir ve bunları hatırlanan olarak kaydeder. Böylece sembolik figürler kültürel hafızada oldukça önemli bir yer tutar.[166] Kendiliğinden yayılmayan ve tıpkı bir ulus kurgulama düşüncesindeki gibi aktarıcılara ve destekleyicilere ihtiyaç duyan kültürel hafızada, bu sembolik figürler hafızanın aktarımını sağlar.[167] Mekânlar, anıtlar ve elbette müzeler de bu aktarıcıların içinde yer alırlar. Müzeler içinde de kent müzeleri birer toplumsal tarih müzeleri olarak tarihsel bilgiyle birlikte toplumsal belleğe yöneldikleri için özel bir yere sahiptirler. Kentin pazarı, kahvesi hatta parkları, etnografik ve sanatsal zenginliklerine ek olarak, tarihçilerin ve sosyologların da ilgisini çeken aile albümleri, evlilik cüzdanları gibi evraklar, sıradan insanların günlükleri de kent müzelerinin koleksiyonunu oluşturmaktadır.

Nora hafıza çalışmalarının sosyal bilimlerin odak noktalarından birisi haline gelmesini yani hafıza konusundan çokça söz edilmesini hafızanın artık yok olduğu düşüncesiyle destekler. Bahsettiği hafıza, tarih-hafıza olarak nitelendirdiği ve artık tarihin sonu düşüncesi gibi, onun da sonuna geldiğimizi düşündüğü bellek çeşididir.[168] Biçimlendirilebilen yapısıyla kültürel hafıza, işlevsel ve kaydedici olarak Aleida Assmann tarafından birbiriyle bağlantılı iki ayrı bölüme ayrılmıştır. Bilinçli hatıralardan oluşan işlevsel hafıza anlamlandırılabilmesiyle öznel bir nitelik taşırken; bilinçaltındaki pasifliği ve tarihsel bilgiye dönük yüzüyle kaydedici hafıza nesnel bilgilerden oluşur.[169] Birlikte kullanıldığı durumlarda toplumsal tarihe karşılık gelebilecek bu iki hafıza biçimi, hafızanın taşıyıcısı ve belirleyicisi rolündeki kent müzelerindeki hikayelerin ve tarihi bilgilerin verilmesi hususunda eşit oranda ön plana çıkmalıdır. Aksi takdirde toplumsal tarihten uzak ya efsanevi oldukça öznel bilgilerin yer aldığı ya da oldukça didaktik ve sadece tarihsel bilgiden oluşan bir söylem sunarlar, ki iki durum da toplumsal tarih müzelerinin niteliklerinden biri olmamalıdır.

---

[165] Halbwachs, ss. 384-385.
[166] Sancar, s. 45.
[167] Assmann, s. 58.
[168] Nora, s. 17.
[169] Aleida Assmann, " Transformations Between History and Memory", **Social Research, Collective Memory and Collective Identity**, Vol. 75, No. 1,The New School, 2008, ss. 49-72.

Toplumsal bellek çalışmalarının bir siyaset aracı olmasının sebeplerini müzecilik alanında da doğrudan görmekteyiz. Modernizm ve ulusalcılık ile gelen, geçmişin hâkimiyetinden kurtularak yeni bir seküler kutsal mekân yaratma ve burada ulusal tarih yazımı gerçekleştirme bu sebeplerden biridir ve tarihselliği ile ön plana çıkan özellikle arkeoloji müzelerinde görülür. Bir diğeri ise yerelliği ile ön plana çıkan kent müzelerinde görülen, yakın geçmişe yönelik belleği muhafaza etme ve toplumsal/kentsel aidiyeti güçlendirmeye yöneliktir. Yerelliğin ön plana çıkması ve her kentin kendine özgü dinamiklerinin olması sebebiyle genellenemeyecek nitelikler taşıyan kent müzelerinde farklı eğilimler izlenebilir. Yerellik ile geçmişi ön plana çıkarıp, modernist müzelerin aksine geçmişi bitmiş bir süreç olarak değil de bugünle bağlantılı olarak anlatan bazı kent müzelerinde, bugünü geçmiş zamanlardan hangisinin devamı olarak göstermek gerektiğine dair farklı tarih yazımlar gerçekleşir. Kentlilerin ya da yerel yönetimlerin, kendilerini hangi kültür üzerinden ifade etmek istedikleri kent müzelerinin anlatım tasarımlarında açıkça görülür. Böylece, amaca uygun bir yorumlama süreci ile kentin tarihi ve kentlinin toplumsal belleği şekillendirilir. Elbette bir veya birkaç kültüre öncelik verilerek tasarlanan bu müzelerde, adı geçmeyen, koleksiyona dahil edilmeyen, unutturulmak istenen kültürler, dönemler ya da eserler de yok sayılmış olmalarıyla unutturma kültürünün bir parçası olarak var olurlar. Unutturma çabaları da bir anlamda unutulması gerekeni hatırlattıkları için, unutturma amacının aksi yönünde sonuçlar doğurabilir.[170] Bellek, kimliklerin tanınmaması, bastırılması gibi süreçlerden geçmiş toplumlarda, bugünün geçmişe bağlı kurgulandığı, görselleştirildiği ya da yazıldığı tarih, müzecilik gibi alanlarda geçmiş ile hesaplaşma üzerine odaklanabilir. Karşılıklı bir anlayış ortamı yaratarak kültürel zenginlikleri ortaya çıkarmaya çalışan kent belleği ve müzeleri, birbirine yabancılaşmış kentliler için ortak bir geçmiş ve gelecek tasarlamaktadır. Kent müzeleri de birer hatırlatma mekânlarıdır. İsimlendirmeleri de genelde bunun üzerinden yapılabilir. Kent arşivi, kent belleği kavramları doğrudan kent müzesini anlatır.

İnsanın ve toplumun geçmişine dair hatıraları, bugün ait oldukları kimlikleri ile yorumlayarak yeniden inşa etmesi ve bunun sürekliliği, tutarlı bir benlik, yaşamı anlamlandırma ve aidiyet hissi duyma ile de ilgilidir. Bu noktada hatıraların iletişime

[170] Sancar, s. 49.

açık olması oldukça önemlidir. Huyssen bununla alakalı olarak, bellek içinde canlı bir biçimde ve yorumlanmış olarak bulunan ve sürekli bir değişime maruz kalan geçmişin, birer hatıra olarak adlandırılabilmeleri için seslendirilmeleri, görselleştirilmeleri veya bir şekilde dışa vurulmaları gerektiğinden bahsederek, tüm temsil biçimlerinin temelinde bellek olduğunu söyler.[171] Bu noktada yine kent müzelerinin benimsenebilmesi ve sayıca çoğalmasının altında yatan bir sebep daha ortaya çıkar. Kent müzelerindeki temsilin amacı geçmişin yalın, katışıksız bilgisine ulaşmak değil, geçmişin araçsallaştırılarak, yitirilmekte olan bireysel ya da toplumsal kimlikleri ve benlik duygusunu güçlendirmek, aidiyet hissini geliştirmek ya da yeniden yaratmak olarak söylenebilir. Diğer bir deyişle geçmişin amaçtan çıkarak araçsallaştırılması, onu bir arayış tavrına da dönüştürmektedir. Kent müzelerinde özellikle çeşitli sergiler ya da farklı bakış açılarıyla koleksiyonu yeniden tasnif etme, farklı kategoriler üzerinden yeni okumalar yapma olanağı Ross ve Conway'in değindiği bir noktayı da desteklemektedir. Benlik ve kimliklerin bireysel ve toplumsal açıdan tutarlı olabilmesi için, dönemin şartlarına ve olaylarına göre güncel olarak yorumlanabilmesi gerekmektedir.[172] "Yeniden" olma hali yani yeniden yaratma, kurgulama, yorumlama, inşa etme eylemleri, o anki inançlara göre sürekli şekillenerek benlik tutarlılığını sağlamaktadır. Tarihin işlenişi açısından düşünürsek, geçmişin araçsallaştırılmasıyla şimdicilik kavramının etkilerini, bugünü ve yakın tarihi odak noktasına alan kent müzeciliğinde oldukça mümkün görünmektedir.

Tarihin ve özellikle kent tarihi araştırmalarının geçmişe oranla daha eleştirel çalışılması ve sıklıkla postmodernist tarih kuramı üzerinden incelenmeleri, bir tarih yazım mekânı olarak kent müzelerindeki temsilin tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Toplumsal bellek ve kültürel bellek konularının gittikçe daha çok çalışılması unutkanlığın ve böylece ait olamamanın, bağ kuramamanın günümüz modern toplumlarındaki en büyük sorunlardan biri olduğunu gösteriyor. Sonuçta her dönemin ve her toplumsal düzenin kendine özgü bilgi aktaramama ve toplumsal amnezi biçimleri bulunmaktadır

---

[171] Huyssen, s. 13.

[172] Michael Ross ve Michael Conway, "Remembering Ones Own Past: The Construction of Personal Histories", **Handbook of Motivation and Cognition: Foundations of Social Behaviour**, (ed. M. Sorrentino ve E.T. Higgins), Guilford Press, New York, ss. 122-144.

Kent müzelerindeki anlatıların konusu gündelik yaşam ve özellikle yakın geçmişe ait gündelik yaşamdır. Nora'nın sözleriyle, hafızaya dönüşün altında, günlerin ağırlığını ve şeylerin tadını yeniden kurmak için geçmişin gündelik yaşamına yönelme düşüncesi yatmaktadır. [173] Kent müzesinin bellek ile olan yakın bağı düşünüldüğünde, nesneleri toplama, düzenleme ve sergileme yöntemlerinin, katılımcıların bakış açısında yaratacağı etki onları kültürleri ve böylece kendileri hakkında düşünmeye sevk edecektir. Hafızanın görselleştiği ya da dillendirildiği mekânlarından biri olan müze, ulus-aşırı kimliklere yönelik kapsayıcı yönelimlerle topluluk ya da kişisel arşivleri bünyesine katmaya verdiği öncelik ile daha özerk ve hatta daha demokratik hale gelebilir.

2.3. KENT MÜZESİNDE TOPLUMSAL TARİH YAZIMI: SÖZLÜ TARİHİN ÖNEMİ

Birbirinden farklı toplumların, birbirinden farklı hatırlama biçimleri, dolayısıyla unutma şekilleri vardır. Connerton bu bağlamda toplumsal belleği, tarihin yeniden kurulması olarak açıklar.[174] Tarihi çoğullaştırmak, kapsayıcılığını genişletmek demokratik bir yöntem olmakla birlikte daha fazla topluluğa ulaşmak hem rahatsızlık verici konuları hem de hoşnutluk yaratan konuları gündeme getirmek demektir ve oldukça riskli bir durumdur; ancak bu riskleri almaktan çekinmek tarihi çarpıtmak demektir.[175] Tarihin sürekli olarak yanı başımızda devam etmesi, geçip gittiği düşünülen konuların ve dönemlerin dahi aslında kesintisiz bir şekilde günümüze uzanması ve bunlardan yola çıkarak bugüne ve geleceğe yönelik tutumları davranışları anlamlandırmaları kişisel veya toplumsal bellekte birer çatışma halinde olmalarına neden olur. Ortega y Gasset, "insanın doğası yoktur, sahip olduğu tek şey tarihtir" demiştir.[176] "Parçalanmış ya da kolaj bir hayatın içinden bakmıyorsak tarih, varoluşumuzu anlamlandırırken kullandığımız başlıca kerteriz noktalarından birisidir" diye belirtir Danacıoğlu ve bugünle geçmişimize, geçmişimizle

[173] Nora, ss. 29-31.
[174] Connerton, Anımsar, s. 27.
[175] Caunce, s.76.
[176] Ortega y Gasset. **Sistem Olarak Tarih,** çev. Neyyire Gül Işık, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 55.

bugünümüze baktığımızı söyler.[177] Tarih ile bellek arasındaki ilişki bir anlamda makro anlatılardan mikro anlatılara geçiş, tarihin yapı söküme uğraması, kimlik ve benlik kavramlarının öne çıkması demektir. Mikro tarihçilik gittikçe daha da irdelenen ve çalışılan bir alan olmakta; böylece gündelik yaşam tarihçiliği ile yerel tarihçilik ön plana çıkmaktadır.[178] Lefebvre'nin maddi kültür[179] olarak belirttiği gündelik yaşama dair çeşitli eşyalar, araç ve gereçler kent müzelerinde kendilerine yer bulmakta ve koleksiyonun esas parçaları olarak sergilenebilmektedir. Mikro tarih ile birlikte dikkatleri çeken gündelik yaşam pratiklerini çözümleyebilmenin özünde bireyi ve rutinlerini anlamak yatmaktadır.[180] Bu noktada sözlü tarih çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

Müzelerin koleksiyon politikalarındaki belirsizlik, tutarsızlık ve neyin kime göre değerli olduğuna yönelik bir seçim planı bulunmaması ya da sistemli bir koleksiyon politikalarının olmaması müzeleri, her şeyi barındıran bir depoya çevirmiştir. Caunce, hızlı ve büyük değişimlerin yaşandığı ve önceki-sonraki ayrımının gittikçe radikalleştiği bir zamanda yerel toplulukların kendi tarihleri ve belleklerini korumak amacıyla, bulunan her nesneyi sistemsiz bir şekilde biriktirme güdüleri olduğundan ve bunun kaotik ve düzensiz bir ortam yarattığından bahseder.[181] Sıradan insanların gündelik yaşamının bilgisiyle anlamlandırdığı nesnelerin, anlattıkları hikayelerin yerel çevreyle, kültürle, mekânla olan bağlamı bu tarz durumlarda kaotik müze depolarındaki nesnelerin tasniflenmesinde oldukça yol gösterici olmaktadır.

Nora'nın 'arşiv zamanı' olarak nitelendirdiği günümüzde, yakın geçmişimizin aydınlatılarak anlamlandırılmasında farklı tekniklere gereksinim vardır. Sıradan insanların ve gündelik yaşamlarının resmi tarih yazıcılığında önemsiz görünmesi ya da sadece çok azının deneyiminin yüzeysel bir şekilde ifade edilmesinin yarattığı bugün ile dün arasındaki kopukluk hali, müzeler özelinde kent müzeleri ile aşılmaya çalışılmaktadır. Sözlü tanığa ulaşabilme olanağı, yakın tarihin henüz etkisi

---

[177] Danacıoğlu, önsöz.
[178] İlhan Tekeli, "Tarih Yazımında Gündelik Yaşam Tarihçiliğinin Kavramsal Çerçevesi Nasıl Genişletilebilir?", **Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar/Küreselleşme ve Yerelleşme** (Ed. Zeynel Abidin Kızılyaprak), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 42.
[179] Henri Lefebvre, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, 6. Baskı, çev. Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s. 28.
[180] Tekeli, s. 43.
[181] Caunce, ss. 2-7.

geçmemiş olaylarının ve durumlarını ilk elden tecrübe edenlerin sayıca henüz çok azalmamaları sebebiyle deneyimlerini aktarabilmeleri sonucunda kişisel ve toplumsal duyarlılıkların, tavırların ve inançların tespit edilerek daha demokratik bir temsilin yapılabilmesinde kent müzeleri oldukça avantajlıdır. Resmi ve ulusal tarihin görmezden geldiği her olgunun ve olayın başrolü yerel ve sıradan insanların yaşamına devretmesi, tarihe farklı bir pencereden bakılması sözlü tarihin özelliklerinden ve avantajlarındandır; ancak elde birçok sözlü tanık verisine sahip olmak, bir yerel ya da toplumsal tarih oluşturmak için yetmez. Tarihin ve belleğin kimi noktalarda iç içe girmesi çeşitli bakış açıları kazandırabileceği ve bilgiye ulaşmanın çoğulluğunu onaylayabileceği gibi, kimi zaman da ciddi sakıncalar ortaya çıkabilir. Tarihsel bilginin safsata ya da efsaneye varmasının kolay olması, sözlü tarih yöntemini tek başına geçerli kabul etmenin yaratabileceği sıkıntılardan biridir.

Toplumsal tarih sivil toplumun tarihidir ve sivil toplum bireyin, devlet ve aile arasında konumlandığı her yerdir.[182] Resmi ideolojinin kültürel kurumu olarak var olmuş müzeler içinde ise kent müzeleri yerel yönetimlerce desteklenen ve gücünü sivil toplumdan alması gereken oluşumlardır. Geçmişin nasıl hatırlanacağını ve nelerin unutulmayacağını, ya da tam tersi, tarihi şekillendiren yerler olarak müzeler aynı zamanda arşiv görevi de görmektedir. Bu durumda, muhafaza ettiği ve etmediği nesnelerden, anılardan, belgelerden yola çıkılarak bir tarih yazımı görselleştirilmektedir. Kimileri bunun içinde yer almazlar; hatta hiç var olmazlar. Böylece müze, bellek ve tarih yazım yöntemi aynı zamanda bir yargılama gücü olarak da karşımıza çıkar. Geçmiş ve onun hatırlattıklarına verilecek hüküm, onların var ettiği koşullar ile yeni koşullar arasındaki keskin sınırlarla belirlenmiş farklılığın görselleştiği, bir unutturma eylemidir ki bu aynı zamanda onları yok sayarak, hiç olmadıklarını sürekli anımsatarak da gerçekleştirilir. Yok sayma durumu, ötekileştirme ve yabancılaştırmadan daha da sert bir tutum olarak görülebilir; çünkü onların hiç var olmadıkları üzerinden müzede yazılan bir tarih okuması ile toplumsal belleğin şekillendirilmesi; diğerlerin ötekileştirilerek var edildiği bir tarih yazımına kıyasla sorgulamaya daha kapalıdır. Aynı zamanda ben-öteki, biz-onlar gibi karşıtlıklar üzerinden tanımlanan benlik kavramında da, ötekilerin tanımlama için bir

[182] Peter Burke. **Tarih ve Toplumsal Kuram**, 6.Baskı, çev. Mete Tunçay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, s. 81.

ölçüt oluşturması söz konusuyken, yok sayılanların böyle işlevi yoktur. Sonuçta benlik ve bellek tanımları, ötekiler olmadan var olamaz.[183]

Geçmişin çeşitliliği ve tarih yazımına yansıyan çeşitlilik, toplumsal tarih müzelerinin anlatımında sıkça görülen geçmişin araçsallaştırılmasının da birer kanıtıdır. Bir diğer deyişle amaç, geçmişin var olup olmadığı dahi bilinmeyen saf ve objektif bilgisine ulaşma isteğinden, geçmişin insanda ve toplumda yaşayan en derin izlerine ve öznel öykülenmesine ulaşmaya doğru yön değiştirmiştir. Canlı bellek olarak adlandırılan ve resmi bellekten farklı olan bu bellek çeşidi, zaman içinde değişip dönüşebilme özelliğine sahiptir ve dış etkilere açık bir bellektir.[184] Diğer bir deyişle canlı bellek, resmi tarihin yaptığı seçimler ve politikalar ile toplumu derinden etkileyen kimi olayların, durumların ve hatta acıların izinin henüz silinmediğinin, onlarla hesaplaşmalarının dahi bitmediğinin birer kanıtıdır. Postmodern eğilimlerle birlikte ilgi konusu olmaya başlamış, mikro tarihçiliğin kapsadığı bu bellek çeşidinin sivil, demokratik, çoğulcu bir topluma giden yolda çok sesliliğin duyurulmasına olanak sağlayan disiplinler arası özelliği ile kent müzeciliğine de girmiştir. Böylece bireysel ya da topluluk bazında, müzenin anlatımına aracısız ya da en azından daha az aracıyla katılım sağlayabilme, belleğin de bu şekilde tezahürü, bellek-kimlik arasındaki ilişkinin çatışma oranını en aza indirgemektedir. Bilgin'in "kendine referans etkisi"[185] olarak isimlendirdiği, insanın benlik ve kimlik anlayışlarına en yakın gördüğünü daha iyi hatırlaması olarak açıklanabilecek durumun da insan, topluluk, müze arasındaki ilişkinin daha yakın ve ulaşılabilir olduğu kent müzelerinin benimsenmesinde önemli bir payı vardır.

Bir kent müzesi genel veya ulusal olarak tanımlanan müzelere kıyasla daha taraflı bir tutum içerisindedir. Kent müzelerinin öncelikleri arasında kente ve kentliye hizmet etmek, sahip oldukları değerleri yerel ulusal ya da uluslararası zeminlere taşımak, tanıtmak ve benimsetmek olan sayılabilir. Müzelerin kuruluş amaçlarını belirleyen bu öncelik, müzenin içeriğini de tanımlar ve böylece kentle ilişki kurulan alanı müzenin içeriği yapar. Kent müzesi gibi yerel bir müzenin kentin doğal, toplumsal, ekonomik, politik unsurlarının değerlendirildiği, bunların bir bütün oluşturacak şekilde düzenlendiği, sürdürülebilirliği esas alan bir kurumsallaşma

[183] Richard Sennett, **Beraber**, çev. İlkay Özküralpli, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 154.
[184] Bilgin, s.15
[185] Bilgin s. 23

göstermesi bu noktada gereklidir.[186] Loraine Knowles'in İngiltere'deki toplumsal tarih müzelerini nitelerken belirttiği gibi; yaratıcı, demokratik, yaşayan, dokunulabilir ve erişilebilir müze toplumsal bir ihtiyaçtır.[187]

[186] Burçak Madran, "Nesnelerden Temsile", **Geçmişin İzleri: Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz**, (Yazar: Esra Danacıoğlu,), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 171.
[187] Loraine Knowles, "Müze Gündeminde Toplumsal Tarih Kavramını Geliştirmek", **Kent Toplum, Müze Deneyimler – Katkılar**, Ed. Burçak Madran, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 19.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TİRE KENT MÜZESİ'NDE KİMLİK VE AİDİYET

Tezin ilk iki bölümünde, müzelerin temsil gücü ve kurduğu aidiyet hissi üzerine tartışmalar incelenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde modern müzeciliğin ortaya çıkışı, bunun siyasi ve toplumsal sonuçları ile başlayan birinci bölümün sonuna gelindiğinde kent müzelerini ortaya çıkaran postmodern etki ve küreselleşmeye karşı yerelleşme üzerinde durulmuştur. Birinci bölümün kavramsal olarak sunduğu birçok terim ve kavram müzeciliği doğrudan ilgilendirdiği için bu kavramların ve teorik alt yapının müzecilik ile olan ilgisi açıklanmadan, kent müzeciliği hakkında yapılacak yorumlar ve tespitler sınırlı ve sığ kalabilir. Tezin ikinci bölümünde üzerinde durulan kent, bellek ve toplumsal tarih yazımı kent müzelerinin ana unsurlarıdır ve özellikle son dönem müzecilik çalışmalarının odaklandığı konulardır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, tezin örneklemi olan Tire Kent Müzesi'ni doğru biçimde analiz etmek için önceki bölümlerde çizilen kavramsal çerçeve kullanılmıştır.

Buradaki amacımız bu müzenin fiziksel bir tasvirini yapmak değil, ilk iki bölümde ele aldığımız kavramlar bağlamında müzeye eleştirel bir bakış sunmak ve müzenin gelişmesine katkı sunmaktır. Bu bölümde Tire Kent Müzesi'nde temsil ve aidiyet kavramları koleksiyon politikası bağlamında incelendi. Buna yönelik olarak, Tire kentinin kültürel zenginliğinin Kent Müzesi'nde temsili; müzenin sergilediği nesneler ve anlattığı hikâyeler ile aidiyet duygusunu ne ölçüde sağlayabildiği üzerinde duruldu. Aidiyet hissinin bileşenlerinden olan tarihsel bağlar, kentsel doku ve topluluk olma bilinci üzerinde müzenin etkisini incelendi. Sonuç olarak müzede, kent kimliği ile bireysel kimlik arasındaki bağıntıya yeteri kadar dikkat çekilmediği ve Tire'nin kültürel çeşitliliğine yönelik vurgunun çok kısıtlı seviyede olduğu görüldü. Kentsel değişim ve dönüşüme odaklanılmamış ve kent tarihçileri ile iş birliği yapılmamış olması ile sözlü tarih çalışmalarının olmaması müzenin iyileştirilmesi gereken yönleri olarak sıralanabilir.

Müzenin güçlü yönleri ise ilçede merkezi bir konuma yer alması, sosyal müzecilik adına iş kolu sağlaması ve zanaatların sürdürülebilirliği konusunda alan sunması olarak sıralanabilir. Tire Kent Müzesi'nin kent belleği oluşturması için

yukarıda sözü edilen noktalara öncelik vermesi, müzenin yaratacağı aidiyet hissi ve sergileyeceği temsil gücü bakımından olumlu olabilir.

Fotoğraf 1: Tire Kent Müzesi'nin dışarıdan görünümü

Kaynak: Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017, s. 3

Tezin bu bölümü için Tire'de mülakatlar yapılmıştır. Tez, kimlikler ve aidiyete odaklandığı için Tire'deki tarihsel kimliklerin temsili öne çıkmıştır. Bundan dolayı yerel tarihçi olan Munis Armağan ve Yılmaz Göçmen ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu bölümün ikinci başlığında ise müze müdürü Edip Adanalı, müzenin en deneyimli çalışanı Diler Küçükler ve sigortalı hasırcı ustası Zuhal Hanım ile görüşülmüş ve koleksiyon oluşturmada aidiyet duygusu üzerine odaklanılmıştır.

3.1 TİRE KENT MÜZESİ'NE GENEL BİR BAKIŞ

Müze, 1955 yılına tarihlenen eski belediye binasının restore edilmesiyle 15 Ekim 2014 tarihinde açılmıştır. Mimarı Can Egeli'dir. Müze, kentlilerin aşinalık ve aidiyet hissedeceği bir kent belleği yaratma amacında olduğunu ve Tire'ye özgü el

sanatlarının canlı şekilde icra edildiği bir çarşı bölümü bulunması ile kendini tarif etmektedir.[188]

Bir müze olarak tasarlanmamış yapıda, bölümler arası geçişin sınırları belli değildir. Giriş ve üst koridor, Tire'nin ve Tire Belediyesi'nin tarihçesine ayrılmıştır. Birinci salon, Tireli sanatçılara ait bir bölümdür. Sanatçıların hayat hikayeleri ve eserleri bu bölümde sergilenmektedir. İkinci salonda, kaybolmaya yüz tutmuş meslekler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Yanı sıra Türkiye'nin ilk bandosu olan Tire Belediyesi Armoni Bandosu'na ait nesneler de bu bölümde yer almaktadır. Müzenin en çarpıcı bölümü olan Çarşı ise, Tire'ye özgü el sanatlarının ustalar tarafından sürdürüldüğü canlı ve etkileşimli alandır. Alt koridor, giyim, dokuma ve temizlik kültürüne ait nesnelere ev sahipliği yapmaktadır. Üçüncü salon, 2015 yılından bu yana arkeolojik eserlerin sergilendiği dönemsel sergi salonu olarak kullanılmaktadır. Son salon olarak dördüncü salon ise bakırcılık, saatçilik, eczacılık gibi çeşitli iş kollarına ait nesneler ile mutfak kültürüne ait kap kaçakların sergilendiği bir mekândır.

Kent Müzesi'nde fiziksel olarak en çok yer sıkıntısı var; fakat çarşıda, müzeye yürüme mesafesinde olan ve restorasyonu yeni tamamlanan bedesten, zaman zaman müzenin bir parçası olarak kullanılıyor. Böylece bazı geçici sergiler burada yapılabiliyor ve müze durağanlıktan sıyrılabiliyor. Ziyaretçilerin ilgisini canlı tutmak için yenilikler sunmak gerektiğinin farkında olan Edip Bey kent tarihine ve kültürüne ayna tutabilecek bir takım sergilerin yakın zamanda daha da artacağını belirtmekte. Bu sergiler içinde en yakın zamanda gerçekleşecek olan "Geçmişten Günümüze Çocuk Oyuncakları ve Çocuk Oyunları" başlıklı sergi için hazırlıklar tamamlanmak üzere. Edip Bey, bu serginin kentliler için oldukça nostaljik bir değeri olacağını söylemekte. Müze çalışanları da bu sergi için oldukça heyecanlı. Kent müzesi sayesinde gençlerin ve çocukların oyunları yaşlılardan dinleyecekleri bir ortam oluşması, bu şekilde kuşaklar arası iletişimin güçlenmesi ve tarihte bir yolculuk yapılacak olmasının Tireli kimliğini ve aidiyetini güçlendireceği konusunda görüşleri mevcut.

[188] "Tire Tarihi Açığa Çıkıyor", http://www.tirekentmuzesi.com/, 05.05.2017

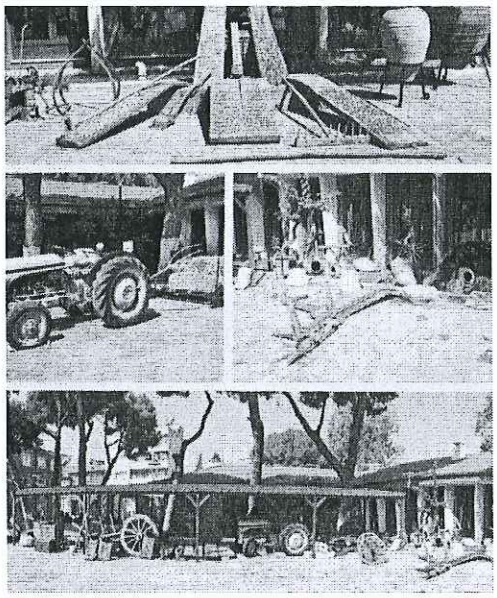
3.2 KİMLİKLERİN TİRE KENT MÜZESİ'NDE TEMSİLİ

Tirelilerin Tire ile kurdukları ilişki doğrudan kültürel bir bağdır ve Tireli olmak, tıpkı coğrafi alanlar üzerinden tanınan diğer tüm kimlikler gibi ait olma ve kendini tarif etme şeklidir. Bir kültür olarak ele alınabilecek mekân ve yer kavramları, insanların ve zamanın birbirleriyle etkileşimi sonucu kentler de dahil olmak üzere coğrafyaları etkiler ve aynı zamanda onları üretir ve böylece bu belirli yerde yaşayan insanların orayı algılayış biçimi ve yer ile kurdukları ilişki doğrudan kültür ile ilgili olur.[189] Jan Assmann, bir olayın üzerinden kırk yıl geçmesini ve bunu yetişkin olarak yaşamış insanlarla görüşme yapılmasını iletişimsel hafıza için bir eşik olarak görür.[190] Bununla ilişkili olarak, bu kategoriye uygun olarak görüşülenler arasında yer alan Yılmaz Göçmen ve Munis Armağan yer almıştır. İkisinin de ortak yanı kent tarihine ve kültürüne duydukları ilgi ve bu konular üzerine yazdıkları kitaplardır. Görüşmelerde anlatılar üzerine yoğunlaşan bir teknik uygulandı. Leyla Neyzi, sözlü tarih görüşmelerinde, anlatıcının daha aktif olduğu, görüşmeyi yapan kişinin ise aktif pasif durumda kalarak, anlatıcının anlatmayı seçtiği konuları kısıtlamayan bir sözlü tarih yönteminden bahseder.[191] Bu yöntem ile ortaya çıkan sohbet, klasik sosyal bilimler görüşmelerinden farklı olarak duygusal ve bedensel iletişimin ön planda olduğu, sözlü tarihçinin anlatıyı sadece ufak müdahaleler ile yönlendirebildiği ve anlatıcının kendisince önemli bulunan noktaları gün yüzüne çıkarmaya olanak tanıyan bir yöntemdir.[192] Bundan yola çıkarak yapılan görüşmelerde soru-cevap tekniğinden çok, anlatıyı özgür kılan bir yöntem tercih edilerek sorular olabildiğince az tutulmuştur. Yönlendirici sorular ise Tire'nin geçirdiği değişimlerin neler olduğu, bunların müzede yer alıp almadığı, Tire'deki kültürel çeşitlilik hakkında neler söylemek istedikleri, müzede eksik olduğunu düşündükleri değerler ve müzeyi gezerken neler hissetikleri ekseninde olmuştur.

---

[189] Göregenli, s. 173.
[190] Assmann, s. 54.
[191] Leyla Neyzi, **İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak**-Birey, Bellek, Aidiyet, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, s. 6.
[192] Neyzi, **İstanbuld'da,** s.6

Fotoğraf 2: Tire Kent Müzesi'nin arka bahçesi

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

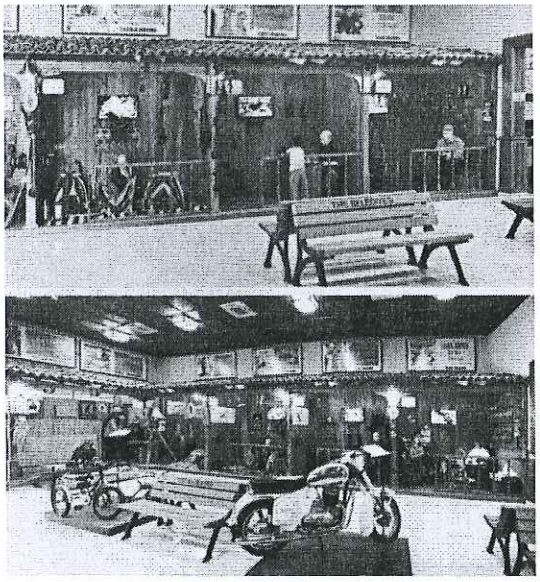
Öğretmenevinde buluşarak müzeyi birlikte gezdiğimiz Yılmaz Göçmen Tireli bir ilkokul öğretmeni, evli, çocukları ve torunları var. Gökçeada Öğretmen Lisesi'nden mezun olunca yurdun farklı yerlerinde ve Almanya'da öğretmenlik yapmış. Yılmaz Göçmen ile görüşmemizin ana teması Tireli olmak ve bunun kent müzesinde temsili üzerineydi. Kendisi Tire ile ilgili fotoğraf koleksiyonu yapıyor. Aslen Balkan muhaciri olan Yılmaz Göçmen'in tarihe ve etnografiye ilgisi çok erken yaşlarda başlamış. Böylece Tire'nin yakın geçmişine dair masallar, efsaneler, anılar, el sanatları gibi kültürel öğelerini kayıt altına alma konusunda geliştirdiği farkındalık, öğretmenlik mesleği sayesinde birçok kişiye de nüfuz etmiş.

Yılmaz Göçmen, öğrencilerinin hayatına önemli dokunuşlar yapmış. Tire'de gezerken selam vermediği, selam almadığı kimse olmadı. Yılmaz Göçmen Tire'nin kendinden önceki kuşakları ile de iletişim halinde, kentte oldukça sayılan ve sevilen bir öğretmen olarak, Tire'deki bir okulda müdürlüğe devam etmekte.

Kent Müzesi'ni gezdirmeyi kendisi teklif etti ve geziye alt girişten, mekânı canlı ve yaşayan bir müze haline getiren asıl bölüm den, Çarşı'dan ya da daha niteleyici adıyla ustalar bölümünden başladık. Sağlı sollu olarak küçük bölmeler atölye haline getirilmiş ve Geleneksel El Sanatları Çarşısı oluşturulmuş. Burada

Tire'ye özgü olan el sanatlarından sadece bir kısmı temsil edilebiliyor. Zanaatı icra eden ustalar da sayıca o kadar az kalmışlar ki, en fazla ustaya sahip olan zanaat dalı yorgancılık ve işi yapan dört usta var.

Fotoğraf 3: Tire Kent Müzesi Çarşı bölümü

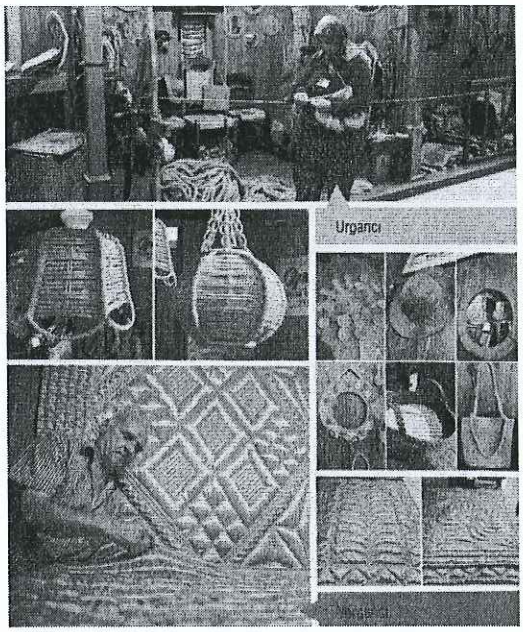

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Birimi tarafından Tarihe Saygı ödülü alan Yılmaz Göçmen'in el sanatlarından bahsettiği kitabındakileri kendisi de güncelleyerek aktardı:

"Körüklü çizmeyi yapan iki kişi kaldı. Bir tanesi müzede yer almakta. Semerci de aynı şekilde iki usta ile yoluna devam ediyor. Beledi dokuma gibi zamanının saraylarının dokumasının yapıldığı bu zanaat dalında sadece bir tane usta bulunmakta, nispeten genç ancak çok hasta ve çırağı da yok. Bunların dışında nalıncı, keçeci, saraç, mobilyacı, tornacı gibi zanaat dallarının kimi ustalarca icra edilmekte; kimi ise keçecilik, ipekçilik gibi sadece eserler ile temsil edilmekte. Urgancı ve hasırcı bölümünde ise kadın ustalar yer almakta. Ortaya çıkan ürünler ise müzenin girişinde satışa sunuluyor."

Fotoğraf 4: Urgancı ve Yorgancı Ustalar

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

Keçe ürünler hem onları üreten ustaların sayısının çok azalmamasıyla hem de ürünlere olan talebin yarattığı sürdürülebilirlik ile yok olma tehdidine henüz uğramamış olmalı ki kent müzesinde Adorno'nun deyimiyle "müzelik" olarak kendine yer bulmamıştır; çünkü hala yaşayan bir zanaat ve iş kolu iken buna ihtiyaç duyulmamıştır. Adorno'ya göre nesneler (bunu kültürler, değerler vs. olarak da düşünebiliriz), pratik bir ihtiyaçtan çok, tarihe duyulan saygı nedeniyle müzede kendilerine daha çok yer bulurlar.[193] Tire'nin geleneksel ekonomik ilişkilerinin günümüzde de arz-talep dengesini taşıyan bölümleri müzede kendilerine yer bulamazken, gündelik hayatın ihtiyaçları içerisinde hala kullanım değerine sahiplerdir. Sonuç olarak yaşayan ve yok olma tehdidiyle karşı karşıya olmayan değerlerin müzede sergilenmesine ihtiyaç duyulmadığı görülmektedir.

Burada dikkat çeken bir diğer konu ise bu zanaat ürünlerindeki kullanım, değişim ve gösterge değerlerinin onların müze nesnesi olup olamayacağını belirlemedeki önemidir. Şu durumda Tire örneği üzerinden gittiğimizde de kullanım ve değişim değerleri bulunmayan ya da çok az bulunan; ancak gösterge değeri sebebiyle tarihe, kültüre, özgünlüğe ve geleneksel ilişkilere gönderme yapan

[193] Adorno, s. 200

nesnelerin müzede yer aldığını görüyoruz. Kullanım değeri, insanların kültürel, politik, toplumsal şartlarına bakmaksızın, ihtiyacı karşıladığı için alım satım değeri olan nesnelere biçilen değeri kapsar.[194] Tire'nin, Kent Müzesi'ne yansıyan ekonomik ilişkilerinin ve üretim biçimlerinin yarattığı ürünlerin modern insan üzerinde herhangi bir kullanım değeri taşımadıklarını görüyoruz. Kullanım değeri olan ve ihtiyaçları karşıladığı ölçüde talebe maruz kalan Tire'ye özgü ürünlerin (peynir, yoğurt, keçecilik gibi) üretim süreçlerine dair geleneksel yöntemleri kapsayan bilgileri kent müzesinde bulabilmek kent kültürü açısından faydalı olabilirdi. Bugün olmasa bile küreselleşmenin ve teknolojinin etkisiyle yakın bir zamanda yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalabileceklerini kent halkının bilmesi ve korumaya özen göstermesine dikkat çekmek önemli olabilir. Müze bir yandan ustalara ufak da olsa maddi kazanç sağlıyor. Ancak ondan da öte zanaatlarının hala ilgi çektiğini görmek, bunun yarattığı aidiyet hissi tüm ustalar için geçerli bir duygu olarak söylenebilir.

Fotoğraf 5: Berber ve Bakırcı Ustalar bölümü

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

[194] James A. Fitchett ve Michael Saren, "Baudrillard In The Museum: The Value Of Dasein", **Consumption Markets & Culture**, 2:3, 1998, ss. 311-335.

Müzenin çeşitli bölümleri içerisinde ülkenin ilk bandolarından olan Tire bandosuna ait parçalar önemli bir yer tutmakta. Yılmaz Göçmen de bu bölüme öncelik verdi. Çarşı bölümü biter bitmez burayı gezdik. Etnografik eserlerin olduğu bölüm geçiş güzergahımızda olmasına rağmen orayı geçip yukarı, bandonun olduğu Salon 2'ye geçtik. 4 Eylül 1922'de Yunan ordusu geri çekildikten sonra, Ali Çavuş ve iki arkadaşı ordunun arkasında bıraktığı bando malzemelerini alırlar. Üç kişi ile kurulan bando ilk kez bir sene sonra 4 Eylül 1923'te ve 29 Ekim 1923'te topluluk karşısında çalarlar. Ali Çavuş'un bandosunun notalı eğitime geçmesi ise İzmir'den bulup Tire'ye getirdikleri, Nazi Almanya'sından kaçmış Çek Müzisyen Mösyö Slavo ile gerçekleşmiş ve Slavo şef olarak burada bulunmuştur. Bandoya üniforma yaparak geliştirmiş ve 132 kişiye kadar çıkmasını da sağlamıştır. 1946 yılına kadar İzmir'de bando bulunmaması sebebiyle Tire bandosu İzmir'deki etkinlikler için de çalışmıştır. Ancak müzede Mösyö Slavo'ya ait herhangi bir fotoğraf bulunmamakta. Yılmaz Göçmen Slavo'ya ait yeterli bilgi olmamasının ciddi bir eksiklik olduğunu söyledi. Aslında, bu bando, hikayesi ve Slavo'nun İzmir'in pavyonlarında keşfedilip Tire'ye getirtilmesi önemli bir başarı, ileri görüşlülük ve kaliteli bir müzik kulağı gerektiriyor. Tirelilerin zamanında bunu yapmış olması ve ihtiyaç olduğunda İzmir'e dahi bandoyu göndermeleri Tire kenti ile ilgili bir noktayı vurguluyor: Beylikler döneminde yüzyılı aşkın süre İzmir Tire'ye bağlıydı. Zaten Yılmaz Göçmen ve Munis Armağan, ikisi de buna, asıl merkezin bir zamanlar Tire olduğu noktasını konuşmalarında bir şekilde belirtmek ihtiyacı hissediyorlar. Ulusçuluk politikaları gereği yeniden oluşturulan ya da değiştirilen merkez kentler-çevre kentler dengesi özünde Tire'yi ekonomik olarak oldukça etkilemiş; etnik çeşitliliğinin azalmasındaki önemli sebeplerden biri olmuştur.

Yılmaz Göçmen'in anlatmaktan keyif aldığı bir diğer Tire zenginliği ise Salon 1'de bulunan ressam Fuat Mensi Dileksiz'in yaşamı oldu. Oldukça yetenekli bir ressam olan Fuat Mensi'nin dramatik yaşamı ve aynı zamanda alçakgönüllülüğü Tirelilerin gurur duyduğu bir değer. Müzenin diğer kısımları etnografik eserlere ayrılmış durumda. Tire Kent Müzesi'nin koleksiyonunun çok büyük bir kısmının etnografik nesnelerden oluşması, kent müzesi kavramının yanlış algılandığını ve kent müzelerinin sıklıkla etnografya müzesi olarak görüldüğünü göstermektedir.

Fotoğraf 6: Fuat Mensi Dileksiz bölümü

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

Türkiye'de genel olarak kent müzeleri birkaç kuşak öncesinin gündelik yaşamında kullandığı eşyalar, giydikleri kıyafetler üzerine odaklanma eğilimindedir. Bu eğilim yakın tarihin kapsadığı zamanlara ait bir özlemi dışa vurmaktadır. Ancak Tire Kent Müzesi'nde Salon 3'te geçici sergiler için ayrılmış mekânda yakın geçmişten bir hayli uzak olan bir alanda, arkeoloji sergisi yapılmaktadır. Kent müzelerinde kent tarihine ilişkin arkeolojik eserler bulunabilir; ancak buradaki eserlerin Tire ile doğrudan ilgisi bulunmamakta ve uzunca bir süredir geçici sergi salonunda sergilenmekte. Yakın zamanda da bu alan başka bir arkeoloji sergisine ev sahipliği yapacak. Kent müzelerinin geçici sergiler için bir alana sahip olması oldukça önemli; çünkü bu sürdürülebilirliği sağlayarak durağanlığı yok edecek fırsatlar sunabilir. Bunlar içinde ziyaretçi çekmek ve kentin farklı yönlerinin keşfedilmesini sağlayacak sergiler, söyleşiler olabilir. Geçici sergi salonlarında kentin tarihine, yakın geçmişine, üzerinden doğru biçimde algılayabilmek için yeterli zaman geçmiş olan bugüne dair değerlerine yönelik sergiler tercih edilebilir. Ancak serginin kente ve kentliye yönelik bir bağlamı bulunmaması, kent müzesinin kentliye özgü kimlikleri temsil etme, onlarla bağ kurma ve aidiyet duygusu geliştirme düsturlarının dışında yer alır. Kudüs Davud Kulesi Müzesi eski müdürü Ady Semel, Kudüs Kent Tarihi Müzesi'nde yaptıkları geçici sergilerden bahsederken, eserlerin kentlinin toplumsal ve kültürel belleğini yansıtması, yaşatması ve en önemlisi

bugünü anlamlandırmada araç olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.[195] Kudüs'ün 4000 yıllık tarihine odaklanan geçici sergide, Davud Kulesi burada bir araç olmakta ve kentlinin bugünün bakış açısıyla onu anlamlandırması ve sorgulaması beklenmektedir. Yani ister yakın geçmişe ister kadim uygarlıklara ait olsun, kentin tarihine ait olan eserlerin müzedeki rollerinden birisi de bugünü anlamak için birer araç olmalarıdır.

Tire Kent Müzesi'nde yer aldığında Tire'ye yönelik kimlik algısını pekiştirebilecek bir takım unsurlar daha var ki bunları müzede göremiyoruz. Tire'nin mutfağını, gazeteci, savaş muhabiri ve seyyah Coşkun Aral tarafından dünyanın en büyük pazarı denen pazarını, kentin geçirdiği değişimleri, dönüşümler müzede kendilerine yer bulamamış. Göremediğimiz bir diğer husus ise çeşitlilik. Tire Alevi, Sunni, Cerrahi, Bayrami ve Melami mezheplerine ve tarikatlarına ev sahipliği yapmış bir kent. Bunu dışında Yahudiler, Rumlar ve Müslüman Türkler bulunmaktaydı; şu an sadece Türkler var. Müzede bahsi geçen bu kültürel, etnik, dinsel çeşitlilik yeterince temsil edilmemekte. Oysaki kentli geçmişteki bu çeşitliliğin farkında. Bunun Tire'nin kültürel dokusuna yaptığı katkıların bilincindeler ve çeşitliliğin Tire'ye bir kimlik verdiği görüşündeler.

Tire'nin mutfağı müzede temsil edilmemekte. Oysaki kültürel etkileşimin ve gündelik hayata ait bir takım geleneklerin doğrudan okunabildiği bir alan olan mutfağa Yahudilerin, Rumların, Ermenilerin oldukça katkısı olmuş. Munis Armağan ve Yılmaz Göçmen'den öğrendiğim kadarıyla, kek, yaş pasta, biber turşusu, kiremitte peynir, Şam tatlısı ve sübye gibi içecek ve yiyecekler Yahudilerden; soğuk mezeler, şarap yapımı Rumlardan öğrenilmiş. Piknik yapma alışkanlığını ise yine Rumlar gitmeden evvel bu topraklara kazandırmışlar. Tire'nin mutfak kültürünün oluşmasında önemli katkısı olan bir diğer etken göçlerdir. Özellikle adalardan gelenlerle ot yemekleri ve salatalar Tire'ye geçmiştir. Adalardan gelenlere, hangi adadan geldiğinin bir önemi olmadan, ortak isim olarak Giritli denmiştir.

Yılmaz Göçmen Tire halkının kültürel ve tarihi meselelere olan ilgi, alaka ve korumacılığını bu kültürel zenginliğe bağlı olduğunu söylüyor. Munis Armağan da

---

[195] Ady Semel, "Kudüs Kent Tarihi Müzesi'nin Yönetiminde Kışkırtıcı ve Barış Sağlayıcı Düşünceler", **Kentler ve Kent Müzeleri,** Kent Müzeleri Uluslararası Sempozyumu 21-22 Nisan 2006 Antalya, Ed. Orhan Silier, Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2008, ss. 33-38.

aynı şekilde farklı kültürlerin bir arada saygılı biçimde yaşamış olmasının dünya görüşünü zenginleştirdiğine inancı sonsuz. Zaten Tire'de dikkatleri çekecek derecede tarih bilinci mevcut. Kültürel çeşitliliğin birbirini yok etmeden ve ezmeden ancak etkileyerek bir arada yaşamış olması sebebiyle tatsız bir anı da bulunmamakta. Farklı kültürlerin kendilerine özel ve katı kurallarla yerleşimin engellendiği mahalleleri bulunmadığını, Müslümanlarla Yahudilerin aynı mahallede yaşadıklarını belirtiyor Yılmaz Göçmen.

"Rumlarla Yahudiler ve Müslümanlar bir arada hiç kavga olmadan hiç tartışmadan, dahası İslamiyet'in çeşitli tarikatlarının da olmasına rağmen hiç kavga olmamıştır. Ermeni'nin Rum'un Yahudi'nin ve Müslüman'ın ortak yaşadığı yerde sorun çıkmamıştır. Mesela Yahudiler gelmiş Tire'ye ibadet yapacak yer yok, şurada da Paşa Cami var. Cami'nin mütevellisi toplanmış 'biz bunlar gibi inanmıyoruz ama olmaz böyle ibadethanesiz, yazık' demiş ve Cami'nin vakfiyesinin bulunduğu araziye Havra yapmışlar."

İsrail Devleti'nin kurulması ve ulus devletin yeni merkezlerinden birinin İzmir olmasıyla birlikte Tire'de yaşayan Yahudi cemaatinin büyük kısmı buralara göç etmiştir.[196] Tire Kent Müzesi'nde Yahudiler ile bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebini Müze Müdür Edip Adanalı'ya sorduğumda şu cevabı aldım:

"Yahudiler için özel bir müze kuracağız. Havra'yı müze yapacağız. Çok fazla ziyaret olacak. Şimdiden eser toplamaya başladık".

Bağımsız bir Yahudi müzesi kurulması fikri gündemde olup, koleksiyon geliştirme çalışmaları sürmektedir. Ancak aynı sokaklarda yaşamış ve ortak bir Tire kültürü oluşturmuş halkların müze mekânında bu şekilde ayrı ayrı temsil edilmesi uygun olmayabilir. Bu durum Halil Berktay'ın, İstanbul'da bir toplumsal tarih müzesi kurulması girişimlerinde sarf ettiği, etnik ve kültürel çeşitliliğe sahip kentlerin tarihinde bu çeşitliliğin nasıl ele alınmaması gerektiği üzerine söylediklerini hatırlatmaktadır. Berktay, sınırları keskin hatlarla çizilmiş Yahudi, Ermeni, Kürt,

[196] Henri Nahum, **İzmir Yahudileri** 19.-20. yüzyıl, çev. Estreya Seval Vali, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.206.

Türk mahallesi ya da kültürü gibi sınırlamaların sorunlu olduğunu söyler.[197] Kültürlerin bu tasnif sistemi ile birbirinden ayrı biçimde konumlandırılmasını kesinlikle hatalı bulsa da bu sorunun İstanbul'da aşılamayacağı ya da en azından aşılması için çok ciddi bir düşünme sürecinden geçilmesi gerektiği görüşündedir. Ancak Tire gibi küçük ve tarihsel süreçte kayda değer kültürel çatışmaların yer almadığı bir kentte Berktay'ın aşılamasının oldukça zor olduğunu düşündüğü noktalar daha kolay aşılabilir. Bunun için öncelikle kültürlerin eşit oranda temsiline önem verilebilir.

Kent tarihinde ve kültürel yaşamdan kentsel planlamaya kadar kentte derinden izleri olan Yahudiler kent müzesi çatısı altında ne nesneler ne de sözlü tarih görüşmeleri üzerinden temsil edilmekte. Ancak burada da dikkat edilmesi gereken bir nokta var. Kent toplumunu anlatan ve kentin kültüründen bahseden müzede Tireli Türkler ya da Tireli Müslümanlar olarak herhangi bir sınıflandırma bulunmamakta; fakat bir Yahudi Müzesi kurulup Tireli Yahudiler olarak belirtilmesi, her ne kadar öyle bir amaç olmasa da, ayrımcılığın bir boyutu olarak kültürü bağlamından soyutlamaya sebep olmaktadır.

Bu meselenin alt yapısı olacak şekilde Tezin 1.1.1. başlığında yabancı olmak ve yabancıların yaratılması konusundan bahsedilmiştir. Toplumsal bir düzenleme ve tasnif takıntısının, ayrılıklara sebep olduğu ve kendi yabancılarını yarattığı düşüncesi Tire'deki sergileme biçimindeki tasnif anlayışıyla örtüşmektedir. Kentin ruhu, dokusu ve tarihi bu şekilde yan yana duran ama birbirine karışmamış zenginliklerden oluşmamakta. Örneğin İzmir'de kurulması planlanan ve kültürel çeşitlilik üzerine yoğunlaşan Girit Müzesi, Levanten Müzesi gibi müzelerin kent müzesi gibi bir kurumun çatısı altında değil de, sadece etnisiteler veya topraklar üzerinden oluşturulmuş, kentsel ve toplumsal bağlamından koparılmış bir kültürel kimlik üzerinden temsil edilmesi ayrımcılık olarak okunabilir.

Yahudilerin, Tire'nin gündelik yaşamına kattığı ve hala zevkle oynanan bir oyun var: Karambol. Pazar günleri, kentin orta yaş üzeri erkeklerinin bu oyunu oynamak için parkta toplandığını görebiliyoruz. Hepsi bunun Yahudilerden kalma bir zenginlik olduğunu biliyor. Ancak müzede yine bu oyundan ve yaşatıldığından

[197] Halil Berktay, "Çatışmanın Üstesinden Gelmek: İstanbul'da Bir Toplumsal Tarih Müzesi İçin...", **Kent, Toplum, Müze** Deneyimler – Katkılar, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 159.

bahsedilmiyor. Tire Yahudileri ile ilgili bilgilerin yan sıra Yahudi cemaati ile görüşmelerin, kısa filmlerin, kayda alınmış sözlü tarih görüşmelerinin de müzede gösterimde olması, Tire Kent Müzesi'nin kapsayıcılığına dair oldukça katkı sağlayabilir.

Yahudi cemaati özelinde kentin kültürel çeşitliliğinin temsili için yapılabilecekler aslında bugünün yerel halkının temsili için de geçerli. Çünkü müzede kimliklerin temsili oldukça bireysel bir duruma bürünmüş vaziyette. Müze'nin kentsel ve toplumsal hafızayı temsil etme rolü, bağışçıların isimlerini yazarak onları onure etme durumuna indirgenmiş gibi görünmekte. Bağışçılar ve onların yakınları için kısa bir süreliğine de olsa müze ile olan bağları sıkılaştıracak bu durumun, bağışçı olup olmadığına bakılmaksızın kentlinin geneline yayılması sürdürülebilir bir yöntem ile sağlanabilirse, müze-kentli ilişkileri olduğundan daha derin biçimde gelişebilir.

Tire'nin içinde bulunan çok önemli bir yer de Necip Paşa Kütüphanesi'dir. Kütüphane'nin içinde barındırdığı 1640 tane el yazması eseriyle İslam tarihi açısından en zengin üç kütüphaneden biridir. Bir diğer kütüphane Kahire'de yer almaktadır. Diğeri ise 2002 yılı öncesinde Bağdat'ta yer almaktaydı. Yılmaz Göçmen, şu an restorasyonda olan Kütüphane'de bilinen en eski rüya tabirleri kitabının bulunduğunu söylüyor. 1298 yılına tarihlenen bu kitaptan önce, en eski kitabın 1314 yılına ait olduğu biliniyormuş. Kent Müzesi'nde kütüphaneye ve kütüphanenin önemine dair bir bilgi bulamadım.

Tire Kent Müzesi'nin kültürel zenginliği temsil etme, halkı bilgilendirme konusunda geliştirilmesi önemlidir. Topluluklar ve kimlikler, resmi ve siyasi tarih anlayışının büyük anlatılarında kendine pek yer bulmaz. Konu toplumsal tarihe gelince ise kent kavramı yoğunlukla çalışılan bir konu olarak disiplin içinde yerini alır ve kent tarihi çalışmaları topluluk ve kültür gibi tanımlaması zor yapılanmaları kolektif/toplumsal kimlik üzerinden inceler.[198] Ulusalcılık ile örtülü endüstri toplumlarının On dokuzuncu yüzyılda oluşması, ulusal dillerin gelişerek diğerlerini yok etmesi, merkezcilik anlayışı ile kentlerdeki zengin kültürel yapılanmanın parçalanması ve ülke merkezine toplanması gibi süreçlere sebep olmuştur. Türkiye'deki ulus devlet düşüncesi erken dönemlerinden itibaren Tire'deki

[198] Burke, s. 59.

ekonomik yapıyı derinden etkileyerek, sosyo-demografik değişimlere yol açmıştır.

Toplumsal kimliğin bölünerek yer değiştirmesi ve bunun küresel bazda gerçekleşmesi günümüz kentlerinin yapısıyla ilgili iki temel özelliği öne çıkarır: İlki göç veren kentlerdeki kültürel dokunun zedelenmesi ve silikleşmesi, böylece kent ve toplum kimliğinin parçalanması; ikincisi ise göç alan kentlerde yer ile aidiyet duygusu kurmakta ve yere karşı tarihsel bir bağ hissetmekte zorlanan ve bunu hissedebilmek için gettolaşmaya varan bir yerleşim gösteren topluluklardır. İki tür kent için ise farklı amaçlar ve oluşumlar üzerinden giden farklı kent müzeleri düşünülebilir. Tire'de var olan kent müzesi uygulamaları, kültürel olarak görece kendine daha yakın İzmir'de kurulacak olan bir kent müzesinden oldukça farklıdır. İlkinde yerelliği ve kaybolmaya yüz tutmuş değerleri koruma ve yeniden canlandırma adına çalışmalar yürütülebilecekken; ikincisinde bu çalışmalar değişir. Topluluk değil kitlelerin yer aldığı büyük bir kentin toplumsal yapısı etnik şiddetin çözümü ve farklılıklardan duyulan korkunun dizginlenmesi yönünde olmalıdır. Bir topluluğun kimliğini tanımlama yöntemi, biz ve diğerleri arasındaki tanımlama süreciyle olur ve kavram özünde zaten hem olumlu hem de olumsuz anlamlar barındırır.

Tire'nin bayındırlaşmasında ve gelişmesinde çok önemli etkileri olan Yahudi cemaati, Tire'yi Küçük Safed olarak adlandırıyordu ancak İsrail Devleti kurulunca bir kısmı oraya gitti.[199] Bu durum onların kökensel bağlarının Tireli olmaktan önde geldiğini gösterir. Ancak birkaç yıldır yürütülen Tireli Yahudiler arşiv çalışması ile ulaşılanlar, büyüklerinin Tire'den hep bahsettiğini, ziyarete gelmeyi çok istediklerini ve buraya karşı yakınlık ve bağlılık hissettiklerinden bahsediyor. Yılmaz Göçmen ile görüşmemizde, yakın bir zamanda bir grup Yahudi turistin Tire'ye geldiği, Portugal Caddesini sordukları ve kimsenin bunu bilmediği; hatta belediye yetkililerince burada öyle bir yer yok denildiğini öğrendim. Duruma müdahale eden Yılmaz Göçmen de turistleri alıp, kentin merkezi olan ve Yahudilerce kurulan Portugal Caddesi'ne, yani Portakal Caddesi'ne getirmiştir. Böylesine temel bir bilgi de yine maalesef Kent Müzesi'nde bulunmamaktadır.

[199] Avraham Galante, Anadolu Yahudileri Tarihi, Cilt:2, İstanbul Babok, 1939, s. 6. 30.06.2017 http://www.tireyahudileri.com/default.asp?eylem=page&page=16

Munis Armağan müzede hiç anlatılmayan görece çok daha eski olaylardan bahsetti. Tire'nin geçirdiği büyük bir yangın olduğunu ve yok olan tarihi yapılar hakkında hiçbir bilginin verilmediği, Tire'nin eski günlerindeki sokakları, meydanları ve tarihi eserleri hakkında hatta Tire'nin arkeolojik dönemleri hakkında müzede hiçbir bilgi bulunmadığını belirtiyor.

Munis Armağan;

"Tire'yi sadece merkez mahalle ile sınırlandırmış bir anlayış var. Dağ köylerinden, hala devam etmekte olan şamanik adetlerden ve en önemlisi 600 yıllık bir gelenek olan Sultan Nevruz'dan hiç bahsedilmemiş. Tire'ye ait ne bir masal ne de bir destan... Kültürel mirasımız her yönüyle gittikçe yok oluyor ama müze bunları hiç bilmiyor. Varlığından bile habersizler bence."

2.3. bölümde sözlü tarihin öneminden bahsettik. Sınırlı sayıda yaptığımız görüşmeler dahi oldukça fazla veri sundu. Şüphesiz burada sunulan görüşmeler ve şehrin tarihine dair yapılmış okumalar bir yüksek lisans tezinin el verdiği oranla sınırlı kalmıştır. Bunları detaylandırdığı ve yaydığı ölçüde Tire Kent Müzesi kentsel ve toplumsal bellek adına önemli adımlar atacaktır. Sözlü tarih çalışmaları müzeler için sürdürülebilirliği sağlayan önemli çalışma alanlarıdır. Örneğin bir kent müzesi olmamasına rağmen Mardin Müzesi, Tarih Vakfı ve Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) işbirliği ile bir sözlü tarih projesi hazırlamıştır. Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Projesi British Council tarafından yüz bin sterlin hibe ile desteklenmektedir. Tire Kent Müzesi'nin de kapsamlı bir sözlü tarih projesi ile kentsel, toplumsal, kültürel zenginliklerini ortaya çıkarıp onları kayıt altına alması kent müzesi olma karakterini güçlendirecektir.

Tire Kent Müzesi, modernizm ile kurumsallaşmış ancak modern müzeciliğin bir takım söylemlerine alternatif bir dil oluşturan postmodern müzeciliğin bir parçası olan kent müzeleri kategorisi içinde bulunan bir müzedir. Ancak müzenin nesneler ve tasarım ile ortaya koyduğu tutum ikisi arasında kalmıştır. Modernizm ile açıklanabilecek özcü, kategori edici, sınırlar çizerek düzenleyici ve ayırıcı bir sergileme mevcuttur. Ancak aynı zamanda ulustan Tireli olmaya doğru odaklanan, evrenselden yerele dönüşü anlatmaya çalıştıkları ustaları ile birlikte Çarşı salonu

mevcuttur. Ulusal tarihten öte yerel tarihe yönelmiş olmaları ile yine postmodern müze eğilimleri içerisinde olmalarına rağmen, yerel tarih çalışmalarını besleyen sözlü tarih görüşmelerine yönelik uygulamalar müzede kendine yer bulamamaktadır. Harvey'in tam da çeşitliliğin yansıtılması konusunda üzerinde durduğu bir nokta vardır. Postmodern mimariden yola çıkarak bu cümleyi kurmuş olsa da, postmodernizmin sosyal bilimlerdeki etkisinin de bir yönünü vurgulamaktadır: "Postmodernizm tam da bu tür çeşitlilik estetiğini ifade etmenin yollarını aramak demektir."[200] Ancak bahsi geçen çeşitliliği kapsayıcı bir bakışla ve ötekileştirmeden yansıtacak en iyi yöntem çok sesliliğin temsiline olabildiğince olanak sağlamak olabilir. Sözlü tarih yöntemi, nesnelerin çeşitliliği ve yan yana yer alan nesnelerin yaratacakları hikayenin kentsel zenginliği yansıtabilmesine olanak sağlayacak çözümler sunulabilir. Kent müzelerinin, kendisinin teorik alt yapısını oluşturan postmodern eğilimlerden edindikleri kapsayıcılık ve demokratik anlayış dışında, farklı bir yönelimleri daha mevcuttur. Hızlı değişimler karşısında ortaya çıkan belleği koruma güdüsü, aynı zamanda geçmişi romantik bir nostaljik nesneye de dönüştürür. Hewison'un deyimiyle tarihsel miras sanayii, nostaljiyi ve geçmişi metalaştırmanın sonucudur.[201]

3.2 TİRE KENT MÜZESİ'NDE KENTSEL VE TOPLUMSAL AİDİYET

Bu başlık altında Müze Müdürü Edip Adanalı ile yapılan görüşme üzerinden Tire Kent Müzesi'nin koleksiyonunun oluşturulma sürecine kentlilerin katılımı konusu araştırılmıştır.

Edip Adanalı müzeci bir geçmişe sahip olmamasına rağmen müzecilik alanında kendini geliştirmiş ve geliştirmeye devam eden bir yönetici. Ülke içi ve dışı çeşitli kent müzelerini gezerek Tire Kent Müzesi'ni nasıl geliştirebileceği üzerine örnekler toplamakta. Sohbeti sırasında da farklı kent müzelerinden örnekler vererek anlatımını güçlendiriyor. Kendisi de başından beri müzenin kurulma aşamalarında yer aldığı için görüşmemizde ilk sorduğum soru bu müzenin neden var olduğu üzerindeydi:

[200] Harvey, s. 94.
[201] Harvey, s. 107.

"Kent müzesinin kuruluş amacının en başında kentlilik bilincini geliştirmek ve Tireli olmanın değerliliğinin unutulmasını istememek yer alıyor. Kent müzesi kurma fikri kentliler tarafından da destek gördü ve toplumsal anlamda hiçbir engel ile karşılaşmadan yolumuza devam ettik."

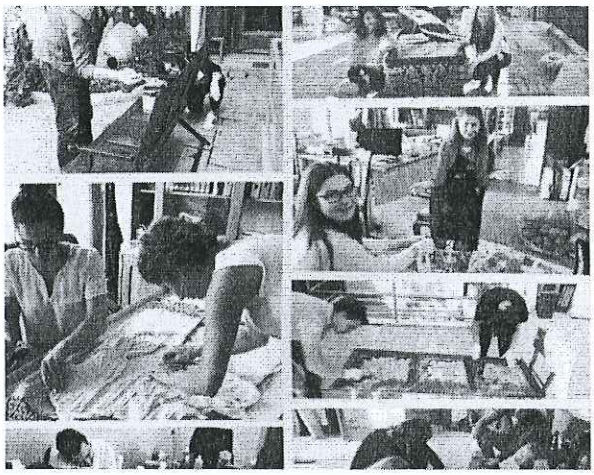
Kentliler tarafından böylesine kabul gören bir müzenin koleksiyon geliştirme sürecine de Tireliler yoğun bir katılım sağlamışlar. Konuyla ilgili olarak Edip Adanalı şöyle söylemiştir.

"Burada herkes kendinden bir şeyler gördü, buraya güvendi ve bağış yapmak için sıraya girdiler. Bağışlar hala devam etmekte. En son geçen cumartesi Mehmetler Köyü'nden bir amca bağış yapmak için geldi. Müzeye verdikleri eserlerin korunduğunu biliyorlar ve güven duyuyorlar. Arkasını bile sormuyorlar."

Müzenin koleksiyon oluşturma politikasındaki en önemli hususun her eserin bağış yoluyla gelmesi olduğunu söyleyebiliriz. Satın alma yoluna hiç gidilmemiş. Bağışlar ile başlayan süreç ve devamında eserlerin müzede sergilenmesinden duyulan onur, kentlilerin çoğunu bağışçı olma konusunda yüreklendirmiş. Edip Bey, Tire Kent Müzesi'nde kentlilere aidiyet hissini veren esas noktanın bağış yöntemi ile oluşturulan koleksiyon olduğunu belirtiyor.

Müze çalışanlarından Diler Küçükler de müze için canla başla çalıştıklarından, kentlilerin de eser bağışlamakta oldukça cömert olduğundan bahsediyor. Öyleki Diler Hanım'ın belirttiğine göre yüzlerce kişi arasından şimdiye kadar sadece bir kişi bağışladığı objeyi geri istemiş. Diler Hanım, bağışçılardaki memnuniyetin müzeye ve kente duyulan aidiyet hissinin bir simgesi olduğunu da sözlerine ekliyor.

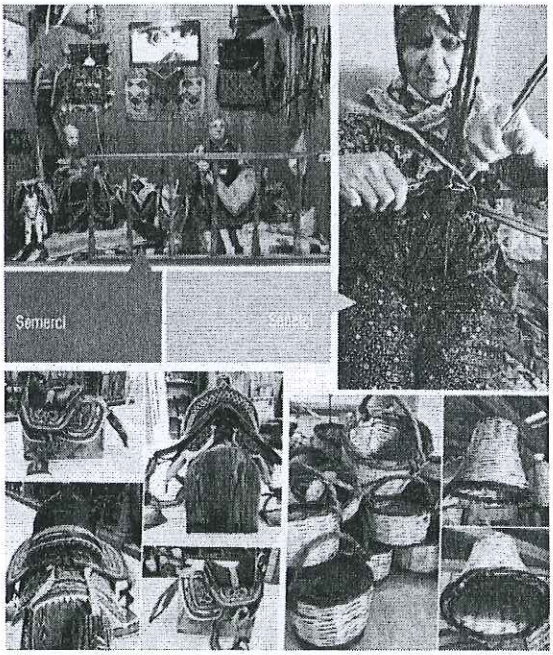
Fotoğraf 7: Müze çalışanları sergi hazırlığında

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

Tire Kent Müzesi'ne kimliğini kazandıran bir diğer önemli konu ise ustaların sanatlarını sergilediği bölüm. Yerel el sanatlarının bir kısmı ustalar tarafından müze içerisinde üretiliyor ve bu sürece ziyaretçiler de dahil edilerek yerellik ve aidiyet hissi yaratılıyor. Edip Bey, ziyaretçilerin en çok bu bölümde vakit geçirdiğini belirtiyor. Ziyaretçi defterine yazılan notlarda da bu husus göze çarpmakta.

Fotoğraf 8: Semerci ve Sepetçi Ustalar bölümü

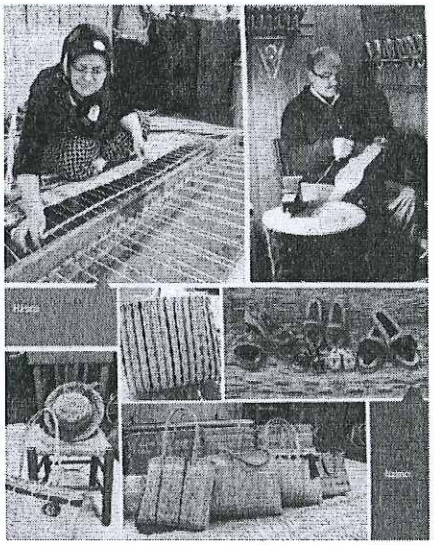

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

Ziyaretçiler için ustalar ile görüşmek, üretim sürecini görerek dinlemek Tire kentine duyulan bağlılığı artırıyor. Hasırcı ustası Zuhal Hanım müze bünyesinde üretim yapmaktan çok memnun.

"Sigortam bile yatırılıyor ve burada her gün farklı farklı birçok kişi görüyorum ;sohbet ediyoruz. Ayrıca Edip Bey çok anlayışlı. Bize hiçbir zorluk çıkarmıyor. Kendimi buraya ait hissediyorum."

Fotoğraf 9: Nalıncı ve Hasırcı Ustalar

Kaynak: Türkiye'nin En İddialı'sı Tire Kent Müzesi broşürü, Tire Belediyesi Yayınları, 2017.

Tire'ye kimliğini veren ve aidiyet hissini güçlendiren bir değer daha var ki bu Salı günleri kurulan Tire pazarı. Her salı kent nüfusu artmakta. Kent müzesinin de en çok salı günleri ziyaret edildiğini görüyoruz. Kent toplumu tamamlanmış ve bitmiş bir ilişkiler bütünü değildir. Tarımsal özelliklerin yarattığı farklılıklar ve özgünlükler kısmen de olsa günümüzde devam eder ve endüstrileşme ile ekonomik gelişmenin hem sebebi hem sonucu olarak dönüşümlere uğrar. Ancak tarım toplumunda yani geleneksel üretim ilişkilerinin devam ettiği toplumlarda bu durum hızlı bir şekilde değişmekte ve ekonomik bu değişim kültürel çeşitliliği de tehdit etmektedir. Bourdieu'nun şu an kullanılan tarım yöntemlerinin gelecekte de devam

edilmesi halinde farklılıkların ortadan kalkacağını belirtmesi ve yörelere özgü şarapların tatlarının dahi aynı olacağını; çünkü hammaddelerinin dünyanın her yerinde aynı yöntemle üretildiğini ve özgünlüğü tehdit ettiğini söylemesi bu açıdan önemlidir: *"Toprağı yeniden inşa etmeli, çünkü tat farklılıkta yatmaktadır".*[202] Bourdieu'nun bu sözleri Tire gibi tarım ve hayvancılık ürünlerinin kalitesi ve özgünlüğü ile bilinen bir kentte de geçerlidir.

Müzecilikte ve özellikle kentsel değişimler karşısında koruma ve kurtarma konularında sorumluluklar üstüne alan kent müzelerinde bu önemli nokta göz ardı edilmiş. Merriman, bu bağlamda müzelerin geçmişten miras aldıkları değerleri gelecek için koruma altında tuttuklarını ancak bu mirasların bugüne olan faydalarını vurgulamayı göz ardı ettiklerini belirtir.[203] Bu, kent müzelerinde o yörenin halihazırda değerli olan ve tamamen endüstrileşmemiş ekonomik ilişkilerinin değerli olduğunun fark edilmediğini gösteriyor. Bu fark etmeme ya da önemsememe durumu gelecek için de tehlike arz ediyor. Yörenin süt ve süt ürünlerinin, keçe, bakır malzemelerden üretilen el sanatları ürünlerinin, mevsimine göre çeşitlenen ve yöre dışında pek bilinmeyen botanik türleri gibi Tire'de özgünlüğü sağlayan birçok değer küreselleşmenin etkilerine rağmen halen kullanım ve değişim değerine sahip, pazara getirilmekte ve ilgi görmektedir. Webber'in de belirttiği gibi bir kentin karakterinin en iyi okunabildiği yer ekonomik ilişkilerin geleneksel ölçülerde devam edebildiği yer, pazarlardı.[204] Hem kamusal alan olmasıyla toplumsal ilişkileri gösteren hem de ekonomik ilişkilerin yerellik ve küresellik arasında hangi noktada durduğunun göstergesi olan pazarlar, Tire'de oldukça özgün, çeşitli, henüz endüstrileşmemiş ve sadece turizme odaklanmamış olmasıyla birlikte Kent Müzesi'nde temsil edilmesi gereken önemli bir zenginliktir.

---

[202] "Le gout de la difference",Claudio Jacquelin'in Pierre Bourdieu'yle söyleşisi, La Nacion, 8 Temmuz 2001, aktaran: Monica Laccarieu. "Küreselleşme Çerçevesinde Yerel İmgelerin ve Kültürel Kimliklerin Oluşumu", **Ulusal Kültürlerin Sonu mu? Çeşitlilik Sınavında Kültür Politikaları**. (Der. Lluis Bonet – Emmanuel Negrier), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, İstanbul. ss26-43.s.2

[203] Nick Merriman, "Müzeler Koleksiyonlar İçin mi, İnsanlar İçin mi? İngiltere'de Müzelere Ulaşmada Artan Olanaklar Üzerine Son Gelişmeler", **Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2000, İstanbul.ss. 69-80

[204] Melvin M. Webber,"The Urban Place and the Non-Place Urban Realm", Explorations into Uran Structure, UNiversity of Pennsylvania Press, Philadelphia, ss.79-153, akt. Derya Oktay, "Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış" , **Kent Araştırmaları Dergisi**, sayı 3, 2011, Ankara, ss.8-19.

Ulus-devlet politikasının, devamında küreselleşmenin etkisiyle Tire'nin ekonomik ve kültürel dokusu değişmiştir. Küreselleşen ve aynı zamanda çevreselleşen dünyada kentlerin değişen ekonomik yapısı kentin karakterini değiştirmektedir. Koleksiyon sergilemekten öte, kentleri ve insan ilişkilerini aidiyet ve kimlik üzerinden anlatma amacında olan kent müzelerinin öznesi de değişim geçirmektedir. Kent müzesi hem kent hem de müze bağlamında modernite ve küreselleşme ile yakından ilgilidir ve bunların etkilerinin yok ettiği ya da tehdit ettiği kültürel değerlere karşı bilinç oluşturma amacıyla ihtiyaç duyulan kurumlardır. Grewcock'un da belirttiği gibi; *"eğer kent müzeleri şu an var olmasaydı, kentsel değişimi anlamak ve inceleyebilmek için onu keşfetmemiz gerekecekti."* [205]

Sonuç olarak, insanların oluşturduğu kent ve kentin oluşturduğu insanlar sürekli bir etkileşim içindedir ve kent müzelerinin odak noktası da insan ile kent ilişkisini anlatmaya yöneliktir. Kültürel kimliklerin temsilinden, kent tarihine; kentin güncel meselelerinden, kentteki ekonomik işbölümüne kadar birçok konudan bahsetmesi gereken/bahseden kent müzeleri, sürekli bir değişkenlik gösteren bu çok bilinmeyenli toplum kent ilişkisinde diğer müzelerin aksine daha zorlu bir süreçten geçerler. Kimlik politikaları, kent ve kent toplumu, bellek yitimi, küreselleşme gibi modern toplumu ve modern kenti ilgilendiren kavramların hepsi modernitenin bir ürünüdür ve bu kavramların var olmasıyla birlikte değişime uğrattıkları ilişkiler esasında kent müzelerine ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin etkileri kentlerin temel yapısını etkileyen ekonomik ilişkilerin değişiminden, modernitenin zayıflattığı geleneksel ve yerel ile olan bağdan, kent müzelerinin yakalamaya çalıştığı kentsel özgünlük ve kent karakterini değiştirmeye kadar çeşitli şekillerde kendini göstermektedir.

Kent müzelerini anlamak ve çözümleyebilmek için kentin ve toplumun geçirdiği köklü değişimlere bakmak gerekir. Ancak farklı kültürler ile oluşan toplumların kent müzelerinde bu köklü değişimleri anlatmak aynı zamanda oldukça politiktir. Zafer Toprak, toplumda tarihsel süreç içerisinde oluşan etkileşimlerin, değişimlerin ve dönüşümlerin kültürleri etkilediğini ve çeşitlendirdiğini belirtir. Kent

[205] Duncan Grewcock, Museum International, UNESCO, Eylül, 1996.

müzelerinin bu farklılığı temsil etme gücü ise çeşitli tabuların aşılmasını sağlayabilir ve tartışma ortamları yaratarak bir uzlaşı mekânı oluşturabilir.[206]

SONUÇ

Bu tezde temsil ve aidiyet konuları üzerinden müzeciliğe ve özel olarak kent müzeciliğine odaklanılmıştır. Bu konulardan ilki müzelerin kurumsallaşması ile birlikte ortaya çıkan, müzenin kimlikleri temsil etme ve aynı zamanda onları kurgulama düşüncesidir. Modern müzeciliğin söylemini oluşturan tarihsel, toplumsal, siyasi olaylar ve olgular birinci bölümde belirtilmektedir. Aynı zamanda modernizmin ve postmodernizmin kimlik kavramına bakış ve bunun müzeye yansıtılışı ile doğrudan ilişkili olan küreselleşme, yerelliğe dönüş ve küyerelleşme kavramları aynı bölüm altında incelenmiştir. Adı geçen bu kavramların ilk bölümde bahsedilmesi önemliydi; çünkü müzecilik konusundan kent müzeciliği konusuna bağlanabilmek için modernizmden postmodernizme ve küreselden yerele yönelik bir anlatım planı oluşturmak gerekiyordu. Böylece ilk bölüm bittiğinde kent müzelerine giden süreçte çeşitli kavramların ve eğilimlerin önemine dikkat çekilerek kavramsal bir çerçeve oluşturmak amaçlandı. Bu çerçevenin sunduğu bilgiler içinde müzenin modernite ile kurumsallaştığı ancak aynı zamanda elitist söyleme de sahip olduğu; postmodernizmin de özellikle kent müzeleri başta olmak üzere çeşitli müze türleri yaratarak elitizme karşı kapsayıcı bir söylem belirlediği yer almaktadır. Bu müze türlerini çeşitlendiren etmen de toplulukların kendi tarihlerini yaşatma ve kendi belleklerini oluşturmaya yönelik ilginin ve çabanın gittikçe artması ile olmuştur.

Bundan yola çıkarak, modernizm ve postmodernizm bağlamında müzecilik uygulamalarının anlatıldığı alt yapıya paralel olarak ikinci bölümde doğrudan aidiyet hissi üzerinden kente ve belleğe yönelik bir çalışma yapıldı. Geçmişi hatırla(t)mak, unut(tur)mak siyasi açıdan kullanılmaya en elverişli konulardan biridir. Bir toplum değiştirilmek isteniyorsa öncelikle bellekleri üzerinde etki oluşturulur. Bu, kimlik siyasetinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ortak bir kültürel bellek oluşturmak konusunda müze, bellek ile ilişkili olarak tarihyazımda ve aidiyet ile ilişkili olarak insan mekân

[206] Zafer Toprak, "19. Ve 20. Yüzyıllarda Kültür Tarihimizin Müzeciliğe Yansıtılması", , **Kent Toplum, Müze Deneyimler – Katkılar**, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss.149-150, s. 177.

kent ilişkisinde önemli roller oynar. Bu bölümün kavramsal çerçevesi ise yukarıda söz edildiği şekilde ortak bellek konusuna ve kentsel kimlik meselesine yöneliktir. Postmodern etkilere ek olarak, küreselleşme ve yerelleşme döngüsü; ayrıca kente ve kent tarihine, yerelliğe, resmi tarihin ötekileştirdiklerine yönelen bir tarih anlayışı ve hızlı değişimler karşısında belleği koruma güdüsü kent müzelerinin 80'ler sonrası ortaya çıkmasını sağladı.

Her kent ayrı bir tarihe, bugüne, ruha ve dokuya sahiptir. Bundan dolayı kent müzesi tanımı genellenemeyecek nitelikler sunmaktadır. Bu durum her kentin müzesini de birbirinden farklı kılmaktadır. Ancak yine de özü itibariyle kent müzesi, kente ve kentliye yönelen, kültürel çeşitliliğini temsil eden, bir topluluk olma bilincini oluşturan ve besleyen bellek mekânlarıdır. Kent müzeleri modernizmin doğduğu coğrafyalarda da, modernizmi ithal ederek batılılaşma olarak algılayan toplumlarda da diğer müze türlerine göre daha fazla kurulmaya başlanmıştır. Bunun altında yatan sebep, kültürel bellek yitimine karşı durabilme gücü olmalıdır.

Tarihe çoğulcu bir pencereden bakması gereken kent müzeciliğinin söylemleri kapsayıcı olmak adına farklılıklardan beslenir; ancak gözler önüne serdiği her bir farklılık aynı zamanda dışlayıcı da olabilir. Son yıllarda müzelere özellikle kent müzelerine, duyulan ve artan ilgi, göstermektedir ki insanlar ne olursa olsun nispeten daha kapsayıcı ve gündelik yaşamın bilgisinin de önemli bulunduğu tarih anlayışı ile kurulan kent müzelerini benimsemekte zorlanmıyor.

Üçüncü bölüm ise ilk iki bölümde belirlenmeye çalışılan kavramsal çerçevenin bir kent müzesi örneğinde somutlaştırılmasını kapsamaktadır. İki alt başlıktan oluşan üçüncü bölüm Tire Kent Müzesi'nin kültürel çeşitliliği ve kentsel değişimleri ne ölçüde temsil ettiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bölümde kent ve kentli arasında bir aidiyet hissi kurmaya yardımcı olarak müzenin işlevi sorgulanmıştır. Müzenin özellikle kentli için ne anlam ifade ettiğini inceleyebilmek için derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşmeler için yakın tarihe şahitlik etmiş kuşaktan, kent tarihine ve kentin kültürel mirasına ilgi duyan yerel tarihçiler kentliler seçilmiştir. Görüşmelerde ortak olarak sorulan soru Tire'nin kültürel çeşitliliği üzerineydi. Her kent gibi Tire de onu oluşturan çeşitliliğin hikayelerinden oluşan bir yer olarak var oldu ve var olmaya devam ediyor. Kentlerde geleneksel etnik yapılanma parçalanırken, yerine bu çağa özgü sırf etnik kökene dayanmayan

kültürel çeşitlilik yaşanıyor. Çeşitliliği yücelten ancak buna rağmen diğerlerini dışlayan onlardan korkan bir ikilem içerisindeki toplumsal paradokstan oluşan günümüz kentlerinde temsilin mekânı olarak kent müzelerindeki zorluk kimliğin çeşitli biçimlerde dışa vurumu, değerlendirilmesi ve tasdiklenmesi süreçlerindeki karar verme yetisinde de yatmakta. Aynı zamanda kentsel korumada da bu çeşitlilik oldukça sade biçimde temsil edilmekte. Oysaki kentsel doku, içinde çeşitli sembolleri/ikonları barındırır ve bu semboller ait oldukları toplumlar hakkında bilgi verirler.[207] Kentsel dokunun bu özelliği yer ve insan arasında oluşan bağı anlatır ve bu semboller kentsel planlamada dikkatle göz önüne alınması gereken özelliklerdir; çünkü yok edilmeleri yer kimliğinin ve yerin temsil ettiği çeşitliliğin de yitirilmesi demektir.[208] Tire'deki kültürel çeşitlilik ise yer kimliğine paralel olarak süreç içerisinde oldukça azalmış. Tezin 1.2. başlığında da belirtilen küreselleşme ve çevreselleşme gibi ekonomik ve kent planlamaya yönelik sebepler çeşitliliğin azalmasına neden olmuş.

Ulusallaşma süreci de Tire için çok önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu, Tire'deki Rumlardan, Müslümanlardan ve Yahudilerden oluşan etnik çeşitlilik içinde özellikle Yahudileri etkilemiştir. Bunun dışında Tire, Müslüman cemaat içinde Alevi, Sunni, Cerrahi, Bayrami ve Melami mezheplerine ve tarikatlarına ev sahipliği de yapmıştır. Kent Müzesi'ne baktığımızda Tire'nin etnik çeşitliliğine yapılan vurgu yeterince hissedilmemektedir. Kent müzesi kavramı, postmodern etkilerin bir sonucu olarak var olmuştur. Ancak Müze'nin kimliklerin temsiline yönelik tutumu göz önüne alındığında, postmoderniteden kaynaklanan ve çoğulculuğu yücelten bir temsil çeşidi yerine, modernitenin bir takım sınırlandırıcı ve tasnif edici ideallerinin süregeldiği bir temsil biçimi görüyoruz.

Tire Kent Müzesi'ne kurduğu aidiyet hissi açısından yaklaştığımızda, tezin 2.1. başlığında bahsedilen kent kimliği ile bireysel kimlik arasındaki bağlantıya yeteri kadar dikkat çekilemediği söylenebilir. Müzede gerek nesneler ile gerekse sözlü tarih yöntemi ile yakın geçmişe ve kentsel değişime odaklanılan bir anlatım tercih edilebilir. Munis Armağan'ın bahsettiği Tire yangınının, Tire'nin mimari dokusunun değişimine odaklanan süreçteki fotoğrafların ve hikayelerin kentli ile

[207] Bruce Hull, Mark Lam ve Gabriela Vigo, "Place identity: symbols of self in the urban fabric", **Landscape and Urban Planning**, Sayı, 28, 1994, s.109.
[208] Hull, Lam ve Vigo, s 115.

paylaşılması ve belleğe yönelik ortak bir kamusal mekân oluşturulması bellek ve benlik arasındaki etkileşimi de artıracaktır. Birer bellek mekânı olan kent müzeleri, toplumların ya da toplulukların tarihsel bilgiler yığınından damıtarak belleklerine kaydettikleri ve bugünlerini şekillendirmekte kullandıkları geçmişin, yer ve kimlik ilişkisiyle birlikte görselleştiği yerlerdir. Bilgin, sosyal gerçekliklerin taşıdığı anlamların apaçık şekilde bulunmadığını, onları anlamak için toplumsal belleğe ve benlik kavramlarına inmek gerektiğinden bahsederek, geçmişin toplumsal koşulları içinde hatırlanmasının gerekliliğinden ve bunların birer anı merkezlerinde toplanarak ulaşılır olmasının öneminden bahseder.[209] Kent Müzesi'nin de bundan yola çıkarak Tire'deki kentsel değişim ve dönüşüme odaklanan hikayelere yönelmesi, bireysel hikayelerden yola çıkarak ortak bir belleğin izini sürmesi uygun olabilir.

Aidiyet hissini yeniden sağlamak için müzede toplumsal ve yerel tarih çalışmalarının bulunması gereklidir. Bunlar içinde bir yöntem olarak sözlü tarih önemli bir yere sahiptir. İkinci bölümde 2.3. başlığında belirtildiği gibi kent müzelerinin temel çalışma alanını oluşturan yerel tarih araştırmaları sözlü tarih çalışmalarıyla daha iyi anlatılabilmektedir. Sıradan insanların yer ile kurduğu bağları açıkça ortaya koyan ve karşılıklı iletişimin esas olduğu sözlü tarihte öncelik verilen husus, bireysel yaşam öykülerini dinleyerek bunlardan ortak bir belleğe ve değerlere ulaşmaktır. Yapılan derinlemesine mülakatlarda kentsel dokudaki değişimin ve kültürel çeşitliliğin müzede ne ölçüde temsil edildiğine odaklanıldı. Yaptığımız görüşmeler sonucunda müzede toplumsal belleğin yeteri kadar temsili edilmediği görülmektedir. Kentsel kimliğin oluşmasında etkisi olmuş, toplumsal bellekte hala varlıklarını sürdüren topluluklar, insanlar, olaylar, durumlar ve öyküler kısmen müze mekânına taşınmıştır. Bunların kent müzesi kavramının kapsayıcı ve sosyal niteliklerine özgü bir dille, benimsenerek ve ayrımcılığa uğramadan anlatılabilmesi Tire Kent Müzesi'ni daha başarılı kılabilir. Ayrıca kentsel ve toplumsal belleğin doğru bir şekilde sürdürülebilirliği için bu kapsayıcı dil oldukça önemlidir.

Yaygın olarak bulunan ve bilinen arkeoloji ve sanat müzelerinin nesne odaklı olması, ölçüsünü insandan ve mekândan alan, bir müze söyleminin dar kalıplarda kalmasına neden olmuştur.[210] Ancak 90'lı yıllardan sonra kent müzeleri çoğalmaya

---

[209] Bilgin, s. 8.

[210] David Fleming, "Kentler, Müzeler ve Toplum, **Kent Toplum, Müze Deneyimler – Katkılar**, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 25

başlamıştır. Toplumsal tarihe yönelen kent müzelerinin resmi tarihten ve devletin belleklerde yaşamasını istediği geçmişten uzak, yerelliğin ve çok sesliliğin ön plana çıktığı bir anlatım diline sahip olması ve bu tarz bellek mekânlarına toplumsal olarak duyulan ihtiyaç, kent müzelerinin artmasının sebeplerinden başlıcaları olarak sayılabilir. Bu anlatım dilini yakalayan ve koruyabilen müzeler insan ve yer, bellek ve toplum ilişkisini olumlu yönde etkileyebilme gücüne sahiptir. Hikayelerin paylaşılması ve anlamlandırılması ile kaybolan kimi değerlerin yeniden gün yüzüne çıkması da yine bu şekilde sağlanabilir. Kent müzeleri, diğer müze türlerinden farklı olarak ismini bir yerden alır ve bu yer, insana ve kültürlere dair tüm farklılıkları bünyesinde bulundurduğu için kent olabilmiştir. Kent müzesi farklılıkların temsil edilebildiği oranda gerçek bir kent müzesidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat. Nermin. **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Adorno, Theodor W.."Vallery, Proust ve Müze", çev. Tanıl Bora, **Sanat Müzeleri 2: Müze ve Eleştirel Düşünce – Tarih Sahneleri**, (Der. Ali Artun), 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, ss.185-203.

Ahmad, Feroz. **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.

Anderson, Benedict. **Hayali Cemaatler** Milliyetçiliğin Yayılması ve Kökenleri, 2. Baskı, çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Appadurai, Arjun. "Introduction: Commodities and The Politics of Value", **The Social Life of Things - Commodities in Cultural Perspective**, (Ed. Arjun Appadurai), Cambridge University Press, New York, 1986, ss. 4-26.

Archibald, Robert R. **The New Town Square: Museums and Communities in Transition**. Walnut Creek, Alta Mira Yayınları, 2004.

Arendt, Hannah. **İnsanlık Durumu**, 8. Baskı, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Artun, Ali. (der.) **Sanat Müzeleri 1**-Müze ve Modernlik-Tarih Sahneleri, 3. Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Artun, Ali. (der.) **Sanat Müzeleri 2**-Müze ve Eleştirel Düşünce, 2. Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Artun, Ali. **Mümkün Olmayan Müze**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Ashley, Susan. "Museums and globalisation: Ideas on recognition, restitution, representation and reconfiguration", **London Debates**, SAS, Londra Üniversitesi, 2009, ss. 1-7.

Ashworth, G.J. ve Brian Graham ve J.E Tunbridge. **Pluralising Pasts: Heritage, Identitiy and Place in Multicultural Societies**, Pluto Press, Londra, 2007.

Assmann, Aleida. "Transformations between History and Memory", **Social Research, Collective Memory and Collective Identity**, Vol. 75, No. 1,The New School, 2008, ss. 49-72.

Assmann, Jan. **Kültürel Bellek – Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik**, çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

Bauman, Zygmunt. **Modernlik ve Müphemlik**, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

Bauman, Zygmunt. **Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları,** çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.

Bauman, Zygmunt. **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, 6. Baskı, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.

Bayart, Jean-François. **Kimlik Yanılsaması**, çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.

Becker, Howard S. **Toplumu Anlatmak**, çev. Mesut Hazır, Şerife Geniş, Ebru Arıcan, Heretik Yayıncılık, Ankara, 2016.

Benjamin, Walter. **Teknik Olarak Yeniden Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı**, çev. Gökhan Sarı, Zeplin Kitap, 2015.

Berktay, Halil. "Çatışmanın Üstesinden Gelmek: İstanbul'da Bir Toplumsal Tarih Müzesi İçin...", **Kent, Toplum, Müze Deneyimler – Katkılar**, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 159-165.

Burke, Peter. **Tarih ve Toplumsal Kuram**, 6. Baskı, çev. Mete Tunçay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014.

Bennett, Tony. **The Birth of the Museum: History, Theory, Politics**, Routledge, 1995.

Berber, Özlem. "Yok-Yer, Yersizleşme ve Yersizyurtsuzluk Kavramları Üzerine bir Sorgulama", **İdeal Kent** (Kent Araştırmaları Dergisi), Sayı 3, 2011, ss. 142-157.

Berger, Peter L. Ve Samuel P. Huntington. **Bir Küre Bin Bir Küreselleşme,** çev. Ayla Ortaç, Kitap Yayınları, İstanbul, 2012.

Bilgin, Nuri. **Tarih ve Kolektif Bellek**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Calhoun Craig. "Kimlik ve Tanınma Politikası", çev. Fatma Büşra Helvacıoğlu ve Özlem İlyas, **Kimlik Politikaları Özdeşlik, Tanınma ve Farklılık**, 2. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016, ss. 132-179.

Caunce, Stephen. **Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi,** çev. Alper Yalçınkaya ve Bilmez Bülent Can, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.

Chambers, Ian. **Göç, Kültür, Kimlik**. Çev. İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.

Connerton, Paul. **Modernite Nasıl Unutturur**, 2. Baskı, çev. Kübra Kelebekoğlu, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Connerton, Paul. **Toplumlar Nasıl Anımsar**, 2. Baskı, çev. Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.

Coté, François ve Philippe Dube. "Museum, motion and emotion in the city." **Museum International,** 2006, No:231, vol 58. No:3, ss. 43-49.

Crane, Susan A. **Museums and Memory**, Stanford University Press, Stanford, 2000.

Creswell, Tim. **Place a Short Introduction**, Blackwell Publishing, Oxford, 2004.

Desvallées, André ve François Mairesse, **Key Concepts of Museology**, Armand Colin Yayınları, Malakoff, 2010.

Durrell, Lawrance. **Spirit of Place,** London, 1969.

Eagleton, Terry. **Kültür Yorumları**, 3. Baskı, çev. Özge Çelik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.

Edwards, Geofrey ve Marie Louise Bourbeau "Defining a Research Agenda for City Museums in a Peripheralizing World", **City Museums and City Development**. (Der. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darryl McIntyre), Altamira Press, 2008, Lanham, ss. 136-154.

Fay, Brian. **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü bir Yaklaşım**, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

Fitchett, James A. ve Michael Saren, "Baudrillard in The Museum: The Value of Dasein", **Consumption Markets & Culture**, 2:3, 1998, ss. 311-335.

Fleming, David. "Kentler, Müzeler ve Toplum, **Kent, Toplum, Müze** Deneyimler – Katkılar, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 25-33.

Foucault, Michel, "Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias", çev. Jay Miskowiec, **Architecture /Mouvement/ Continuité**, Ekim sayısı, 1984, ss. 1-9.

Freud. Sigmund. **Uygarlığın Huzursuzluğu**, çev. Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Galante, Avraham. **Anadolu Yahudileri Tarihi,** Cilt:2, İstanbul Babok, 1939.

Giddens, Anthony. **Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum**, çev. Ümit Tatlıcan, Say Yayınları, İstanbul, 2014.

Giddens, Anthony. **Modernliğin Sonuçları,** 6. Baskı, çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.

Göregenli, Melek. **Çevre Psikolojisi İnsan Mekân İlişkileri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

Gasset. Jose Ortega Y. **Sistem Olarak Tarih,** çev. Neyyire Gül Işık, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

Gustafson, Per. "Meanings of Place: Everyday Experience and Theoretical Conceptualizations", **Journal of Environmental Psychology**, sayı:21, 2001, ss. 5-16.

Gür, Aslı. "Üç Boyutlu Öyküler: Türkiyeli Ziyaretçilerin Gözünden Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Temsil Ettiği Ulusal Kimlik", **Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası,** (Der. Esra Özyürek), İletişim Yayınları, ss 215-248.

Gürbilek, Nurdan. **Vitrinde Yaşamak**, 8. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2016.

Güvenç, Bozkurt. "Kültürel Kimliğe Genel Bakış", **Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili**, (Der. Gönül Pultar), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, ss. 31-38.

Halbwachs, Maurice. **Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri**, çev. Büşra Uçar, Heretik Yayıncılık, Ankara, 2016.

Hall Stuart ve Saharat Maharaj. **Modernity and Difference**, Institute of International Visual Arts, Londra, 2001, ss. 37-52.

Harvey, David. **Postmodernliğin Durumu**, 7. Basım, çev. Sungur Savran, Metis Yayınları, 2014.

Hebditch, Max. "Londra Kent Müzesi, **Kent, Toplum, Müze** Deneyimler – Katkılar, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 39-43.

Hooper-Greenhill. Elian. "The Museum In The Disciplinary Society", **Museum Studies in Material Culture**. (Ed. Susan M. Pearce), Smithsonian Institutes Press, 1989.

Hooper-Greenhill. Elian. **Museums and the Shaping of Knowledge**, Routledge, Londra, 1992.

Hull, Bruce, Mark Lam ve Gabriela Vigo. "Place Identity: Symbols Of Self in The Urban Fabric", **Landscape and Urban Planning**, Sayı, 28, 1994, ss. 109-120.

Huyssen, Andreas. **Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek**, çev. Kemal Atakay, Metis Yayınları, İstanbul, 1999

Jameson, Fredric. "Notes on Globalization as s Philosophical Issue", **The Cultures of Globalization**, (Ed. Fredric Jameson ve Masao Miyoshi), Duke Universtiy Yayınları, Durham ve Londra, 1998, ss. 54-77.

Jenkins, Richard. **Bir Kavramın Anatomisi Sosyal Kimlik**, çev. Gül Bostancı, Everest Yayınları, İstanbul, 2016.

Jones, Ian. "Cities and Museums about Them", **City Museums and City Development**, (Der. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darryl McIntyre), Altamira Yayınları, 2008, Lanham, ss. 1-15.

Kandiyoti, Deniz. "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, ss 115-134.

Kasaba, Reşat. "Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 25-28.

Kaynar, Hakan. **Projesiz Modernleşme Cumhuriyet İstanbul'undan Gündelik Fragmanlar**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012.

Keyder, Çağlar. **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

Keyder, Çağlar. "1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, (Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 39-53.

Kirchberg, Volker. "Categorizing Urban Tasks: Functions of Museums in the Post-Industrial City", **City Museums and City Development**, (Ed. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darryl McIntyre), Alta Mira Press, Lanham, 2010, ss. 60-66.

Knowles, Loraine. "Müze Gündeminde Toplumsal Tarih Kavramını Geliştirmek", **Kent, Toplum, Müze** Deneyimler – Katkılar, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 14-19.

Köksal, Ayşe H.. Museum as a Transnational Space for national Identities:A Case Study on the Turkish Experience. **The Museum is Open**, (Ed. Benedicte Savoy, Andreas Meyer ve Lars Blunck), De Gruyter, 2014, ss. 233-244.

Kratz, Corrine ve Ivan Karp, "Introduction: Museum Frictions. Public Cultures/Global Transformations", **Museum Frictions. Public Cultures/Global Transformations,** Duke University Yayınları, Londra, 2006, ss 3-7.

Laccarieu, Monica. "Küreselleşme Çerçevesinde Yerel İmgelerin ve Kültürel Kimliklerin Oluşumu", **Ulusal Kültürlerin Sonu mu? Çeşitlilik Sınavında Kültür Politikaları.** (Der. Lluis Bonet – Emmanuel Negrier), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, ss 26-43.

Lefebvre, Henri. **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, 6. Baskı, çev. Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul, 2016.

Lefebvre, Henri. **Kentsel Devrim**, 5. Baskı, çev. Selim Sezer, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Lohman, Jack. "City Museums: do we have a role in shaping the global community?", **Museum International**, Vol. 58, No. 3, Blackwell Publishing, 2006, ss. 15-20.

Maalouf, Amin. **Ölümcül Kimlikler**, çev. Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017.

Madran, Burçak. "Nesnelerden Temsile", **Geçmişin İzleri: Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz**, (Yazar: Esra Danacıoğlu,), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 167-183.

Mardin, Şerif. "Kimlikler ve Söylemlerde Katmanlar", **Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili**, (Der. Gönül Pultar), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, ss. 61-67.

Massey, Doreen. " A Global Sense of Place", **Marxism Today**, Vol. 38, 1991, ss. 24-29.

Merriman, Nick. "Müzeler Koleksiyonlar İçin mi, İnsanlar İçin mi? İngiltere'de Müzelere Ulaşmada Artan Olanaklar Üzerine Son Gelişmeler", **Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2000, İstanbul.ss. 69-80.

Murphy, Bernice. "Museums, Globalisation and Cultural Diversity", **International Journal of Heritage Studies**, Vol. 5, Sayı 1, 1999, ss. 44-51.

Mülayim, Selçuk. "Kronolojik Notlarıyla 19.yy Osmanlı Müzeciliği", **Osmanlı Araştırmaları XXXIV: Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatırla Sayısı-II**, İstanbul, 2009, ss. 175-185.

Nahum, Henri. **İzmir Yahudileri** 19.-20. Yüzyıl, çev. Estreya Seval Vali, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Neyzi, Leyla. **Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik**, çev. Hande Özkan, İletişim Yayınları, 2005.

Neyzi, Leyla. **Nasıl Hatırlıyoruz?** - Türkiye'de Bellek Çalışmaları, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

Neyzi, Leyla. **İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak** - Birey, Bellek, Aidiyet, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016

Nora, Pierre. **Hafıza Mekânları**, çev. Mehmet Emin Özcan, Dost Kitabevi, Ankara, 2006.

Norberg-Schulz, Christian. **Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture**, Rizzoli, New York, 1980.

Oktay, Derya. "Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış" , **Kent Araştırmaları Dergisi**, sayı 3, Ankara, 2011, ss.8-19.

Özbudun, Ergun ve Fuat Keyman, "Türkiye'de Kültürel Küreselleşme: Aktörler, Söylemler, Stratejiler, **Bir Küre Bin Bir Küreselleşme**, (Der. Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington), Kitap Yayınları, İstanbul, ss. 303-326.

Özkasım, Hale ve Semra Ögel. "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", **İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi**/b cilt:2, sayı:1, 2005, ss. 96-102.

Özlem, Doğan. **Evrensellik Mitosu,** Notos Kitap, İstanbul, 2016.

Parekh, Bhikhu. "Kimliğin Mantığı",çev. Suat Aksoy, **Kimlik Politikaları Tanınma Özdeşlik ve Farklılık**, (Ed. Fırat Mollaer), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2014, ss. 53-76.

Pérousse, Jean-François. "Kentsel Bellek ve Kent Müzeleri: İstanbul Şehir Gözlem Merkezi Deneyimi", **Kentler ve Kent Müzeleri**, Kent Müzeleri Uluslararası Sempozyumu 21-22 Nisan 2006, (Ed. Orhan Silier), Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya, 2008, ss. 105-109.

Prévelakis, Georges. "City Museums and the Geopolitics of Globalization", **City Museums and City Development**, (Der. Ian Jones, Robert R. Macdonald ve Darry McIntyre), Altamira Yayınları, Lanham, 2008, ss. 16-26.

Preziosi, Donald. **The Art of Art History**, Oxford University Yayınları, 2009.

Prösler, Martin. "Museums and Globalization", **Theorizing Museums**, (Der. Sharon Macdonald ve Gordon Fyfe), Oxford, 1996, ss. 21-44.

Relph, Edward. **Place and Placelessness**, Pion, Londra, 1976.

Ricoeur, Paul. **Hafıza, Tarih, Unutuş**, çev. M. Emin Özcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

Robertson, Roland. "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity", **Global Modernities**, (Ed. Mike Featherstone, Scott Lash ve Roland Robertson), Sage Publications, Londra, 1997, ss. 25-44.

Ross Michael ve Michael Conway, "Remembering Ones Own Past: The Construction of Personal Histories", **Handbook of Motivation and Cognition: Foundations of Social Behaviour**, (Ed. M. Sorrentino ve E.T. Higgins), Guilford Yayınları, New York, ss. 122-144.

Rowlands, Michael. **Social Construction of the Past: Representation as Power**, (Ed. George C. Bond ve Angela Gilliam), Routledge Yayınları, Londra-New York, 1997.

Sancar, Mithat. **Geçmişle Hesaplaşma – Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne**, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Schubert, Karsten. **Küratörün Yumurtası: Müze Kavramının Fransız İhtilalinden Günümüze Kadar Olan Evrimi**, çev. Rana Smith, İstanbul Sanat Müzesi Vakfı, 2004.

Semel, Ady. "Kudüs Kent Tarihi Müzesi'nin Yönetiminde Kışkırtıcı ve Barış Sağlayıcı Düşünceler", **Kentler ve Kent Müzeleri,** Kent Müzeleri Uluslararası

Sempozyumu 21-22 Nisan 2006 Antalya, (Ed. Orhan Silier), Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2008, ss. 33-38.

Sennett. Richard. **Kamusal İnsanın Çöküşü**, 5. Baskı, çev. Abdullah Yılmaz ve Serpil Budak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.

Sennett, Richard. **Beraber**, çev. İlkay Özküralpli, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

Sepulveda dos Santos, Myrian. "Museums and Memory: The Enchanted Modernity", **Journal of Cultural Research**. Cilt:7, Sayı:1, 2003, ss. 26-28.

Shaw, Wendy M. K.. **Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi,** 2. Baskı, çev. Esin Soğancılar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Simmel, Georg. **Modern Kültürde Çatışma**, çev. Tanıl Bora, Nazire Kalaycı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Şeni, Nora. "Geçmiş ve Tarih", **Radikal,** http://www.radikal.com.tr/radikal2/gecmis-ve-tarih-1164886/ (15.04.2016)

Taylor Charles ve Amy Gutmann. **Çokkültürcülük: Tanınma Politikası**. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Tekeli, İlhan. "Tarih Yazımında Gündelik Yaşam Tarihçiliğinin Kavramsal Çerçevesi Nasıl Genişletilebilir?", **Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar/Küreselleşme ve Yerelleşme** (Ed. Zeynel Abidin Kızılyaprak), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 42-60.

Tekeli, İlhan. **Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009.

Tekeli, İlhan. **Göç ve Ötesi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.

Tomlinson, John. **Küreselleşme ve Kültür**, 2. Basım, çev. Arzu Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.

Toprak, Zafer. "19. Ve 20. Yüzyıllarda Kültür Tarihimizin Müzeciliğe Yansıtılması", **Kent, Toplum, Müze** Deneyimler – Katkılar, (Ed. Burçak Madran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 176-181.

Touraine, Alain. **Modernliğin Eleştirisi**, çev.Hülya Uğur Tanrıöver, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.

Tuan, Yi-Fu. "Space and Place: Humanistic Perspective", **Philosophy in Geography,** (Ed. S. Gale ve G. Olsson), 1979, ss. 387-427.

Tuncer Gürkaş, Ezgi ve Ömür Barkul. "Yer Üzerine Kavramsal bir Okuma Denemesi", **Sigma 4**, 2012, ss. 1-11.

Twigger-Ross, Clare L. ve David L. Uzzell. "Place and Identity Processess", **Journal of Environmental Psychology,** sayı:16, 1996, ss. 205-220.

Urry, John. "How Societies Remember The Past?", **Theorising Museum-** Representing Identity and Diversity in a Changing World, (Ed. Sharon Macdonald ve Gordon Fyfe), Wiley-Blackwell Press, New York, 1998, ss. 45-65.

Ünsaldı, Levent. **Yabancı-Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik**, (Der. Levent Ünsaldı), Heretik Yayıncılık, Ankara, 2016.

Üstel, Füsun. **"Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İletişim Yayıncılık, 2004.

Vieregg, Hildegard K. "The interrelationship between museology and globalisation: Case studies on historical prototypes and a future subject", **International Journal of Heritage Studies**, Vol. 5, Sayı 1, 1999, ss. 21-34.

Wagner, Peter. **Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma**, çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.

Walsh, Kevin. **The Representation of The Past: Museums and Heritage in the Post-Modern World**, Routledge, 2002.

Young, Linda. "Globalisation, culture and museums: a review of theory", **International Journal of Heritage Studies,** Vol. 5, Sayı 1, 1999, ss. 6-15.

Zürcher, Erik. **Turkey: A Modern History**, Londra, I.B Tauris, 1993.